

ULDUZ

№04 (587)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ APREL 2018

✓ Pərvinin
ekspertizası

✓ Ay Bənizin
özüyə söhbəti və şeirləri

✓ Anarın yaradıcılıq
baharı

✓ 1+1

✓ «Hər bir qəhrəman oldu...»

✓ Dərgidə kitab

BU SAYIMIZDA

3

PƏRVİN
Mart "Ulduz"u

7

Ay BƏNİZ
özüylə söhbəti
və şeirləri

11

Firuz MUSTAFA
Anarın
yaratıcılıq
baharı

15

Emin AKİF
şeir vaxtı

Qısa fikirlər
xəzinəsi

19

21

Dunay OSMANLI
debüt

22

Qismət MƏSİMOV
şeir vaxtı

24

Elnarə AKİMOVA
Ədəbiyyatımızın
isti qanı

28

Oğuz AYVAZ
1+

32

Dəniz
PƏNAHOVA
+1

"Yaşayan
Dədə Qorqud"

37

43

Seymur SU
Bir fotosu
qalmış adam

45

Elçin
TANRIGİL
Günəşin
batması

50

Nigar ARİF
debüt

53

Qan TURALI
"Hərə bir
qəhrəman oldu..."

63

Elvin ƏLİZADƏ
debüt

64

Natiq
RƏSULZADƏ
Qolfstrim

67

tərcümə
saatı

71

Aydın TAĞIYEV
nəsr

74

Dərgidə
kitab

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor

Kulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Təranə Vahid
(Baş redaktor müavini)

Həyat Şəmi

Elçin Mirzəbəyli

Xəyal Rza

Səhər

Xanəmir

Rəsmiyyə Sabir

Elxan Yurdoğlu

Nuranə Nur

Anar Amin

Elmar Vüqarlı

Ələmdar Cəbbarlı

Qılman İman

Hafiz Hacıxanlı

Nisəbəyim

Fərid Hüseyn

Məshəti Musa

Elşən Əzim

Seyfəddin Altaylı

(Türkiyə)

Xaqani Qayıblı

(Estoniya)

Baloğlu Cəlil

(Başqırdistan)

Saodat Muxammadova

(Özbəkistan)

Nilufər Şıxlı

(Rusiya)

Bədii redaktor

Ədalət Həsən

Ünvanı: Az-1000, Bakı,

Xaqani küçəsi, 25

ulduz_dergisi@mail.ru

dursul@mail.ru

www.ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 19.04.2018

«Ulduz» jurnalı redaksiyasında
yığılıb səhifələnib.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya»

müəssisəsində

çap olunub.

Sifariş. №30, Tiraj: 300

Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır

Şəhadətnamə № 238

Nömrənin eksperti:

Rahid Ulusel

**«AZƏRMƏTBUATYAYIMI»
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

«Ulduz» jurnalına abunə
olmaq üçün respublikanın
bütün şəhər və rayon
«Mətbuatıayımı» şöbələrinə
müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«QAYA»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə
olmaq üçün respublikanın
bütün şəhər və rayon
«QAYA» mətbuat yayımı
şöbələrinə müraciət
etməyiniz kifayətdir.

**«EKSPRESS»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə
olmaq üçün respublikanın
bütün şəhər və rayon
«EKSPRESS» mətbuat yayımı
şöbələrinə müraciət
etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılmaq istəyənlər:

440 – 27 – 85	564 – 63 – 45	
440 – 39 – 83	598 – 35 – 22	437 – 28 – 10
440 – 46 – 94	556 – 67 – 13	408 – 17 – 51
	564 – 48 – 96	

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Mart “Ulduz” u

(Dərginin ötən sayı haqda qeydlər)

PƏRVİN

“Ulduz” dərgisinin mart sayını vərəqlədikcə yazın gəlişini duyursan. Hər şey üz qabığından başlanır – qırmızının, yaşılın, sarının, çəhrayının müxtəlif çalarları, həm də Toğrul Nərimanbəyovun təqdimatında... Ümumiyyətlə, təkcə bu yox, bütün saylarından baş redaktor Qulu Ağsəsin şairliyini, zövqünü görmək olur. Həssaslıqla seçilmiş bədii nümunələr, orijinal rubrikalar, ədəbiyyata yeni gələn gənclərə səxavətlə ayrılan səhifələr, mətnlərə uyğun zərif illüstrasiyalar... Bir sözlə, jurnalın dizaynı da, özündə cəmləşdirdiyi yazılar da dünyanı şəir kimi görən adamın ovqatını əks etdirir. Bu mənada Qulu Ağsəsin “Ulduz”a, elə yəqin ki, “Ulduz”un da Qulu Ağsəsə faydası çoxdur.

Dərginin budəfəki sayında yer alan yazıları müxtəlif kateqoriyalara bölmək, mövzular, ideyalar üzrə təsnifatlandırmaq olar. Ədəbi mühitdə də, elə “Ulduz”un bu nömrəsində də mart ayı Xalq yazıçısı Anarın 80 illik yubileyi ilə əlamətdardır. Dərgi yazıçının yubileyini akademik Nizami Cəfərovun “Anarın ədəbi gəncliyi. Və ədəbi gəncliyin Anarı...”, Vaqif Yusiflinin

“O, bir əsr üçün deyil, bütün zamanlar üçündür”, Natiq Məmmədlinin “Anar, yaxud gələcəyin yazıçısı haqqında düşünərkən” məqalələri ilə, Fərqanə Mehdiyevanın “Mən sənin gözündə tərəzi gördüm” şeiriylə qeyd edir. Bu yazılarda hər müəllif özünün gördüyü, duyduğu Anarı (həm şəxsi keyfiyyətlərini, həm də yaradıcılığını) yazır, təhlil edir. Lakin akademik Nizami Cəfərov da, Vaqif Yusifli də, Natiq Məmmədli də “Ulduz” dərgisinin gənclərə aid olmasını əsas bilib Anarın gənclərə örnək işlərindən, əsərlərindən, fəaliyyətindən söz açırlar. Natiq Məmmədli onun həmişə aktual olduğunu deyirsə, gələcəyin yazıçısı hesab edirsə, Vaqif Yusifli ingilis şairi Ben Consonun Şekspir haqqında dediyi sözlərlə Anarı bütün zamanların yazıçısı adlandırır və hər iki müəllif gənclərə bir növ “resept” verir, əsərlərinin gələcəyə və bütün zamanlara aid olması üçün necə yazmaq, necə yaşamaq resepti...

Akademik Nizami Cəfərovun Anar yaradıcılığını iki hissəyə bölməsi – gənc Anar və gəncliyin Anarı olaraq yozumu son dərəcə də-

qiğdir. Yazıçı haqqında elmi iş, sonsuz sayda məqalələr və kitab yazan adam kimi Anar yaradıcılığında “gənc yazıçı” statusu ilə vida məqamı haqqında hər zaman düşünmüşəm. Nizami müəllim bu haqda yazır:

“Anarın məşhur (ümumən “yeni nəsr”in şah əsərlərindən olan) “Ağ liman” povesti üçüncü kitabı olaraq ayrıca nəşr edilmişdir. Və onun epigrafinda deyilir: “Böyük müəllimim Mirzə Cəlil Məmmədquluzadənin əziz xatirəsinə ithaf edirəm”.

Təsədüfi deyil ki, “Ağ liman”la eyni ildə “Molla Nəsrəddin - 66” kitabı da nəşr olunur. Fikrimizcə, həmin kitablarla Anar ədəbi gəncliyini (və yaradıcılığının birinci dövrünü) başa vurur...”

Nizami Cəfərovun dəqiq fikirlərini davam etdirib söyləmək olar ki, “Ağ liman” əsəri tək-cə Anarın yaradıcılığında yox, ümumiyyətlə, Azərbaycan ədəbiyyatında hadisə idi. Və məhz Nizami Cəfərovun söylədiyi kimi, Anarın gənclik romantikasına vida məqamı sayıla bilər. Əgər “Bayram həsrəti”ndə “qadın qəlbində sevgidən daha əvvəl baş qaldıran” hislərdən söhbət açılsa, “Mən, Sən, O və telefon”da qərribə bir sevgi “üçbucağı” oxucuya göstərilirsə, “Taksi və vaxt”da “Onun gecə rəngli gözlərinə

gündüz işığında doyunca baxacaqdım. Onun səhər rəngli üzünü gecənin gizlində doyunca öpəcəkdim...” kimi romantik, həzin təsvirlər verilsə, “Ağ liman”da mühitin bozluğunu, çərçivələri ifadə edən zolaqlı geyimli adamlar, heç zaman dəyişilməyəcək mənzərədən bezgin insan xarakterləri önə çəkilir. Elə “Molla Nəsrəddin-66” silsiləsində də hələ otuz yaşına belə çatmamış gənc yazıcının Mirzə Cəlilsayağı narahatlıqları müxtəlif üsullarla çatdırılır. Heç şübhəsiz ki, Nizami Cəfərov məqaləsində bunu xüsusi vurğulamaqla çağdaş gəncliyə bir nümunə göstərir, mesaj ötürür; zamanında böyümək və ərköyünlüyü kənara qoyub ciddi əsərlər haqqında düşünmək lazımdı.

Dərginin şərti olaraq Anar bölümü adlandırılacaq biləcəyimiz hissəsinə daxil edilən yazılardan biri də Fərqanə Mehdiyevanın yazıçıya həsr olunmuş şeiridir. Fərqanə xanım Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində tələbə yoldaşı olduğumuzu deyəndə çoxları təəccüblənir. Uzun illərdən sonra təhsilini davam etdirmək istəyən şairə övladı yaşında qızlarla bir auditoriyada əyləşib nüfuzlu alimlərdən, professorlardan dərslər alırdı. Elə o zaman Yazıçılar Birliyi ilə sıx əməkdaşlıq edən, təmasda olan Fərqanə xanım biz gənclər üçün sanki nə

BU SAYIMIZDA

3
Vaqif YUSİFLİ
Fevral düşüncələri

21
Xuraman HÜSEYNZADƏ
nəsr

10
Adilə NƏZƏR
özünü söhbəti və şeirləri

25
Əfsanə RƏVAN
şeir vaxtı

15
Nizami CƏFƏROV
Anarın ədəbi gəncliyi...
Və ədəbi gəncliyin Anarı

26
Natiq MƏMMƏDLİ
Anar, yaxud gələcəyin yazıçısı haqqında düşüncələr

20
Məhəmməd TURAN
şeir vaxtı

29
Elkin KƏRİMLİ
şeir vaxtı

31
Aysel FİKRƏT
Torpaq adamı

34
Ruzbeh MƏMMƏD
şeir vaxtı

35
Səmirə ƏSRƏF
On yaşlı məşhur pianoçu

41
FURQANI
şeir vaxtı

44
Bilal ALARLI
tribuna

49
Səlah GÖYTÜRK
şeir vaxtı

51
Natiq RƏSULZADƏ
Qolfrim

63
Zaur İLHAMOĞLU,
Ləmiyyə SƏFƏROVA
debüt

66
Ülvi KAZIM
essé

68
Əşraf VEYSƏLLİ
şeir vaxtı

71
Bəxtiyar AŞLAN
türk eli

75
Fərqanə MEHDİYEVƏ
1 şeir

76
Dərgidə
kitab

Təsisçilər:
Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor
Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti
Təranə Vahid
(Baş redaktor müavini)
Həyat Şəni
Elçin Mirzəbəyli
Rəyhan Rza
Səlah
Xanəmir
Rəsmiyyə Səbir
Elşən Vərdigilə
Nurana Nür
Anar Amin
Elmar Vəqarlı
Ələmdar Cəbbəli
Qəliman İman
Hafiz Həsəzadə
Nisabəyev
Fərid Hüseyn
Məhəbbət Məusa
Elşən Dönmə
Seyfəddin Alıyev
(Türkiyə)
Xaqani Deyişli
(Estoniya)
Bəloğlan Cəlil
(Rəşadət)
Səadət Məmmədova
(Özbəkistan)
Nihad Şəhri
(Rusiya)

Bədii redaktor
İsmail Həsən
Ünvan: A-1000, Bakı,
Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru
durdul@mail.ru
www.ayhaz

Telefon: 498-72-43
Çap məzənlə: 16.03.2018
«Ulduz» jurnalı redaksiyasında
yığılıb səhifələndirilib.
«Təhsil Nəsiyyəti-Pedaqoji»
müəssisəsində
çap olunub.
Sifariş №18, Tiraj: 300
Öyməli: 2 min.
1967-ci ildən çıxır
Şəhadətnamə № 238
Nömrənin ekspertizası
Fəvri

isə ayrı bir aləmin elçisi, o dünya ilə körpü idi. İmkan düşdükcə bizə gündəlik ünsiyyətdə olduğu şairlərdən, yazıçılardan danışar, təzə şeirlərini oxuyardı. Hələ tələbə vaxtımdan öz ifasında dinlədiyim “Təndir” şeirini heç unutmuram... Dərgidə yer alan şeiri də məni bir anlıq tələbəliyimizə, o zamanlar Fərqanə xanımın Anar müəllim və ümumiyyətlə, Yazıçılar Birliyi haqqında danışdıqlarına qaytardı. Çünki bu şeir məhz uzun illik müşahidələrin nəticəsi sayıla bilər. Həmçinin, adətən, bu səpkili şeirlərdə olan priyom, əsərlərin adından istifadə Fərqanə xanımın şeirində daha dərin, orijinal formada özünü göstərir.

Yazıçı Natiq Rəsulzadənin “Qolfstrim” romanından parça gənclər üçün gerçək bir master-klassdır. Bu günə kimi “İntihar edənin gündəliyi”, “Gecə çaparı”, “Nonsens”, “Məhəbbət ili”, “Yağışlı bayram”, “Kabuslar arasında”, “Quş çəkirəm”, “Ulduz yollar”, “Tələ”, “Adacıq” kimi əsərləriylə oxucuların qəlbinə yol tapan, bir çox sevilən bədii filmlərin ssenari müəllifi olan Natiq Rəsulzadə bu əsəriylə hesabat verir, əslində. Həm özünə, həm də oxucusuna. Romanın adından tutmuş janrına kimi hər şey isti hislərin, kövrək duyğuların ifadəsinə işarə vurur. Qolfstrim Atlantik okeanında isti cərəyanın adıdır, romanın janrını müəllif “romankardioqram” kimi müəyyənləşdirib. Və bütün bu detallar ilıq hislərin, qəlbin dərinliyində qalmış duyğuların ifadəsinə işarədir. Natiq müəllimin rusca yazdığı əsər Arifə Əliyevanın dəqiq və peşəkar tərcüməsi sayəsində bizim dilimizdə də xeyli təsirlidir. Və elə bu parçanın özünü də gənc yazıçılar üçün ustad dərsi hesab etmək olar. Həm yazıçı taleyinin təsviri, həm də bütün bunların necə yazılması, hansı dərinliklərin oxuculara nə cür təqdim edilməsi baxımından. Natiq Rəsulzadə yazıçılığı qısaca olaraq belə şərh edir:

“Allah kainatı yaratdığı kimi, yazıçı da öz kainatını yaradır, bu kainatın kiçik Yaradanı olur, qaranlığı işıqdan, suyu qurudan, xeyri şərdən ayıraraq özünəbənzər surətlər yaradır, onlara can verir, hərəkətləndirir, məhəbbət və nifrət aşılıyır, danışdırır, inandırır. Ona görə də yaradıcı insan

işləyərkən, bir şey yaratmağa çalışarkən Allaha zamanla yaddaşından və ürəyindən silinib gedən sözləri təkrarlayaraq ibadət edən dindarlardan daha yaxın olur”.

Natiq Rəsulzadə yaradıcılığı bu qədər ilahi bir hadisə saydığını gizlətmir, amma həm də taleyin axarını da – “heykəltaraşlıq”dan, nağıl uydurmalarından keçib yazıçılığa gətirən yolu da oxucusuna göstərir. Və bununla yazıçılığın həm ilahi vergi, fitri istedad olduğunu deyir, həm də zəhmətin rolunu vurğulayır. Asan yolla getmək, tez məşhurlaşmaq arzusunda olan çağdaş sürət əsrinin gəncliyi üçün bütün bunlar ekzotikadır, bəlkə də. Amma dərinə gedəndə zaman, zamanə fərq etməz, yazıçılıq hər zaman ardıcıl iş, zəhmət istəyir və zirvə nöqtəsi də, dayanacağı da yoxdur.

Dərgidə şeirləri, nəsr parçaları yer alan gənc müəlliflərin əsərlərindən bir ümumi qənaətə gəlmək olar. Çağdaş gənclikdə çatışmayan cəhət elə gənclik ruhunun özüdür. Cümləm nə qədər əndrəbadi alınsa da, bu fikri ayrı cür ifadə etmək istəmədim. Bəzən bu problemi universitet auditoriyasında da hiss edirəm. Adama elə gəlir ki, hələ bütün həyatı qarşıda olan insan daha işıqlı hislərlə, arzularla yaşamalıdır. Gənc şair Elkin Kərimli dərgidə yer alan şeirlərindən birində deyir:

***Ölüm deyil, bəlkə, yaşamaq intihardır,
Bəlkə, elə bu dünya özü də bir məzardır.***

Əlbəttə, xoşbəxtlikdən, sevincdən sənət yaranmaz. Yaradıcı adam çıxılmazlığı, ağrını duyunca qələmə sarılmaq, yazıb xilas olmaq istəyir. Amma axı dünyada sevgi var, eşq var, ayrılıq, qorxu, intizar var, qələbə var, vüsəl var... Və bütün bunlar varsa, dünyanı məzar sayıb, yaşamağı intihar bilməyin səbəbi nədir?! Elkin Kərimlinin şeirindən gətirdiyim misralarda görünən bu ovqatı dərgidə yer alan digər gənc şairlərin – Məhəmməd Turanın, Ruzbeh Məmmədin, Lamiyə Səfərova və Zaur İlhamoğlunun şeirlərində də müxtəlif şəkildə, formada müşahidə edə bilərik. Həmçinin bu şeirlərdə dünya ilə barışmazlıq, yaşa uyğun olmayan yüklərdən azad olmaq arzusu da özünü göstərir ki, bu da gəncliyə xas olan cəhətdir.

Məhəmməd Turan yazır:

***Əllərimə sığışmadı
Bir belə dərd, bir belə qəm...
Allahsa da görmürdümü,
Mən uşağam, çox uşağam?..***

Ramiz Rövşənin “Süd dişinin ağrısı” poemasında balaca qəhrəmanından “bu yük sənin yükün deyil, hanı bu yükün yiyəsi?” deyə soruşması yada düşür. Görünür, gənclik, ədəbi gənclik bəzi yüklərin ağırlığına tab gətirmədiyi üçün pessimistləşir. Və burdan da nəticə çıxır ki, bəlkə, dünyanın məzar olmadığını, bəzi yüklərin də, Fərqanə xanım şeirində dediyi kimi, “mübarək”liyini anlamaq, dərk etmək, həm də sevə-sevə yazmaq üçün zamana, yaşamağa ehtiyac var. Bu mənada haqqında söz açdığım gənc şairlərin vaxt keçdikcə həm həyatın, həm də yaradıcılığın daha dərin qatlarına enəcəklərinə heç bir şübhəm yoxdur.

Gəncliyə xas olan cəhətlərdən biri də üsyankarlıq, barışmazlıqdır. Bu mənada dərgidə yer alan nəsr parçaları, esselər o üsyankarlığı daha çox ifadə edir. Xuraman Hüseynzadənin “Günəş yatmağa gedəndə” hekayəsində qəhrəman Mustafa kişi ömrü boyu hamıya yaxşılıq etsə də, əl uzatsa da, özü sonda kimlərinsə ümidinə qalır. Həyatın belə ədalətsizliyi heç kəs üçün sirr deyil. Xuraman Hüseynzadə də çoxlarına bəlli bu həqiqəti esse ilə hekayənin kəsişməsində olan bir janrda oxucusuna göstərir. Ümumiyyətlə, elə bu dərginin də səhifələrindən görünən odur ki, son illərdə ədəbiyyatımızda janrların sərhədləri itməkdədir. Aysel Fikrətin “Torpaq adam”, “Ünvan”, Ülvi Kazımın “Səssizlik çağırır”, “Səndən başqa heç kim” esseləri şeir kimi oxunur. Bu mənada adı çəkilən yazıları müəlliflərin yaradıcılıq axtarışları, “tapa bildikləri” kiçik nəsr fraqmentləri, yaxud daha ciddi nəsrə keçid mərhələsi də hesab etmək olar.

“Türk ədəbiyyatı” dərgisinin baş redaktoru, alim-araşdırmaçı Bəxtiyar Aslanın hekayələr yazdığını son zamanlarda öyrənmişik. Son aylarda Bəxtiyar bəyin bir neçə hekayəsi dilimizə çevrilərək Azərbaycan mətbuatında yayımlanıb. “Ulduz”un bu sayında yer alan “Qorxunun aynasında” hekayəsi ilə Bəxtiyar Aslan “yazmaq

hər şeydən çox özünü aramaqdı” sözlərini təsdiqləyir. Sufiyanə bir ovqatda yazılmış hekayə qorxunun “anatomiyasını” təsvir edir, insana aid heç bir hissin artıq, lazımsız olmadığını göstərir.

Və heç şübhəsiz ki, insana aid bütün lazımlı hislərin içərisində ən lazımlısı sevgidir. Gənc müəlliflərin müxtəlif şeir və nəsr parçalarında sevginin “izləri”ni görmək, duymaq olar. Bu baxımdan qadın müəlliflər qarşı cinsin nümayəndələrindən daha cəsarətli görünürlər, deyə bilərik. Adilə Nəzərin “Özüylə söhbəti” bu mənada xeyli həzin və işıqlı hislər oyadır. Şairə “Yaşılım saman olur hey” desə də, bu silsilədə həm poetik cəhətdən uğurlu tapıntılar, həm də ifadə olunan hislərin gözəlliyi “göz oxşayır”...

***Həyat deyilən bu məcburi yolçuluq
sənsiz heç çəkilmir,
Torpağı daşlaşıb sol tərəfimin,
ora daha heç bir ümid əkilmir...
yaxud,
Duyacağam harda olsam,
Pıçıldayarsan adımla.
Xatırlayarsan bir anlıq
Unutmadığın qadını...***

Müxtəlif şeirlərdən gətirdiyim bu bəndləri seçməyim təsadüfi deyil. Bu şeirlərdə ümid-sizlik içərisində işıq, inam görünür, şairə tənhalıqdan danışanda da bədbin deyil.

Dərginin şeir səhifələri Adilə Nəzərin “Özüylə söhbəti” ilə başlayıb Xəlil Adıgözəlin “Qum saati” ilə bitir. Daha doğrusu, “Öyrənirəm” şeiri ilə...

***Misraların üzərində
Yeriməyi öyrənirəm...***

Xəlil Adıgözəlin elə bu misraları ilə yazımı yekunlaşdırmaq istərdim. Məsələ burasındadır ki, yaradıcılıq bütün yaşlarda öyrənmək deməkdir. Təəssüf ki, həyatda qaralama-ağlama olmur, yaşadığını dəyişə bilmirsən! Amma qələm adamlarının hər şeyi yenidən yaşamaq, ağ kağızlar üzərində yenidən öyrənmək fürsəti var... Bu mənada “Ulduz” dərgisi həm də gənclər üçün kiçik bir “məşq meydançası” hesab oluna bilər...

Özüylə söhbəti...

Hardasa oxumuşdum, heç yadımdan çıxmaz. Biri yazmışdı:

“Mən yetim olmuşam, köç dağa qalxandan sonra kimin valideyni varıydı, arandan dağa gələrdi hərdən... Valideynini görən uşaqlar “dədəm gəldi, dədəm gəldi” deyə-deyə yüyürərdilər... Mən də onlara qoşulub qaça-qaça “gəldilər, gəldilər” deyərdim...”

İndi bizim üzümüzə də bir gülən olsa, lap yetim uşaq kimi sevinərdik.

Duyğu dünyamız Tanrının bizə qarşı olan lütfüdürmü, kəsdiyi cəzasıdır mı, sormayım...

Bu sualın cavabını çoxdan tapmışıq zatən...

Zaman-zaman küləklər küçələrdə at çapar kimi, bizim də xəyal atımız keçmək istədiyimiz, amma heç cür keçib gedə bilmədiyimiz, bizə doğmadan-doğma Adamımızın ətrafında dövr edir. Zaman-zaman yorulmadan bizi Ona çəkir... Özümüzə vaxt ayıranda qalxıb biixtiyar güzgü önünə keçirik. Fəqət özümüzü görmək üçün güzgülərə baxmaq ehtiyacımız, ən azından, özümüzü aramaq istəyimizin bir

AY BƏNİZ

formasıdır. Biz özümüzü bir musiqidə, bir fotoda, bir filmin xəyali qəhrəmanında, yaxud elə əsldən-əslə bir insanın ruhunda tapmış ola bilərdik. Bəlkə də, zaman-zaman özümüzü itirib-tapmaqdan xoşlandığımız üçün yaşıantımız belə zəngin, rəngli və cəzbedicidir...

“Özümü tapsam, qarşıma çəkib, gözümü qırpmadan bir xeyli ona baxardım” – bu fikir heç ağılnıza gəldimi?

Rahatlıq bilməyən ürəyimin və ruhumun acısını yaşayan Özümə məlhəm olacaq bir isti duyğu, baxış, toxunuş bağışlaya bilməsəm belə, onun, yəni Özümün çiyinlərini sıxıb həmişə Özü olmasını, Özünü aramasını, heç zaman Özünü tapmaq ümidindən vaz keçməməsini tapşırırdım.

Bu həyatda heç bir zaman tale sarıdan seçim haqqı olmayan bəndlərin həm də alın yazısı kimi möhürlənmiş bir ömür yolu var... Köşə-bucağında gözdən qaçıra biləcəyi saatları, günləri üst-üstə gəldikdə zatən ömrün yarımbarısı yuxu və xəyal içində bizim olmaqdan vaz keçir. Bir də zaman ağrısından əlavə vicdan səsi var, Özümüzlə tək qalmağımıza

daim yardımçı olacaq. (Mane olabilmə ehtimalı, hərgah, daha çoxdur!) Bütün maneələri aşsaq belə, Özümüzə aramıza girən ən xırda yabançı duyğular bizi Özümüzdən uzaq salmağa bəs edər.

Bu ara Özümə dönürəm...

Nədirsə, əlimə qələm alanda özüm olmaya bilmirəm. Bu dəfə isə Özüm olmamaq heç cür mümkün deyil. Bətnimdə bir körpə məni səbirsizləndirir, darıxdırır, bütün iç dünyamın təlatümlərinə qulaq kəsilərək, bir də mənim Özümdən ayrılacaq ən böyük və qüvvətli parça kimi bu dünyaya göz açmaqda qərarlıdır. Bu halda Özünü dinləmək, Özündə olan daha bir canlılığın da yaradılışı varkən, nə gözəldir insanın Özüylə söhbəti... Bilirsinizmi bu daha çox nəyə bənzəyir?.. O zaman daha yaxına əyləşin və diqqət kəsilin...

Doğuşdan kor iki adam bir divarın kənarında oturub danışmışdılar.

Biri:

– Dünən gecə yuxumda çox gözəl bir quş gördüm, – dedi...

Digəri həyəcanla soruşdu:

– Mən ömrümdə heç quş görmədim.

– Allah gözünü açsın, izah et hələ... Quş nəyə bənzəyirdi?

Yuxunu görən kor cavab verdi:

– ÜMİDə bənzəyirdi...

P.S. Allah ümidlərimizi heç bir zaman boşa çıxarmasın...

...və şeirləri

* * *

Min bir suallar ilə yorursan öz-özünü,
Bir həmdəm arayırsan, tək bir könül sirdaşı.
Nə söyləyə bilirsən ürəyinin sözünü,
Nə də tökə bilirsən ətəyindəki daşı.

Qanadların qırılır gözlərin baxa-baxa,
Sevgi umduğun səni həsrətiylə yarıdır.
Bir pəncərə gəzirsən boylanıb ovunmağa,
Baxırsan, dörd tərəfin qala divarlarıdır.

Sənin səadət quşun qanad çırpır həmişə,
Nə qapın yox döyülə, nə sevgidir hər yanın.
Hamı həsəd aparır üzündəki gülüşə,
Gözündəki ağrıdan xəbəri yox dünyanın.

Sən göz yaşı tökürsən, gül bitir izlərindən,
Öpüb dodaqlarını yaşadır ahın səni.
Son ümid pəncərətək asılır gözlərindən,
Kölgən düşməyən yerə daşıyır ruhun səni...

* * *

Bu gecə də qanadlanmış arzu min yerə,
Ələnmişdi qəlbimizdə olan hər nə var.
İsti-isti bürünmüşdük xatirələrə,
Səni yuxu aparmışdı, məni xəyallar...

Göy üzündən gecə-gecə ulduz sayırdıq,
Baxışımız zillənmişdi üfүqə doğru.
Yükümüzü daşımağa güc toplayırdıq,
Sənin yükün qürur idi, mənimki ağrı.

Nə qalıbsa ümidlərdən yola gətirmiş,
Aya baxıb şirin-şirin düşünürdüm mən.
Əlimizdən nə gəlırsə, edib bitirmiş,
Gəlməyəni gözləyirdik sanki üfүqdən.

Elə bərk-bərk sarılmışdı könül bağımız,
Bu cütlükdən zövq alırdı qızarmış üfүq.
Çox qərribə duyğu idi yaşadığımız,
Biz o gecə həm var idik, həm də yox idik...

* * *

Yenə köhnə donlarımı qarışdırırdım,
Dəbdən düşmüş, vaxtı keçmiş köhnə donları...
Hər birində xatirələr vardı bir udum,
Zibilliyə atacaqdım onsuz onları...

Nə pal-paltar? Hamsı bir cür köhnə yığını...
Bir şal vardı,
gözüm birdən sataşdı ona.
Açdım ona bürüdüyüm qoz yarpağını,
Sən vermişdin, qorxurdum ki, güvə toxuna...

Yadımdamı? Güldürmüşdüm bir xeyli səni,
Düzdü, həmin gündən indi çox zaman ötüb...
Həmin gecə küsdürmüşdün özündən məni,
Mən də şəklin çəkdimişdim o şalı örtüb...

Barışmışdıq... Barışmayıb neyləyəcəkdik...
Dəyərliydi hər saçağı, teli o şalın...
Sən bir cürə, mən bir cürə,
çox xoşbəxt idik,
Sanırdım ki, təkcə mənəm fikrin-xəyalın...

Nə qarışım həyatına? Həyat sənindi,
Köz olmusan dərdin-qəmin ocaqlarında.
Həmin şalı qucaqlayıb durmuşam indi,
Xatirələr gülümsəyir saçaqlarında...

Yupyumşaq bir xatirədir, buxovu qalın,
Bir intizar ağrısının qəmində bişib...
Somsoyuqdur, sənsizlikdir adı o şalın,
İmistidir, baxışının odundan düşüb...

* * *

Gecə yenə layla çalır ağrılarım,
Stolüstü lampam belə, başaşağı.
Bir az elə, bir az belə, yetişir kama
Cırcırma nəğməsiylə lampa işığı.

Bir işıq da özün belə təsəlli edir,
Cırcırma nəğməsində sönüb duracaq.
Bir az elə, bir az belə, fikrim yol gedir,
Bu dünyanın o başında dönüb duracaq.

Fikrim yenə dolaşacaq dünya qarışıq,
Seçən yoxdu, eh, onsuz da üçünü beşdən.
Hara getsən, mənimkisən, ay yetim işıq,
Eynəyimin bir ucundan sivişib düşdün.

Bilirəm ki, bu hünər də özünkü deyil,
Bir dərisən, bir də sümük, məndən beşbetər.
Bir az elə, bir az belə, mənimkisən, bil,
Cırcırma nəğməsində xoşbəxt ol, yetər...

* * *

Sevməyə yaşımız çatdı mı, görən?
Ürək harda durdu, harada dindi?
Mən uşaq dalıyca, sən ev dalıyca,
Kimin qayğısına qalırıq indi?

Kimin ocağına odunuq, görən?
Kimin çatısına yamağıq axı?
Tanrıdan tək bir şey istəyirəm mən,
Özümü itirib səni tapmağı...

Sevməyə yaşımız çatdı mı, görən?
Bu yaş necə yaşıdır, de, hardan bilək?
Bəlkə, yaş dalıyca, quru dalıyca
Boş-boş yollanmaqdan yoruldu ürək?

Deyir, yetimin də Allahı varmış,
Səni məndən alan qorumur niyə?
“Qurunun oduna yaş da yanarmış”,
Mənim yaş gözlərim qurumur niyə?

Sevməyə yaşımız çatdı mı, görən?
Bu sual önündə illər göz döyür,
Sənin ağ saçların “çatdı” deyirsə,
Mənim ağ saçlarım “keçibdir” deyir.

* * *

Adına yazdığım yollar var idi,
Sənə aid idi hər addımbaşı.
Sənə aid idi dostu, müridi,
Sənə aid idi çınqılı, daşı...

Bir var, ömür sürüb yaşadığın yol,
Bir var, ömür boyu durub baxdığın.
Eləcə, adicə yol deyildi o,
Doğmadan doğmaydı, yaxından yaxın...

O yolda özümü tək qurban deyib,
Adına yazmışdım, adına sənin.
Bir gün əl üstündə pişvaz eyləyib,
Götürəcəkdi bu qadına səni.

Kim bilir, neçə cür yol aşacaqdı,
Bu yola xərclənən bir ömür payı.
Bir gün bütün yollar qovuşacaqdı,
Adına yazdığım yoldan savayı...

* * *

Bu dəli dünyanın, dolu dünyanın
Ağıllı adamı olmaq çətindi...

* * *

Boş-boş divarlarda insan şəkili,
Boş-boş insanların divar ürəyi.
Quru sahillərə qayıq əkilir,
Quruyur içində avar ürəyi.

Çətindi içdiyin suya tüpürmək,
Əvvəl özün yuyar üzü yuyan əl.
Ovcuna aldığı suyu üfürmək,
Üfürmək lazımdı içmədən əvvəl...

Əvvəlcə yeyərlər ətini, sonra,
Sonra sümüyünü... başqa cür olmur.
Əvvəl utanmaqdı çətini, sonra,
Sonra utanmağa üzün də qalmır.

Dünyanın işi də qalıb Allaha,
Yalanı-yanlışı, doğrusu eyni.
İndi bir-birindən seçilmir daha
Bir ağac gövdəsi, bir kişi çiyi.

Əldən bir-bir gedər ömründə nə var,
Zaman da həmçinin, haqqına dinməz.
Qalmaz ki, getdiyin yola etibar,
Durduğun yerdə də yerin görünməz.

* * *

əvvəl uzaqların qorxusu vardı,
indi uzaqdayam, qorxumdan uzaq...
37-dəyəm, 37-də,
ta qaça bilmirəm 40-ımdan uzaq...

fələyəm, qal başım minbir oyunda,
dünyanı gəzirəm qərib huyunda.
əllərim bir qarış məzar boyunda,
ayağım bir addım çarxımdan uzaq...

yollar kələyimdi, yollar nağılım,
xatirə ömrüm, zaman ağılıam.
göz-göz uğurlanıam, tel-tel dağılıam,
əllər ləpələnsin arxamdan uzaq...

bir əlim oyundur, bir əlim düyün,
bir boz buluduyam yeddinci göyün.
gəlin, gəlin, siz də qapımı döyün,
göz yaşım tökülür arxımdan uzaq.

* * *

Yenə külək döyə eşq sahilinə,
Yenə dalğalana dəniz duyğular...
Nəğmələr çevrilə ləpə dilinə,
Qumları dənloyə xam qağayılar.

Göylər qələm çəkə uğurlarına,
Yolunu kəsməyə dalğa qatarı.
Sadə balıq düşə qızıl toruna,
Didik-didik ola gözünün toru.

Bir eşqə qatasan qəlbin odunu,
Xəyallar qurasan sevdiyin yarla.
Mahmızlayıb yenə dəniz atını,
Yarışa çıxasan qağayılarla...

* * *

Tanrıyla aramda qalan
Bəxtin ölçüsü boydayam.
Boyuma yaraşdırdığı
Taxtın ölçüsü boydayam.

Günümdə əqrəbi təzə,
Yerişi möhürlü Sözə...
Bir saat o üz-bu üzə,
Vaxtın ölçüsü boydayam.

Nə tez idi, nə də gecdi,
Ömür göz önündən keçdi.
Mənə nə ölçdü, nə biçdi,
Həxdı, ölçüsü boydayam.

* * *

Yenə istəyirəm gedəm,
Kəsəm, tökəm saçlarımı;
Gündən bezar saçlarımı,
Bəxtdən zökəm saçlarımı.

Kəsəm, tökəm, süpürləyəm,
Yığam, bir küncə tullayam.
Onları sevirmiş kimi,
Səndən gizlincə tullayam.

Əllərinin dadı qaçsın,
Gözlərinin nuru getsin.
Kəsim, töküm saçlarımı,
Bir az hirsimi kiritsin.

Niyə, nəyəcün kəsdirmişəm,
Bilməsinlər kələyimi...
Basdırım ağac dibində,
Bir körpə məzarı kimi.

Anarın yaratıcılıq baharı

“Ədəbi qəhrəmanlarda bu cür “əmmalar” axtarsan, gərək onda Lev Tolstoya da irad tutub deyəsən ki, yaratdığın bu “müsbət” Anna Karenina öz əri Aleksey Karenindən üz döndərüb o biri Alekseyə, yəni Vronskiyə vurulanda sən hara baxırdın?”

Ötən yay rəflərdə üst-üstə qalaqlanmış əlyazmalarla dolu qovluqları və kitabları sahmana salarkən Anarın təxminən qırx il öncə (1977-ci ildə) nəşr olunmuş “Adamın adamı” kitabının səhifələri arasından bir vərəq sürüşüb yerə düşdü. Vərəqdə yazıçının kitabı ilə bağlı bir neçə cümlədən ibarət düşüncələr yer almışdı. İndi bu yazını qələmə alarkən illərdən bəri Anarın çəhrayı cildli kitabının arasında “gizlənib qalan”, kirill əlifbası ilə yazılmış qeydlərə bir daha nəzər saldım. Və xatırladım ki, adını çəkdiyim kitab barədə vaxtilə məqalə yazmaq niyyətində idim.

Yeri gəlmişkən, ayrı-ayrı vaxtlarda müxtəlif yazılarımda Anarın əsərləri barədə öz fikir və mülahizələrimi bildirmişəm. Lakin bu gün hörmətli yazıçımızla bağlı düşüncələrimi məhz həmin kağızda qeyd olunmuş “tezislər”dən çıxış edərək oxucularla bölüşmək istəyirəm. Yığcam, çaparaq cümlələrlə ifadə edilən, məni bu yazını qələmə almağa sövq edən həmin “tezislər”dəki bəzi fikirlər, zənn edirəm ki, aradan illər keçsə belə, Anarın təkcə bir kitabına deyil, müəyyən mənada bütöv yaradıcılığına müncər edilə bilər.

Budur, qeydlərdə oxuyuram:

“Anar ensiklopedik düşüncə sahibidir. Onun təkcə bədii əsərləri deyil, dil, tarix, etnoqrafiya, rəssamlıq, heykəltəraşlıq, qayaüstü rəsmlər, xalçaçılıq, kino, folklor... barədə söylədiyi fikirlər, yazdığı məqalələr də geniş oxucu kütləsinin marağına səbəb olur...”

Firuz MUSTAFA

Anarın bütün yazılarında onun bədii və elmi təfəkkürünün paralel və yaxud çarpazlaşan xətləri aydın sezilir...

Onun redaktorluğu ilə nəşr olunan “Qobustan” incəsənət toplusu günümüzün parlaq sənət və mədəniyyət ensiklopediyasıdır...

Yazıçının, demək olar ki, bütün əsərlərinin qəhrəmanları öz real həyatları ilə yanaşı, sürreal, irreal, bir az da sirli bir ömür yaşayırlar. Kitabda gedən “Dantenin yubileyi”, “Mən, sən, o və telefon”, “Gürcü familiyası” əsərləri dediyim fikirlərə konkret bədii illüstrasiya və örnək kimi qiymətləndirilə bilər...

Anar bir çox yazıçılarımız kimi, öz qəhrəmanlarının həyatına “müdaxilə” etmir, yəni yaratdığı obrazlar haqda mənfə və ya müsbət fikir söyləmir, onları “qiymətləndirməyi” oxucunun öhdəsinə buraxır...

Onun əksər qəhrəmanları şəhər mühitində böyümüş, həyat labirintlərindən keçmiş sadə adamlar – ziyalılar, aktyorlar, mühəndislər, müəllimlərdir. Əslində, bu sadəlikdə bir mürəkkəblik də vardır...

Anar, əsasən, müasir həyatımızın reallıqlarını qələmə alsa da, biz onun tez-tez tarixə müraciət etdiyinin şahidi oluruq. Bu mənada yazıçının "Adamın adamı" kitabında dərc edilmiş tarixi əsərlərini – "Qəm pəncərəsi" sənədli telepyesini və "Dədə Qorqud" kinodastanını qeyd etmək olar. Çox güman ki, yazıçı gələcəkdə tariximizə yenə müraciət edəcək.

Anar öz yaradıcılığı etibarlı ilə heç kəsə bənzəməyən, daha doğrusu, təkə özünə bənzəyən yazıçıdır".

Vəssalam. Qeydlər bitir. Haqqında söhbət açılan kitab nəşr olunarkən Anarın yaşı qırxa yaxın idi. İndi aradan təxminən elə bir o qədər də vaxt ötüb.

Ötən illər ərzində Anar bir çox qiymətli ədəbi, publisistik, habelə elmi əsərlər qələmə almışdır. O, ədəbiyyatın, demək olar ki, bütün janrlarına müraciət edib. Olsun ki, heç yazıçının özü də bu əsərlərin hamısının eyni səviyyədə olduğunu iqrar etmir. Amma burasını inkar etmək olmaz ki, ədibin qələmindən çıxan hər bir əsər öz orijinallığı ilə diqqəti çəkir və artıq, yuxarıda deyildiyi kimi, o, öz yaradıcılığı etibarlı ilə heç kəsə bənzəməyən bir yazıçıdır.

Anar ölkəmizdə və eləcə də xaricdə daha çox bir nasir kimi məşhurdur desək, zənnimcə, səhv etmərik. Onun roman, povest və hekayələri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunub. Yazıçının ən populyar əsərlərindən biri "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" adlı romandır. Bu əsər haqda yazılan bütün rəy və fikirlər toplanıb nəşr edilsə, heç şübhəsiz ki, romanın özündən dəfələrlə qalın olan bir və yaxud bir neçə cildlik kitab alınar.

"Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" indiyəcən dəfələrlə nəşr edilmiş, səhnələşdirilmiş və ekranlaşdırılmışdır. Əsərin bu qədər maraq doğurmasının səbəblərini geniş şəkildə araşdırmadan yalnız bunu demək olar ki, roman təkə öz məzmunu ilə deyil, həm də mahiyyəti ilə cəzbedicidir. Oxucu (və yaxud tamaşaçı) əsərin qəhrəmanlarından dolayı bir sıra sadə və mürəkkəb suallarla üzbəüz qalmalı olur: niyə? nə üçün? nəyə görə? Əminəm ki, meydana çıxan əksər suallara təkə oxucular deyil, elə müəllifin özü də konkret cavab verə bilməz. Hətta romanın qəhrəmanları belə, öz etdikləri

və etmədikləri hərəkətlərin səbəbini birmənalı qiymətləndirməkdə aciz görünə bilirlər.

Bəli, "Ağ liman" adlı povestin davamı kimi yazılmış bu əsər, yəni "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" romanı barədə ciddi ədəbi tənqid öz sözünü deyib. Amma personajlarla bağlı mübahisələr bu gün belə səngimir. Əsəri sevənlər kimi, onu "qəbul etməyənlər" də vardır. Ən maraqlı hal burasındadır ki, son vaxtlar bu əsərdə yaratdığı qəhrəmanlara görə, az qala, yazıçının özünü belə "ittiham etməyə" çalışanlara da təsadüf olunur. Oxucular hələ bir yana, hətta uzun illər öz təfəkkürü etibarilə "mənfi-müsbət" qəhrəman stereotipində ilişib qalmış, basmaqalib mülahizələrdən o yana keçə bilməyən bir çox "tənqidçilər" belə, romanın qəhrəmanlarını öz ağıl və səviyyələrinə uyğun şəkildə təhlilə cəlb edir, yazıçıya absurd suallarla, bəzənsə, az qala, hədələrlə müraciət edirlər. Həmin hədə-suallarda təxminən bu cür iddialar səslənir: "Təhminə obrazını yaratmaqda yazıçının məqsədi nədir? Bir ziyalı oğlu kimi Zaur nə üçün belə antipedaqoji hərəkət edir? Görəsən, Anar öz romanında bu obrazları qələmə almaqla qadın və kişiləri hara çağırır, hansı yola dəvət edir?.." Və sair və ilaxır bu kimi cəfəng suallar yenə səslənməkdədir.

Əlbəttə, bu səpkidə sərgilənən, avantüradan qaynaqlanan sualların bir çox müəlliflərinə cavab verməmək də olardı. Amma ədəbiyyatla bağlı yarımçıq bilgilərini səmimi-qəlbdən zənginləşdirmək istəyən kəslərə bəzi mətləbləri xatırlatmaq olar. Belələrinin nəzərinə çatdırmaq olar ki, bəzi suallara cavab tapmaq üçün gərək heç olmazsa öz mütaliənin radiusunu genişləndirəsən. Ədəbi qəhrəmanlarda bu cür "əmmalar" axtarsan, gərək onda Lev Tolstoya da irad tutub deyəsən ki, yaratdığı bu "müsbət" Anna Karenina öz əri Aleksey Karenindən üz döndərüb o biri Alekseyə, yəni Vronskiyə vurulanda sən hara baxırdın? Başqa bir klassik misal: "Sakit Don" əsərinin "müsbət" qəhrəmanları Aksinya və Qriqori evli olduqları halda bir-birlərini dəlicəsinə sevirilər. Gərək onda əsərin müəllifi Mixail Şoloxovdan soruşasan ki, hörmətli müəllif, bu obrazların timsalında sən öz oxucularını hara çağırırsan? Bu "məntiq"dən yanaşılsa, gərək onda "Dəli Kür"

qəhrəmanı üç uşaq atası, ailəli Cahandar ağa və ona qoşulub qaçan ərli Mələk obrazını yaradan İsmayıl Şıxlıya da anoloji sualla müraciət edəsən. Hətta bir az irəli gedilsə, onda bu əsərlər gərək əvvəla, heç yerli-dibli yazılmayırdı; ikincisi, öz dövrünün sərt sensor icazəsindən keçib nəşr edilməyirdi; üçüncüsü, bu əsərləri yazan müəlliflər cəzalandırılırdı.

Adamdan soruşarlar: adları çəkilən və eləcə də çəkilməyən bir çox əsərlərin müəllifləri sizi nə vaxt, harada özünün yaratdığı qəhrəmanlara bənzəməyə çağırıblar? Bəyəm Anar haradasa deyib ki, mən "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" romanımı qadınlarımızın Təhminəyə oxşaması üçün yazmışam?

Bizdə (həm də təkcə bizdə yox), təəssüflər ki, bir çoxları yazıçı ilə onun yaratdığı obrazı eyniləşdirməyə çalışır. Və ən təəccüblüsü budur ki, belə düşüncə sahibləri arasında təkcə adi oxuculara deyil, özünü peşəkar tənqidçi hesab edən cahillərə də təsadüf edilir.

Hələ 19-cu əsrin ortalarında dahi fransız yazıçısı Qustav Floberi (1821-1880) "Madam Bovari" romanına görə ittiham edən oxucu və tənqidçi "ordusu"nu yada salanda, adam istəməz zaman və hadisələr arasında müqayisələr aparmağa məcbur olur. Həmin əsərdə həkimlik fəaliyyətinə yenicə başlayan Şarl Bovarinin gənc arvadı Emma Bovarinin öz məşuqları ilə eşq macəralarından bəhs edilir. Bu xanım öz kiçik qızını və nüfuzlu ərini saya salmadan həyatını istədiyi kimi yaşamağa çalışır. Əsərin nəşri Fransa cəmiyyətində bomba kimi partlamışdı. Hətta romanı dərc edən jurnalın redaktoru məhkəməyə verilmişdi. Qustav Floberi nəinki tənqid və təhqir edir, hətta onu ölüm ilə hədələyirdilər. Yazıçıya təhdid dolu suallar verildirdi. Ən çox da bunu soruşurdular ki, Madam Bovarinin prototipi Fransada hansı qadındır, yəni sən konkret olaraq kimin obrazını yaratmışsan? Mənasız suallardan bezən yazıçı axır ki, qaragüruhun sualına sanballı "cavab tapdı". O, "Madam Bovari elə mən özüməm" deməklə bu cür cəfəng suallardan qurtula bildi.

Dediyimiz kimi, Anar Azərbaycan ədəbiyyatına qiymətli töhfələr vermişdir. Bununla yanaşı, o, mədəniyyətimizin təbliği sahəsində də əlindən gələni əsirgəməmişdir. Əslində,

burada "təbliğ" sözü ədibin gördüyü işlərin müqabilində solğun təsir bağışlaya bilər. Çünki o həm də bu mədəniyyətin yaradıcılarından biridir.

Anarın yuxarıda adını çəkdiyimiz "Dədə Qorqud" kinodastanı əsasında çəkilən film bir çox ölkələrdə nümayiş olunmuş, uğur qazanmışdır.

Yazıcının ssenariləri əsasında çəkilmiş "Qəm pəncərəsi", "Uzun ömrün akkordları", "Cavid ömrü", "Sübh səfiri" filmləri Azərbaycan ədəbi-mədəni-sosial-siyasi həyatının əvəzolunmaz simaları Mirzə Cəlil, Üzeyir Hacıbəyli, Hüseyn Cavid, Mirzə Fətəli haqda lentə alınmış, onlara həsr olunmuş ekran abidələridir.

Yeri gəlmişkən, xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, Anarın bədii və sənədli əsərləri əsasında bir çox sənədli və bədii televiziya filmləri də çəkilmişdir.

"Azərbaycan" jurnalında gedən ilk kiçik həcmli əsərindən tutmuş ("Asılıqanda işləyən qadının söhbəti") ilk nəşri yenə həmin jurnalda işıq üzü görən hələlik sonuncu iri həcmli əsərində ("Göz muncuğu") Anar və onun yaradıcılığı həmişə professional ədəbiyyat adamları və adi oxucular tərəfindən maraqla qarşılanıb.

Vaxtilə qələmə aldığım nəzəri bir yazıda ("Nəsrin inkişaf trayektoriyası") dünya ədəbiyyatının diqqətçəkən nəsr nümunələrini öz nüfuz etmə və təsirgöstərmə imkanlarına görə iki istiqamətdə qruplaşdırmağa cəhd göstərmişəm: şaquli və üfüqi istiqamətdə. Və bu kontekstdən çıxış edərək yazıçıların özünün də iki mühüm qrupa ayrıldığını, bunların bir qisminin arxeoloqa, digər qisminin isə arxitektora bənzədiyini qeyd etmişəm. Birinci qrupa daxil olan sənətkarlar daha çox "alt qat"a, yəni yaratdıqları obrazların psixoloji aləminin dərinliyinə baş vurmağa çalışır, ikinci qrupdakılar isə daha çox obrazların "görünən" tərəfinə, yəni zahiri əlamət və keyfiyyətlərinin təsvirinə diqqət yetirirlər. Anarın nəsr əsərlərində bu amillərin hər ikisi müşahidə olunmaqdadır.

Polifonik üsluba malik olan yazıcının əsərlərində qrotesk, fantastik və mistik çalarlar özünü göstərir. Və əsasən realist əsərlər müəllifi kimi tanınan ədibin yaradıcılığında bu əlamətlər

bəzən bir janr nümunəsi kimi boy verir. Bu mənada “Yaxşı padşahın nağılı”, “Əlaqə”, “Dantenin yubileyi”, “Macal”, “Qırmızı limuzin”, “Göz muncuğu” və digər əsərləri yada salmaq olar.

Anar təkcə yazıçı kimi deyil, həm də çağdaş ictimai fikrin görkəmli simalarından biri kimi tanınır. O, dəfələrlə keçmiş SSRİ, habelə Respublika parlamentində millət vəkili kimi xalqı təmsil edib. Qarabağ uğrunda gedən haqq savaşımız haqqında Anar bir yazıçı, bir vətəndaş və bir fikir adamı kimi mötəbər məclislərin uca kürsülərindən daim öz obyektiv fikrini bildirmiş, öz cəsarətli sözünü demişdir. Məhz buna görədir ki, bizimlə müharibə şəraitində olan qonşu ölkənin millətçi mətbuatında Anarla bağlı dəfələrlə hədələyici yazılar dərc olunmuşdur.

Anar uzun illərdir ki, Yazıçılar Birliyinə rəhbərlik edir. Mənim bildiyimə görə, o, öz imkanları daxilində bir çox gənc və ahıl yazıçılara əlindən gələn köməyi əsirgəməyib. Əlbəttə, adamlar tutduğu böyük və kiçik vəzifədən asılı olmayaraq (hətta o adam nə qədər xeyirxah olsa da belə), bəzən hamıya eyni qaydada diqqət göstərə, dəstək verə bilmir. Belə bir istəyin realizəsi üçünsə bəzən obyektiv şərait, bəzənsə real imkan olmur.

Son vaxtlar mətbuatda çıxan bir çox yazılarda Anarın ünvanına xoşagəlməz ifadə və xitabların səsləndiyi də nəzərə cəpır. Yazı müəllifləri yazıçını bəzən hüququ pozulmuş insanları lazımi səviyyədə dəstəkləməməkdə qınayırlar. Başa düşüləndir. Zamanında başqa ölkələrdə də vətəndaşlar məşhur söz adamları qarşısında da bu cür və ya buna bənzər tələblər irəli sürüblər. Bu mənada Fransada Hüqonun, Rusiyada Tolstoyun, bizdə Səməd Vurğunun adını çəkmək olar. Demək, insanların öz problemləri üçün etibar etdikləri söz adamına, o cümlədən Anara üz tutmaları təbii qarşılanmalıdır.

Axı biz dəfələrlə mətbuat səhifələrində Anarın bu və digər hadisə və şəxslərlə bağlı bəyanat və məktublarını oxumuşuq. Adətən, yuxarı instansiyalara ünvanlanan həmin müraciətlərdə yazıçının haqsız (və bir çox hallarda haqlı) yerə məsuliyyətə cəlb edilmiş adamların müdafiəsinə qalxdığının da az şahidi olmamışıq.

Bir də açıq demək lazımdır ki, göstərdiyi fəaliyyət sahəsində hamının (indiki halda söhbət

ədəbiyyatdan gedir) yaradıcılıq diapazonu, qabiliyyət miqyası, istedad dərəcəsi heç də bərabər ölçüdə deyil və təbii ki, onların qiymətləndirilmə meyarı da fərqlidir, nisbidir. Bu mənada mövcud yaradıcılıq mühitində “məmur” Anardan narazı qalan insanların olması da təbiidir.

Etiraf etmək lazımdır ki, AYB sədri Anardan narazı olanlara təsadüf edilsə də, yazıçı Anardan narazı olanlar, demək olar ki, yoxdur və yaxud çox azdır. Bu, təbii bir haldır. Çünki Anar böyük ədəbiyyatın, böyük sözün adamıdır.

Sıx-sıx olmasa da, arada yolum yaxın xaricdəki ölkələrə düşür. Adətən üzrə, teatrlara və yazıçıları birləşdirən təşkilatlara baş çəkirəm. Demək olar ki, postsovet məkanında söhbət etdiyim əksər əcnəbi yazıçılar bizim müasir ədəbiyyatdan söhbət düşəndə çox vaxt Anarla, onun yaradıcılığı ilə bağlı suallar verir, yeni əsərləri ilə maraqlanırlar.

Anar ədəbiyyata gələn vaxtdan oxucuların və ədəbi tənqidin diqqət mərkəzindədir. O, ədəbiyyat tariximizdə öz yaradıcılığı ilə ən çox diqqəti çəkən, mübahisə doğuran, tənqid və tərif edilən qələm adamlarından biridir. Bu mənada yazıçı yubileydən-yubileyə yada düşən, anılan imzalardan biri yox, daim ciddi ədəbi gündəmdə olan sənətkarlardan biridir. Elə indi oxuduğunuz bu yazı da ənənəvi “yubiley məqaləsi” kimi qəbul edilə bilməz. Yazıçı ürəyinin ən böyük bayramı onun yazdığı, ortaya qoyduğu əsərdir. Biz belə əsərləri yenə görəcəyik.

Bəli, yazıçı öz ömrünün növbəti baharını qarşıladı. Anar bu dünyaya baharın gəlişi ərəfəsində göz açıb. Təbii ki, yaş məsələsi yaradıcılıqda nisbi mahiyyət kəsb edir. Yaradıcı adamın yaşını onun ortaya qoyduğu əsərlər müəyyən edir. Bu mənada, Anar həmişə olduğu kimi, yenə yorulmadan yazır və yaradır. Yazıçı həm də özünün yaradıcılıq baharını, söz baharını yaşayır. Baharın mübarək, Anar!

Emin AKİF

başqa nə var, başqa nə yox, soruşma,
köhnə təklük, köhnə darıxmaqdı bu.
gəl, bir gün özün bax qadın gözüylə,
gör nə təklük, gör nə darıxmaqdı bu.

boğazım sıxılır qəhər əliylə,
üzülmür ayağım yerdən hələ ki.
arabir yadımdan çıxır gedənlər,
yəni dincəlirəm hərdən hələ ki.

yuxum da yozulur darıxmağa, qız,
tərslikdən hamısı hələ çin çıxır.
sevgi çıraq imiş, nə cin, nə arzu,
içindən darıxan Ələddin çıxır.

gərək qulağını burum bu ömrün,
bəlkə, bir gün gələ ağıl başına.
bir adam verirsən, darıxmaq düşür,
kül olur bu ömrün nağıl başına.

gəlir xoşbəxtliyim, tıkkatık gəlir,
keçir düz yanımdan görməmiş kimi.
tənhalıq elə bir divdi ki, ömrü
yeyir, harda tutdu görməmiş kimi.

de görüm, bu necə ömürdü axı,
hamıya bir nağıl yazısı düşür.
çıxıb gedənlər də demir, bu ömrə
necə il darıxmaq cəzası düşür.

başqa nə var, başqa nə yox, soruşma,
hələ ki, birtəhər darıxıram da...

çətini gedincədi,
hə,
sonra kim ölə, kim qala.

kimi uçulmuş ev kimi üşüyər, xəbərin olmaz,
kimi qaçılmış ev kimi; qapısı, çəpəri olmaz,
bu sürünən tənhalıqın öldürən zəhəri olmaz,
qanını çəkincədi,
hə,
sonra kim ölə, kim qala.

kimi səhraya bənzərdi, külək sovurar, sovu-
rar,
çölü özgəni yandırır, içi özünü qovurar,
hürər itin əvəzinə, nə bir kəlmə cavab alar,
karvanlar keçincədi,
hə,
sonra kim ölə, kim qala.

o da, bu da, sən də, mən də, biz, demə, bir
adammışq,
biz yox imiş, o da, bu da, sən də, mən də
yalanmışq,
qorxulu yuxu görmüşük, ayrı-ayrı oyanmışq,
bir qurtum su içincədi,
hə,
sonra kim ölə, kim qala.
çətini gedincədi....

GEDƏK QIŞ YUXUSUNA

gəl, öyrət mənə saymağı,
sənəcən nə qədər sayım?
de ki, neçə gecə sayım,
de ki, neçə səhər sayım.

sən də yaxşı bilirsən ki,
titrək olur
tənhaların əlləri.
bu nazik barmaqlarımın,
dizlərimin ucu göynər
saçlarından ötəri...

ürək elə, mesaj yaz,
darıxma, qayıdıram,
bu gün-sabah gəlirəm.
gələnəcən özünə
bir az da bax, gəlirəm.

qayıdıram, içəsən
əllərimdən isti çay,
isti kökə yeyəsən,
dayan, tapdım, deyəsən,
deyim, neçə gecə say,
bu gün-sabah gəlirəm.

ürəklənim, cavab yazım,
tənhaların
bütün ili qış olur.
dönüb ana qarğışına,
tənhaların qarğıışı da
tutmayan qarğıış olur.

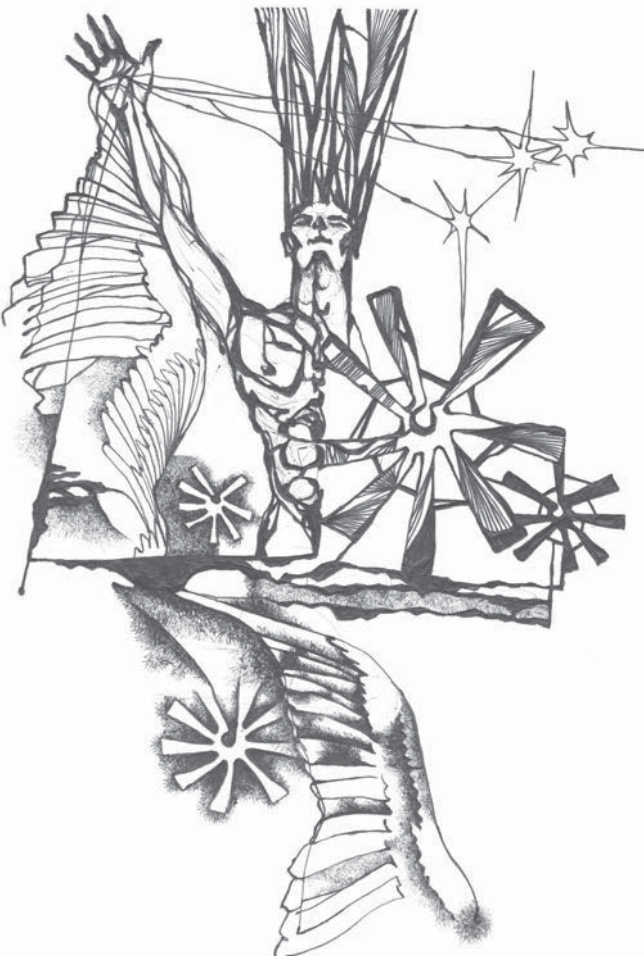
isti çay, isti kökə,
o, sonranın işidi.
qayıtmaq istə, sonrası
ayaqların işidi.

qayıt, bayrama çevirək
bu təkliyi yıxmağı.
təkliyə barmaq yelləyib
qışqıraq ki, demişdik,
bir gün devirəcəyik
bu əclaf darıxmağı...

ikimiz yola verərik
Ömrün bütün qışların.
Sonra sənə sayaram
sevdiiim qarğıışları.

gəl, ötüb gedək saati,
saati öldürməyə.
hamını bir-bir yaşadıb
həyatı öldürməyə.

səni and verirəm, Günəş,
o kökə qoxusuna,
qol-qola, çiyin-çiyinə
gedək qış yuxusuna.

“DETDOM UŞAĞI”NA

“detdom uşağı”yam,
əli yuxarıyam,
üzü aşağıyam, – deyib
zümzümə edən uşaq
böyüdü,
hələ də başa düşmədi ki,
ana və ata niyə
müqəddəsdir?

böyüdü,
sığına bilmədiyi qucaqlarla birgə,
“bəlkə,
gələcəklər?” – deyib,
umduğu uzaqlarla birgə
böyüdü.
“detdom” çarpayısından
əzablı günlərin qucağına
atıldı,
dünyanın ən soyuq yerləri
“detdom uşağı”na pulsuz
satıldı,
küçələr,
skamyalar,
laqeyd adamlar.

gün keçdikcə darıxdı
bir qoğal üstdə dalaşan
qırx uşaqdan ötrü.
həmişə çoxbilmiş dostu
əlində qoğalla çıxdı,
uşaqların altından.
sonra hərəyə bir çimdik
qoğalı böldülər,
zarafatlaşdılar,
“uşaqlar, qarışqalar
aclıqdan öldülər”,
qoğal bizimdir.
dişinin altında
“yetimçələr” deyib
mırıldayan dayəni söydü,
söydü,
sonra xəyalında bərkdən
qucaqladı
kölgəsində dincəldiyi
söyüdü.

yaxşı yadıındadır,
dayənin sizi ağlatmaq üçün
danışdığı,
“dəstəsindən ayrı düşmüş
ördək” nağılı,
nə qədər
yerindədir ağlın,
getdikcə,
hiss edirsən, “detdom uşağı”,
ürəyinin səsgücləndiricisidir
boğazın,
qışqırmaq lazımdır,
ən azı.
dünya yumruğun boydadı,
ürəyin kimi,
hər şey yağ kimidir,
görünmür
əriyən kimi.
qoz kimisən, amma ikiyə
bölünüb için,
bürü
kimsəsizliyinə
ömrünü, birtəhər keçin.

bir az çarmıxsan,
bir az ovucsan,
bir az göz yaşları çəkmiş
nəm divar,
qışqır,
de ki, ey adamlar,
“bir az heykələm,
bir az adamam!”

indi evlərin çölündən
görünməyən şüşəsi kimiyyəm,
gəncəm,
amma....

TƏKLİK SƏNƏ YARAŞIR

bu təklik xərcəng kimidir,
tutulmaq ehtimalı var,
gəbərir içində adam,
saçın yolan bir halı var.

tarla müqəvvası kimi
açanda qollarımızı
nolar, bizi də qucaqla
Məryəmin İsaşı kimi.

hardasa bir çomağın var,
təkliyin gözünü çıxart,
başını əz, İlahi.
vallah, öz aramızdı da,
təklik sənə yaraşır,
özün tək göz, İlahi!

YORĞUN GƏNC

alnının tərini sil, gənc,
yorulmusan,
əllərini çənənə daya əsa kimi,
daha rahat yorulmaq üçün.
bir siqaret yandır,
barmaqlarınla yerin bağrına
atəş aç,
sonra atəşi dayandır,
hədələ yerin bütün qatlarını
ki, doğmalarımı uddunuz,
qaytarmasanız,
özümü balıqlara yem edərdəm.
tüstünü göylərə üfür,
Allaha əda kimi.
tüpür
yerin üzünə qəzəblə, түpür.

silmə gözünün yaşını,
Günəş qurudar,
hər gün gördüyün adamların
işı səndən keçər,
yoxsa onlar da səni
unudar.
unudar
balıqları dənizlər,
dənizləri yağışlar,

yağışları adamlar,
adamları unutmaz,
unutmaz bu yer,
yerin adam yaddaşı var,
Allahın adam borcu var bu yerə.
udar
bir gün də səni.
bu yerin kinli qatı var,
tapar bir gün də səni.

bilirəm,
sənin də ürəyindən keçib,
demisən,
göbəyim boynuma
dolaşaydı kaş,
intihar edəydim ana bətnində,
indi,
sən də bil ki,
doğulmaq – okeanın
ortasındakı qəsrdən
qaçmaq kimidir.

indi əllərini Allaha aç ki,
birdən
taleyni yazmaq istəyər yenidən.
ağlama,
yorulmusan,
əllərini çənənə daya əsa kimi,
daha rahat yorulmaq üçün.

bu otaq itdən betərdir,
ömrümə saatla hürür.
çöldəki külək də hürür,
evdəki saat da hürür.

qadın cənnətdir, xanım qız,
biz tifil açarı onun.
bu torpaq da it ağzıdır,
biz sümük, naharı onun.

o it torpaq, sən it qızı,
yediniz e ömrümü,
ağzınız yara olsun.
əşşi,
adam ömrün udurar da,
qoy it aparan olsun!

Qazi Būrhānəddin

[1345–1398]

– Azərbaycan türk ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi. Əslən oğuzların Salur boyundan olan türklərdən idi. Yaradıcılığı milli ədəbiyyat tarixində xüsusi yer tutur. Bütün varlığı ilə sevrək qayğısına qaldığı və divan da bağladığı doğma ana dilində yazmağa böyük dəyər vermiş, milli poeziyanın ilkin gözəl nümunələrini yaratmışdır. Eyni zamanda dövlət quran qüdrətli şair varlığına hakim milli vicdanın gücü-qüvvəti sayəsində türkcə meydana gətirdiyi söz incilərində Tanrıya sığındığını dəfələrcə açıq, səmimi ifadə edir. Təsəvvüf ruhlu şeirləri belə, qətiyyətli dövlət adamının, bu döyüşkən hökmdarın həssas qəlbli sənətkar kimi “hissi həyatının da siyasi həyatı qədər coşqun, hicranlı və təşnəli” olduğunu aydın göstərir. Oynaq və musiqi gözəlliyində olan diliylə onlar söz sənətinin ən böyük nailiyyətləri sırasındadır.

Savaşlardan heç vaxt çəkinməyib özünü bir təhlükəli döyüşdən o birinə ataraq daim “fırtınalarla dolu həyat keçirən”, “düşməninə canına təşviş” Qazi Būrhānəddin milli düşüncə və əxlaqi düsturun yaradıcılarından, sonrakı nəsilləri “ya şəhid ol, ya qazi” əxlaqına hazırlayan tarixi şəxsiyyətlərdən idi.

“Yirmi bir yaşında kadı, otuz dörd yaşında vezir, otuz yedi yaşında naib və hökmdar olan və on yedi yıl hökumdarlıq sürən Kadı Burhanəddin öldüyündə elli dörd yaşındadır. Hayatı sürekli

mücadelelərlə keçən bu devlet adamı, Anadolu beylerinin en faallerindendir. Bu yüzden bazı müelliflər tarafından kendisine “Ebu’l-feth” lakabı verilmiştir”. Bu sözlər “Türk milli mədəniyyəti”nin müəllifi prof. İbrahim Qəfəsoğluna məxsusdur. O yazır ki, “türklərin diqqət çəkən bir əxlaqi özəlliyi də “utancaq” millət olmalarıdır. Yerli və yabançı qaynaqlara görə, *türklər* savaş meydanında deyil, *rahat döşəkdə ölməkdən ...utanardılar*”. O qaynaqların bir qaynağı da, görən, Qazi Būrhānəddinin həyat fəlsəfəsinin aydın ifadəsi olan, irfani dərinliyə sahib türkcə “Divan”ı deyildimi:

*“Ər oldur Həqq yolına baş oynaya,
Döşəkdə ölən yigit murdar olur”.*

...Bir başqa şair-hökmdarımız Şah Xətəinin dilində belə misra var:

“Düşmən qanıtək qızardı hər su...”

Qırmızı rəngə boyanan suyu düşmən qanına, əlbət ki, ancaq “qılıncından kəllələr daman” hökmdar bənzədə bilərdi... Bəs qan ilə necə, dəstəməz alınarmı? Yaradanın buyruğunu yerinə yetirərək namaz qılmağa gedərkən hər mömin müsəlman suyla dəstəməz alar. “Arzusu meydan olan ər kişi”tək Qazi Būrhānəddinin alp-ərən ruhu isə “dəstəməzi də qan ilə alalım” deyər hayqırır:

“Qan ilə dəstəməz alub yüri, namaza gedəlüm...”

Bunun necə uca ərđəm olduğunu indi düşünməyin özü son dərəcə çətindir...

Eynən əski türk xaqanları kimi, Būrhānəddin Əhməd də hakimiyyətin İlahinin yazısı ilə verildiyinə inanırdı. Üstəlik, bütün türk xaqanları kimi, viranəliyin də ədalətlə abad olacağına inanırdı.

...Qazi Būrhānəddin “hər parçası övliyalar və alp-ərənlərlə dolu, qaziləri arasında savaşçı dərvişlərinin sayının bilinmədiyi, savaşın və dinin iç-içə girdiyi döyüşkən təriqət coşqusu içərisindəki bir diyar”ın övladıdır.

Cəlal BƏYDİLİ

“DİVAN”ından seçmələr...

Qorqmazam bu dünyada hiç kişidən,
Canımın əmanəti Allahadur.

Qanğı canda od varını ah bilür...
Yola çıxanun işin Allah bilür.

Ədl ilə viran dəxi abad olur.

Hər zəman bir yigidün dövranıdır.

Ər oldur, Həqq yolına baş oynaya,
Döşəkdə ölən yigit murdar olur.

Qan ilə dəstəməz alub yüri, namaza
gedələm...

Sufilərin diləgi mehrab, nəmaz,
Ər kişinin arzusu meydan bolur.

Ərənlər cərgəsində deyilən söz
Yerinə yetmək gərək meydanında.

Geyməgü yeməkdən artux istəmək
Ər kişinin canına təşviş imiş.

Hələ, ey nər, kükrəvü, meydanı al,
Çevrə yanındağı qamu mayədür.

Bən quliyam dünyada ol nərlərin
Ki, bu dəm meydanumda kükrəşürlər.

Dostlaruma dinclik isəm, nə əcəb
Düşmənimün canına təşvişəm uş.

Eşq odını gizləmişüz bir ovuc topraxda biz...

Canını cana verməgə yürək içində can gərək.

Hüsn əkilsə, eşq bitirür könül.

Leylim için, Leylim için bən bəni Məcnun
edəyim...

Əqlüm dəlü, can əsrük, könül quşu avarə...

Çəkişdi eşq ilə əqlüm könül evini, canum...

Süd yerinə eşqini içürdi bana dayə.

Eşqin əyağını içən ayıla görmədüm...

Yar gərək yarı ilə həmrəng ola...

Dəhr işi budur ki, yarənləri ayıra.

Bu dünya bir nəfs için olmuş yalax...

Küdurəti bu cəhanun çü həddən aşubdur.

Bir gül diləyən səbr edə yüz xarə gərəkdür.

Dünyavü üqbavü eşq – bu üçü cəm olımaz...

Gül ol ola, bülbülünü gözləyə,
Şah ol ola, bir qulunu gözləyə.

Əldə beş barmağı düz kim görmişdür,
Mərd olan yerdə labüd namərd ola.

Ər kişinin mətəi ərlik olur...

Günbatardan güntoğan yerə dəgün,
Eşq ərini bir nəfəs seyranıdır.

Əzəldə Haqq nə yazmış isə, bolur,
...İki aləmdə Haqqa sığınmışuz.

Ya İlahi, ya İlahi, ya İlah,
Səndən artux yox bu canuma pənəh.

Bilürsən ki, günahum çox, ilahi,
Ümidüm səndən ayrux yox, ilahi...

*Qazi Bürhanəddinin Türkiyədə
Sivas şəhərində türbəsi*

Tanrının əl işi

Qaranlıq gecə və sükutu pozmayaraq pəncərəyə yaxınlaşan mən. Əlimdəki isti çayın pəncərəni buxarlandırması diqqətimi çəkir. Göydəki ulduzları görməyə mane olan buxarı yavaşca silib ulduzlara baxıram. Sanki onlar sonsuzdurlar, sanki heç durmadan parıldayırlar. Sanki onlar səhərin açılmasını istəməirlər.

Əlimdəki çayın soyuduğunu fərq edirəm. Çayı ehtiyatla pəncərənin qabağına qoyuram.

Göy üzü.

Saatlarla bu mənzərəyə baxıb dincəlmək olar.

Mən gündüzlər də göy üzünə baxmaqdan doymuram. Sevdiiim səma rənginin buludlara necə yaraşdığına baxıram. Heç durmadan, bezmədən, sıxılmadan izləyirəm göy üzünü. Hər fəslini, gecəsini, gündüzünü, doğan, ya batan günəşini seyr etmək təmizləyir zəhnimi.

Məncə, hər şeydən təmiz, gözəl mənzərədi göy üzü. Dünyanın ən gözəl möcüzəsidir.

Gözəl bir rəssamın yaratdığı ən gözəl tablodu.

Tanrının əl işi!

Dunay OSMANLI

*Dunay Osmanlı (Bayramova)
2003-cü il mart ayının 17-də
Bakıda anadan olub. Hazırda 158
nömrəli tam orta məktəbin
doqquzuncu sinif şagirdidir.*

* * *

Günahdan qaçmaqdan taqətim itib,
Yenə sənə döndüm niyə? Bilmirəm.
Sənçün darıxmaq da tükənib, itib
Oyan, aç qapını, döyə bilmirəm.

Sənin ayrılıqdan uzun saçını
Yenidən yoluma biçib gəlirəm.
Bütün əyin-başım sevgi tozudu,
Yüz dənə ürəkdən keçib gəlirəm.

Fələyin gözündə nə divar, nə sən,
O bilir, ürəkdə hansı gedişdi.
Bu tavansız otaq, bu da ikimiz,
Qapını bağlamaq mənasız işdi.

Bəlkə, unutmusan, yadımdan çıxıb
Hər dəfə saçını hördüyün tərəf.
O qədər "əlvida" sözü çırpılıb,
Qırılıb qəlbində sevdiyin tərəf.

Kimə hədiyyədi, kimə yuxudu,
Arzuya açılmır bazar dünyada.
Gedirsən, ya məni, ya dünyanı al,
ALLAH da mələksiz azar dünyada.

* * *

Həsərdən şeytanın qulağınacan
Nə qədər daş görsəm, yığmışam, oyan!
Bu qədər dərdimlə, məhəbbətimlə
Sənin ürəyinə sığmışam, oyan.

Bəlkə, şimşək kimi çaxdım ömrünə,
Bulud da bu boyda eşqi saxlamaz.
Sən yağış damcısı yarpaq könlümə,
Damcılar yarpaqda yaşayır bir az!..

Bəxtim aydın səma, mən gün görmürəm,
Bilmirəm qalmışam nə kölgəsində.
Adamın gülüşü xəyala dalır
Böyük arzuların düşüncəsində.

Yüyürsəm, nəfəsim çatarmı, görən,
Bir dua yolu var məndən arzuya.
Hər dəfə arxamca su atan zaman
Anamın göz yaşı qarışır suya.

Bu qədər istiyə alışmır hələ,
Kimin ölüm günü isidər səni.
Hardasa bir isti ocaq küncündə,
Bilirəm, bir soyuq düşünür məni.

Qismət MƏSİMOV

Nə bilim, sonuncu sözüm hansıdı,
Hansı vəfasıza nəğmə yazacam.
Səhərdən səsinin sehrində idim,
İndi başdan-başa qulaq asacam.

Sevgimin alnında tər damlasısan,
Sevmək gecikəndə ağlamaq deyil.
Saatı nəbzinin üstə bağlamaq
Nəbzini zamanla bağlamaq deyil.

Bəzən həyat rəngi düşür sevgiyə,
Sanırsan, bahalı ürək qurtarıb.
Adam xanımına şeir oxuya,
O da qayıda ki, çörək qurtarıb.

Nəyindən bezmisən, asa bilərəm,
Bir edam ağacı göyərdib dərdim.
Amma sən ümid ver, qalxım ayağa,
Tabut taxtasından ömür düzəldim.

Yaxşı dəli çıxar məndən, istəsən,
Heç nə istəmirsən, ürəyi buzsən.
Deyirsən, şeirdə nə tapmısan sən,
Mən şeir yazmasam, sən adi qızsan.

BİR TƏBİƏT ŞEİRİ

A çay, məni özünə qat,
qumun olum, daşın olum.
İtim-batım bu səsində,
bir azca yoldaşın olum.

Kimisə tox eliyəcək,
ac balıqla gecələyim.
Bir balıqçı tilovunu
ümid olub silkələyim.

Bir küləkli yağış gəlsin,
paltarımı yel aparsın.
Dünyaya yenidən gəlim,
yaddaşımı sel aparsın.

A çay, məni özünə qat,
bir az su ömrü yaşayım;
axa-axa təmizlənim,
sonra bu ömrü yaşayım...

Elə düşünmə ki, səsin duyulmur,
Hər gün neçə qəlbin çağırışı var.
"Amin!" eşitməkdən tutulub göylər,
Qarışqa duası, fil qarğışı var...

Hardasa bir günah bəzənir indi,
Güzgü qarşısında, əlində daraq.
Kimisə şeytanla tanış etməyə
Cəhənnəm rəngində bəzənir dodaq...

Bu ürək, bu yoxuş, bu ömür yükü.
Oğulsan, arzundan o yana boylan.
Bir də görəcəksən, anan deyilmiş
O qızın evində xonça ilə duran...

Göylərə fırlanır yenə də bir daş,
Kiminsə bəxtinə çırpacaq özün.
Bəlkə, günahını siləcək Tanrı
Qonşu çəpərindən baxan yalqızın.

Arzumu deməyə yadırgamışam,
Mənə ümid topla, mənə arzu ver.
Şeytanı qovmaqdan ayağı şişən
Allah adamıyam, bir ovuc su ver.

TƏNGNƏFƏS ŞEİR... *(dəlixanadan məktub)*

Mənim əziz sevgilim,
Burda saat gecədir...
Bilirsən, mən dəliyəm,
Sənin halın necədir?
Bilirsənmi, vurulmaq
Burda günah sayılmır,
Dəlilərin çiyində
Günah yazanı olmur.
Bircə səni görməkdi
İndi ən böyük dərdim.

Elə darıxmışam ki,
Gəlsən, səni öpərdim...
Burda hər yer zəncirdi,
Bağla, yatsın həsrətin.
Gəl birlikdə çıxaraq
Dəliliyin ləzzətin.
Bir az da dəli olsam,
İşim rahatdı, gülüm;
Tək otaq verəcəklər,
Səni tənha düşünüm
Elə rahat gəzirəm,
Saçlarım darmadağın...
Siqaret tüstüsündən
Sapsarıdı barmağım.
Səhv danışsam, bağışla,
Ağlamağa hazıram.
Axı dəli olmuşam,
Bilmirəm, nə yazıram.
Salam, mənim əzizim.
İndi saat gecədir...
Bilirsən, mən dəliyəm,
Sənin halın necədir?
Gəl, göylərə baxıram,
Yanıram ölmək üçün...
Bir az ağıl saxladım
Səni gözləmək üçün...

Ən böyük səbirdi bu,
İçinə min dağ sığar.
Qanlar axar içindən,
Kəfən sığar, ağ sığar.

Ən böyük darıxmaqdı,
Ağlamaq yox qanında.
Unutmaq yox, atmaq yox,
Ağrımaq yox canında.

Nə qəribə gedişdi,
Gedən sənsən, itən mən...
İtib sonra yolunda
Bənövşətək bitən mən...

Nə böyük yuxudu bu,
Ötən çağlar burdadı...
İlahi, qəbirə bax,
Bütün sağlar burdadı...

Elnarə AKİMOVA

VAQIF YUSİFLİ TƏNQİDİ – *ədəbiyyatımızın isti qanı*

uğurlarımıza sevinən, dəyərləndirən, diqqətini əsirgəməyən ədəbiyyat adamıdır. Bu dörd ildə həm də müdir statusunda tanıya bildik Vaqif müəllimi. Yazılarından çıxmış adam kimi yaşadığına, eyni sadəlik və qayğıkeşlik, eyni anlayış və təvazökarlıq keyfiyyətləri daşdığına əmin olduq.

Vaqif müəllimlə məni həm də görkəmli tənqid tarixçisi Kamal Talıbzadənin adı birləşdirir. Hər ikimiz onun aspirantı olmuşuq. Mən son aspirantlardanam, Vaqif Yusifli isə əvvəlcilər sırasında yer tutur. Onları vahid ədəbi sferaya gətirən amillər vardı. Söhbət hər iki alimin arasındakı əxlaq və yaddaş körpüsünün mövcudluğundan gedir, mətnlərdə əyaniləşən və əbədiləşən bütövlüyün şəxsiyyət mənəviyyatında davamını tapmasından gedir.

Yetmiş yaşlı Vaqif Yusifli... Bu ömrün əlli ili ədəbiyyata sərf olunan taledir. Bu əlli ildə Vaqif Yusifli özü ilə ədəbiyyat arasında heç bir boşluğa yer qoymadı. Gəldiyi zamandan bu günədək sədaqətini qorudu. İndi bu, adi görünə bilər. Amma 90-cı illərin gərgin və dramatik, hər açılan səhəri qanla qızaran reallığın-

Vaqif Yusiflinin yetmiş illiyi tamam olur. Tale elə gətirib ki, bu ömrün son iyirmi ilini müşahidə etmək şansım olub. Həmişə yazılardan tanıdığım, yaradıcılığı ilə müasir ədəbiyyatda gedən prosesləri izləməyə imkan verən Vaqif müəllimlə Ədəbiyyat İnstitutuna gəldiyim ilk gündən etibarən "Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı" şöbəsinin əməkdaşı olmuşuq. Son dörd ildə isə müdir vəzifəsini icra edir Vaqif müəllim. Akademik İsa Həbibbəyli Ədəbiyyat İnstitutuna direktor təyin olunan kimi gerçəkləşdirdiyi ilk işlərdən biri "Ədəbi tənqid" şöbəsini açmaq və Vaqif Yusiflini ora rəhbər təyin etmək oldu. Bu, bir qanunauyğunluq idi, əlbəttə. Tənqidçi adını ömür kimi yaşayanlardan biridir Vaqif müəllim, hamımız üçün ustaddır, müəllimdir, dostdur,

da sözdən, yazıdan, ədəbiyyatdan perik düşməməyin özündə sonsuz bir fədailik çaları vardı. Vaqif Yusifli o dövrü xarakterizə edən başlıca tənqidçi imzalardandır. Baxmayaraq ki, buna qədər onun 70-80-ci illər tənqidinin inkişafında, həmin dövr ədəbi nəsil yaradıcılığının nəzəri-estetik səciyyəsinin təsvirində məxsusi payı var.

Vaqif Yusifli sovet ideologisinin hələ işlək olduğu bir dövəmdə ədəbiyyata gəlsə də, bu illərdə ədəbiyyat haqqında aparılan söhbətlər elmi-nəzəri mülahizələrin aydınlığı, qətilyi ilə seçilir, professional müdaxilələrin, müstəqil düşüncə axtarışlarının nəticəsi kimi meydana çıxırdı. Yaradıcı şəxslər diskussiyalar zamanı çəkinmədən ədəbiyyat, sənət haqqında qənaətlərini bölüşür, analitik təhlillər əsasında polemikalar yaratmağa səy edirdilər. Vaqif Yusiflinin həmin dövrdə meydana çıxan nəsr-lə bağlı “Nəsr, konfliktlər, xarakterlər” tədqiqatı, eləcə də cari prosesə həsr olunan müxtəlif məqalələri ədəbiyyata qatqısız-boyasız, yeni yanaşma tərzinin ehtivası baxımından seçilirdi. Bəlkə, elə buna görə Vaqif Yusifli daxil olmaqla bir qisim tənqidçilər 90-cı illəri əlahiddə bir dövr kimi səciyyələndirərkən başlanğıc, zəmin kimi bu illəri göstərir, 90-cı illərin yeniləşmə ideologiyasını həm ictimai fikir müdaxiləsi, ideya nöqteyi-nəzərindən, həm də özünün bədii nöqteyi-nəzərindən 60-70-ci illər mərhələsinin davamı kimi qiymətləndirirdilər.

90-cı illər isə başqa bir dövr idi, yalnız kecid deyil, həm də sınaq məqamı idi. Vaqif müəllim ədəbi tənqidin tənəzzülə doğru getdiyi, tənqidçilərin cari ədəbiyyatın problemləri ilə ciddi maraqlanmadığı, ədəbi tənqid məkanının büsbütün boşalmağa başladığı və hərənin bir istiqamətə yan aldığı 90-cı illərdə də əvvəlki şövq və ehtirasla yaradıcılıq problemlərinin həllinə girişdi, kənara çəkilərək müşahidəçi qismində qərar tutmadı. Həmin dövrənin ədəbi mənzərəsini aydın işıqlandıran məqaləni də elə o zaman Vaqif müəllimin özü yazdı: “Karvanbaşı, yolun hayanadır?” başlığı altında... Öz

həmkarlarına səsləndi, tənqidin problemlərini dilə gətirdi, həm də yetərincə cəsarətlə: “...yenidənqurma və aşkarlıq həyatımızın bütün sahələrinə təsir və nüfuz göstərsə də, ədəbi tənqid hələ özünü bu iqlimə kökləməmişdir. Respublikadakı tənqid havası bircə ədəbi tənqidin özünə gəlib çatmır”, – deyə... Amma bir məqama diqqət eləmişəm. Vaqif Yusifli meydana boşluğun meydana suladığı dövəmdə belə, “bizdə ədəbi tənqid yoxdur” qənaətini heç zaman səsləndirməyib. Bu yaxınlıq onda bir tərəfdən müasir ədəbiyyatı, yazılan hər mətni izləyib oxumaq qənaətindən doğubsa, digər tərəfdən dəyər vermək, görməzdən gələ bilməmək bacarığından hasilə gəlib.

Ədəbi prosesin qayğı və problemləri ilə müntəzəm və ardıcıl şəkildə məşğul olan Vaqif Yusiflinin bu illər ərzində çap olunan “Tənqid yarpaqları” (1998), “Karvanbaşı, yolun hayanadır?” (1998), “Yollar hayana aparır?” (1999), “Tənqid və bədii söz” (2002), “Tənqid də yaradıcılıqdır” (2003), “Poeziyanın yolları və illəri (1960-2000-ci illər)”, “Poeziya və zaman” kimi kitablarında, habelə dövrü mətbuatda işıq üzünə görən yazılarında çağdaş dövrün bədii mənzərəsi bütün rəngləri və boyaları, ziddiyyət və mürəkkəbliyi ilə görünə bilir. Bu yazılarda 90-cı illərin ədəbi prosesi bütün əlvanlığı ilə canlandırılır, dövrün bədii təsərrüfatı ideya-məzmun, poetika-sənətkarlıq kontekstində təhlilə çəkilir. Həm də ədəbiyyatımızın qanunauyğunluqlarına, onun müxtəlif dövrlərdəki axtarış və təmayüllərinə bələdliklə.

Vaqif Yusiflidə gənclərin yaradıcılığına həmişə nəhayətsiz bir maraq olub. O, bütün yeni çap olunan kitabları əldə edib oxumağa, hələ könlünə yatanı başqalarına da oxutdurmağa maraqlıdır. Sanki kimisə, nəyisə nəzərdən qaçıran deyə, cari proseslə bağlı axtarışlarında tələsdiyini də sezməmişəm. Oxuduğu kitablara operativliyi, mətn duyumu olan gənclərə münasibətdə həssas davranması, onlara yolun başlanğıcında mənəvi dayaq olma mövqeyi illərdir göz önündədir. Doğrudur, həyəcanla do-

lu ilk addımlarda Vaqif müəllimin bir kəlməsi ilə xoşbəxt olub, “böyüyəndən” sonra onu bəyənməyən, fikirlərini köhnə hesab edən müəlliflər də az olmur. Vaqif müəllim isə tutduğu yolda “əbədi səfərdədir”. Çünki yaxşını, istedad qığılcımını hamıdan öncə görmək mənəvi bir işıq kimi Vaqif Yusiflinin şəxsiyyətini təyin edən əsas özəllikdir. Ədəbiyyata, sənətə də məhz fərdi mənəvi yüksəkliyin orbitindən nəzər yetirir Vaqif Yusifli. Buna görə onun bütün kitablarında gənclərlə bağlı məqalələr, oçerk və problem yazılar üstünlük təşkil edir. Dövrün estetik iqlimini, ədəbiyyatda mövcud olan müxtəlif tendensiya və təmayüllərini öyrənmək baxımından V.Yusiflinin məqalələri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Diqqət edirəm,

onun “Qanadlandıq uçmağa”, “Yollar hara aparır”, “Yeddi duyğu”, “Gənc şairlər, sözüüm sizədir”, “Səkkiz kitab, yeddi söz”, “Şeirimizin bu günü – bugünümüzün şeiri”, “Yetkinlik və yetkinliyə doğru”, “Söhbət ədəbi gənclikdən gedir” və s. kimi yazıları əsasən yeni fəaliyyətə başlayan yazarların yaradıcılığına ayna tutmaq, gənc nəslin sənətkarlıq məziyyətləri haqda müəyyən təsəvvür yaratmaqla yanaşı, bütövlükdə çağın ədəbiyyatını qüvvətli və kəsir cəhətləri ilə birlikdə görükdürməyə müvəffəq olur. Hətta ən çətin və qarışıq dövənlərdə belə, Vaqif Yusifli gənc nəslin axtarırlarına həssaslığına diqqəti azaltmır, dövrün ədəbiyyatını duymaq, onda ehtiva olunan yaradıcı xarakterləri, fəal və intensiv axtarırlar əzmini, eksperiment səciyyəsi daşıyan mətnlərin yeniliklərini dərk etmək kimi məsuliyyət daşıyan vəzifəni öhdəsinə götürür.

Vaqif müəllimin tənqidçi şəxsiyyətini ifadə edən başqa xarakterik özəllik milli-mənəvi dəyərlərə bağlılığındadır. Uzaq tarix deyil, 90-cı illərdə “yeni şeir” manifestasiyaları ilə çıxış edən şairlər klassik bədii təcrübəni, xalq danışığı üslubunu və təhkiyəni günün tələblərinə cavab verməməsi səbəbi ilə bədii dövrüyyədən çıxdas eləmək tələbi irəli sürür, folklor, ağız ədəbiyyatına müraciətlər “tərəkəmə ədəbiyyatı” deyə ələ salınır, onlar dünya ədəbiyyatına çıxış üçün yararsız elan edilir, “dünə olimpinde bayrağımızı dalğalandırmaq” işində manə kimi dərk olunurdu. Tənqidçi Vaqif Yusifli bu cür meyilləri nəzərdə tutaraq yazırdı: “Dünə ədəbiyyatı olimpinde öz bayrağımızı dalğalandırmaq” iddiasını təbii qəbul etmək olar. Ancaq bunun üçün mütləq “XIX əsr tərəkəmə folkloru üslubu”nu rədd etməliyik? Bilirik ki, ənənə geniş anlayışdır, ədəbiyyat tarixinin hər bir mərhələsində öz başlıca xüsusiyyətlərini qoruyub saxlamağa çalışan mənəvi sərvət göstəricisidir. Azərbaycan poeziyasında onun mənsub olduğu xalqın tarixi, mənəviyyatı, həyat və məişəti, dünyaya baxışı əks olunmuşdur”.

Xatırlayıram ki, müstəqilliyin ilk illərinin qızğın ədəbi davalarında, coşan ehtiraslarda ən çox hücumə məruz qalan tənqidçi idi Vaqif Yusifli. Qələmini bir tərəfdən ədəbi tənqidin yaşarılığı naminə işlətməyə, prosesdəki tendensiylərin nəzəri və xronoloji hədudlarını əhatə etməyə, digər tərəfdən isə ədəbiyyatı zamanın nihilist dalğasından zədəsiz çıxarmağa yönəlmişdi. Tənqidçi kimi özünün estetik mövqeyini bu meyara münasibətdə müəyyənləşdirmişdi. Onun “Ədəbi məktublar” adı ilə yazdığı silsilələrdə həmin illərin və proseslərin canlı və dinamik obrazı əyaniləşir.

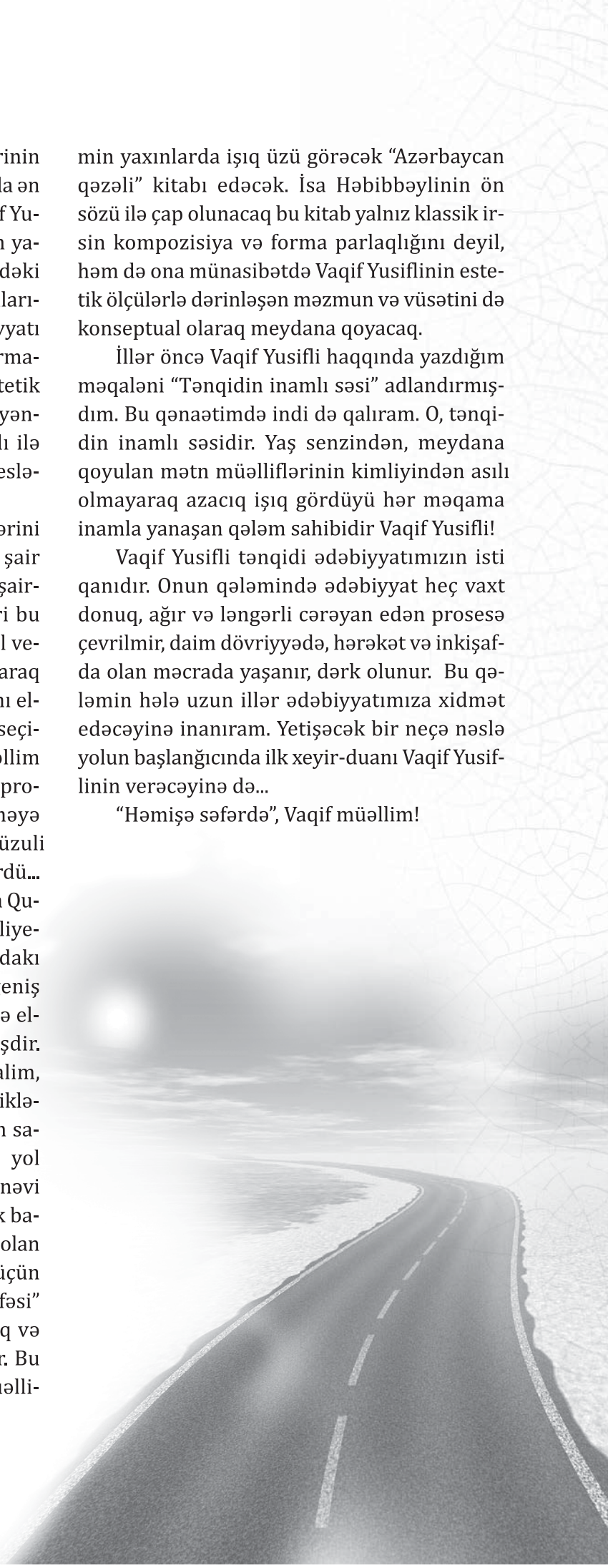
Vaqif müəllimin ən çox sevdiyi, qəzəllərini tez-tez, böyük heyranlıqla səsləndirdiyi şair Məhəmməd Füzulidir. Onun “Bütün türk şairlərinin babası” adlanan silsilə məqalələri bu sevgini yetərinə görüb duymağa material verir. Bu yaxınlarda şöbəmizin ümumi işi olaraq ərsəyə gətirilən “Kamal Talıbzadə” kitabını elmi redaktor olaraq nəzərdən keçirərkən seçilən rakurs məni düşündürdü: Vaqif müəllim Füzuli irsini cari mənəvi məkana çevirmə prosesini həssas bir duyumla gerçəkləşdirməyə çalışır, milli-mədəni idrak məqamında Füzuli sözünün, Füzuli nisgilinin önündə düşünürdü... O, Mir Cəlalın “Füzuli sənətkarlığı”, Mirzağa Quluzadənin “Füzulinin lirikası” və Sabir Əliyevin “Füzuli ədəbi estetikası” kitablarındakı poetika məsələlərini dərin bələdlilik və geniş tədqiqat tələb edən konstruktiv məqalə ilə elmi yanaşmanın predmetinə çevirə bilmişdir. Bu məqalələr həvəskar yanaşma deyil, alim, ədəbiyyatşünas duyumunun ərsəyə gətirdikləridir. Füzuli yaradıcılığının saçdığı işıqdan sabaha və gələcəyə, diriliyə və ahəngə yol aramaq meyl, onda kodlaşan ədəbi və mənəvi dəyərlərin vüsət və miqyasını görə bilmək bacarığıdır. Ümumiyyətlə, klassik ədəbiyyata olan sevgi Vaqif Yusiflinin tənqidçilik stixiyası üçün daxili vəhdət halındadır. Onun “Sındır qəfəsi” kitabında klassik ədəbi-fəlsəfi irsə maraq və məhəbbətlə aşılarmış yanaşma hakimdir. Bu fikirlərimizə dolğun bir əlavəni Vaqif müəlli-

min yaxınlarda işıq üzə görəcəkdir “Azərbaycan qəzəli” kitabı edəcəkdir. İsa Həbibbəylinin ön sözü ilə çap olunacaq bu kitab yalnız klassik irsin kompozisiya və forma parlaqlığını deyil, həm də ona münasibətdə Vaqif Yusiflinin estetik ölçülərlə dərinləşən məzmun və vüsətini də konseptual olaraq meydana qoyacaq.

İllər öncə Vaqif Yusifli haqqında yazdığım məqaləni “Tənqidin inamlı səsi” adlandırmışdım. Bu qənaətimdə indi də qalıram. O, tənqidin inamlı səsidir. Yaş senzindən, meydana qoyulan mətn müəlliflərinin kimliyindən asılı olmayaraq azacıq işıq gördüyü hər məqama inamla yanaşan qələm sahibidir Vaqif Yusifli!

Vaqif Yusifli tənqidi ədəbiyyatımızın isti qanıdır. Onun qələmində ədəbiyyat heç vaxt donuq, ağır və ləngərli cərəyan edən prosesə çevrilmiş, daim dövrüdə, hərəkət və inkişafda olan məcrada yaşanır, dərk olunur. Bu qələmin hələ uzun illər ədəbiyyatımıza xidmət edəcəyinə inanıram. Yetişəcək bir neçə nəsələ yolun başlanğıcında ilk xeyir-duanı Vaqif Yusiflinin verəcəyinə də...

“Həmişə səfərdə”, Vaqif müəllim!

Oğuz AYVAZ

ANAMIN XATİRƏSİNƏ...

sən tərək edəndən mənə
bütün qadınlara
yalan danışmaq yoluxdu,
“səni sevirəm”lər, “yanındayam”lar,
əllərimdən tutmalar bulaşdı...

onlar mənə ana oldular,
başımın üstündə əsdlər,
sənin gözlərinlə baxdılar mənə, ana.
hissə-hissə tapırdım qalıqlarını,
çətin olurdu səni birləşdirmək, ana...

yuxularda da bütöv deyildin,
özünü asdığın şalın,
saçların,
gözlərin...
xilas olmağa çalışan əllərin,
yuxularımdakı qadını gəzirdim həyatda
saçlarını metroda tapırdım,
gözlərini avtobusda,
əllərini küçədə...

ad günün də yadıma düşmür,
nə vaxt doğuldun,
yadıma düşmür
qarşı-qarşıya tort yediyimiz,
xatırlaya bilmirəm

hədiyyələrə sevindiğini,
bütün qadınlar
doğum günün kimi gəlirdi mənə.
tanış olduğumuz tarixdə sən doğulurdun,
neçə vaxtdı ad gününü keçirtmirik,
sənə bənzəyib
tort yemək istəmir bütün qadınlar...

mən səni, mən səni...
boş qalmış yelləncək kimi, yelləncək kimi...
ayaqqabıları qucaqlayıb
yatan uşaqların
sevinci kimi xatırlayıram...

SƏNİ SEVMƏK SƏNƏTİ

səni sevmək – güllələnən uşaqların
qabağına keçmək,
bütün insanlara gül paylamaq,
qarşıdan keçənlərə gülümsəmək,
limon satan qadına salam vermək...

səni sevmək böyük şəhərlərin
kiçik insanlarını bağrına basmaq,
qocaları baxışınla cavanlaşdırmaq,
bütün insanları uşaqlaşdırmaq,
rəngli şarlarla böyük bir meydançaya
toplamaq bütün insanları
və səni sevmək təkcə dənizi,

günəşi, dağları, ağacları,
quşları, buludları deyil,
bataqlıqları, xarabalıqları,
üfunət iyi gələn
gölməçələri sevməkdir,
uşaq simasına çevirmək onları gözlərinlə...

səni sevmək görmədiyimiz şəhərlərin
küçələrinə
evinizin eyvanından baxmaq kimi...

səni sevmək Tanrıya əlini toxundurmaq kimi,
yəni, sevgilim, səni sevmək
bütün savaqlara,
bütün güllələrə "yox!" əmri!

QUYRUĞU TALEYİNDƏN KƏSİK

sən ey günəşin sakini,
küçələri özünə vətən seçən,
qulaqları sonuncu yarpaqtək əsən,
quyruğu taleyindən kəsik köpək...

sümüyünü oğurladı kölgələr,
çiynindən qaçaq düşdü bir mələk,
gözləri çiskinli yağış köpək...

Tanrının axtarışdı ayaqların
pəncələrində yara açıb yaşamaq,
bir ümid asılıb boğazındakı tasmadan,

sən ey günəşin sakini,
quyruğu taleyindən kəsik köpək
adamlara quyruq bulaya bilməmək
necədir, görən, gözləri çiskinli yağış köpək...
küçələri özünə vətən seçən köpək,
necədir göyüzünü gözlərində yaşıatmaq?
ayın çıxmasına,
ulduzların uçuşuna,
günəşin batışına səhnə olmaq?

qovulmaq günəşin ölkəsindən
və hüznü bir nəğməni
götürmək torpağın altına...

sən ey günəşin sakini,
quyruğu taleyindən kəsik köpək...

ATAMIN ŞƏKLİ HAQQI

atamın şəkli haqqı, yadımdasan,
indi ən gözəl uzağımın adı sənsən...
atamın şəkli haqqı, yadımdasan,
indi daha çox mənə oxşayırsan...
inan, bir az keçəndən sonra
ağrı da doğmalaşır,
çox ləzzətlə ağrılır canın da...
atam kimi ağrılır bütün ağrılarım,
anam kimi,
inan mənə, elə ləzzətlə ağrılır ki...
mən elə bilirdim, ağrıdan yığılar insan,
oysa itirdiyin adama çevrilərmiş ağrı;
o qədər darıxarsan ki,
ağrın dönüb atan olar, anan olar.
günlərcə yalvararsan Tanrıya
əzab çəkməyin üçün,
qolunu sındırmaq istəyərsən,
ayaqlarını qırıq şüşələrə batırmaq istəyərsən,
ağrımaq üçün min hoqqadan çıxarsan,
sonra ağrını qucaqlayıb
gah ağlayarsan, gah gülərsən,
elə bil atan uzaqdan gəlib,
istədiyin oyuncağı almayıb amma...
atamın şəkli haqqı, yadımdasan,
indi sənə çevrildi bütün əzablar,
doğmalaşdı çıxıb getməyin,
qucaqladım bütün göz yaşlarımı,
sən bilməyəcəksən, bir az keçəndən sonra
əzab üçün Tanrıya yalvararsan...
o qədər darıxarsan ki, o qədər, e o qədər...
sevdiyin adama bənzətmək istəyərsən
adamları,
yalvararsan ağrımaq üçün...
atamın şəkli haqqı, düz deyirəm...

QƏZAYA UĞRAYAN MİSRALAR

səndən şeir yazıram.
yazmasam, daha yaxşı,
bu şeir alınmayacaq,
misralar qəzaya uğrayacaq,
sözlər tufənglə vurulan
quş kimi yerə çırpılacaq...

sənə yazdığım şeirlərin nəfəsi yoxdur,
boğuluram içində,
sənə çata bilmirəm misralarda,
əlimi uzadıram, boşluqdu, təklidikdi,
niyə belə yazmışam, bilmirəm...

sən həmişə mənimləydin, oysa,
hələ ayrılanda da
şəkillərin vardı, mesajların,
aldığın köynək, Bukovskinin kitabı,
mən oysa, istəyirəm sənin üçün darıxam,
misralarım imkan vermir...

mən şeirlərdə darıxıram,
sənin olmadığın şeirlərdə
yağışa bulaşmış
göy üzün kimi xatırlayıram səni...
oyuncaq silahlarla
bir-birini öldürən,
ölənə sevinən uşaqlar kimi...

sən bu şeirdə də yoxsan,
bu şeir də sənə yazılmadı,
ən yaxşısı yandırmaq şeiri,
silkələyib atmaq içimdəki şairi
və sənə çılpaq sözlərlə bağırmaq:
Səni sevirəm!

DOĞUM

gecə ikiyə bölünmüşdü.
yağış yağdı gecənin qucağına.
bir qızcıgaz qalmışdı gecənin bətnində,
tuta bilmirdi yağışın ucundan,
enə bilmirdi oyuncaqlar şəhərinə.

göyərçinlər qucaqlamışdı ağacları.
gecənin ay işığıydı ağ göyərçinlər,
öz şeirini bəstələyirdi yağış,
yağışa qarışırdı misralar:
misralar düşürdü küçələrə,
parklara, narıncı yarpaqlara...

gecənin ürəyində saat çıqqıltısı.
oyuncaq şəhərində doğum rəsmi
asılıb yağışın qaranlıq üzündən...
yavaş-yavaş pərdəsini endirirdi bir qızcıgaz
yağışla bərabər düşürdü aşağı...

gəlişiyə bir şeir yazmışdı gecəyə,
Tanrının nəfəsini gətirmişdi üstündə
“ata” sözünü qucağına almışdı,
gülümsəyirdi qucağındakı “ata” sözü...
üzündə “yox” sözünün tablosu,
açılmamış gözlərində bir dua yeri.
“ata” sözü kimi qısa yerləşləri,
oyuncaq şəhərinə qonurdu ayaqları...

yağışı yanaqlarına köçürən bir qadın
pəncərə gözləriylə baxırdı qızcıgaza...

İNTİHAR İPİ

Albert Kamyu üçün

uzun saçlarından
özümü asmağı seçdim,
oysa dərinlərdə batmamaq üçün
kifayət edərdi uzun saçların.
cəsarətim çatmadı
ölümün üstünə getməyə,
həyatla ölüm arasında
bir siqaret yandırdım.
düşündüm çox sonraları,
səni düşündüm,
məni düşündüm,
uzun saçlarını düşündüm.
sonra saçların
intihar ipinə oxşadı,
sonra gülümsəyirdi saçların,
sonra günəş batdı aramızda,
sonra yox olduq,
amma
ölmədik,
həyatla ölümün arasında
qaçısan uşaqların
arxasınca yüyürdük.
yoxa çıxdıq dalanlarda, tinlərdə...
divarlara uzun saçlarının
qoxusu yapışmışdı.
sən yoxdun, saçların vardı,
bir də dolanbac, əyri-üyrü yollar...

YAŞAMAĞIN SƏSİ

kədərli gözlərini üzündən çıxarmalıyıq,
dostum,
göz yaşları süzülən yanaqlarını da....
hərdən ay çıxanda, qaranlıq güllətək göy
üzünə sancılarda,
aramsız yağış kimi başından döyən xatirələri,
bir də, bir də, dostum,
şəkillərə baxıb köks ötürməyini çıxarmalıyıq
həyatından
birdəfəlik...

heç bir əşyanın üstünə kədər qondurma,
dostum,
yalan söhbətdi, əşyalar insanları xatırlatmır,
əşyalar da insandır...

yanında boş bir bardaq varsa,
ya da bir stul, yaxud bir bıçaq,
üzülmə, üzülmə...

elə bil ki, ən doğma adamın oturub yanında...

fikir çəkməyin də başını burax,
düşüncələrini qəfəsdən uçurt,
qoy otaq boyu uçsunlar,
sevdiyin qız üçün
özünü öldürməyi də yaraşdırmıram sənə...

ondansa bir ətirşah gülünü sev,
yaxşı qulluq eləsən,
heç vaxt ayrılmaz yanından...

Tanrıya da üsyan eləmə,
həyatı tanımaq üçün, anlamaq üçün,
həyata sarılmaq üçün göndərir faciələri,
dərdləri...

gəl səninlə oyun oynayaq, dostum,
əzabları, ağrıları sevgiyə çevirək...

necə? – deyə soruşma,
əlimizdə bir boşluq var, yəni heç nə...
o boşluq yaşamağın lap elə özüdür...

ölümünə yaşayacaqsan, dostum,
bütün əzalarını itirsən də,
ayaqlarını, əllərini, gözlərini,
nə bilim, daha da dəhşətli,
daha da çıxılmaz halqanın içinə düşə
bilərsən,
ağrıdan nəfəsin tıncıxa da bilər,
bütün insanları ləkə kimi də görə bilərsən
gözlərində,
bütün ağaclar asılacağıp ip kimi gələ bilər
sənə...

amma dayan...

dayan, bir anlıq dinlə,
həyatın özü-özünə bəstələdiyi musiqini,
maşınların uğultusunu,
gəmilərin fit səsini,
qab-qacaqların,
dənizin, dalğaların,
itlərin, pişiklərin, qağayıların...

yəni bütün səslərin bir səs kimi gəldiyini
eşit...
yaşamağın səsidir o,
yaşamağın səsi...

sən olmasan, bu bəstə yarımçıq qalacaq, dos-
tum,
küsmə həyatdan,
küsmə insanlardan,
öldürmə özünü...
bəstəmiz yarımçıq qalmasın,
səslər kəsilməsin...

hamımız təsəlli üçün yaşayırıq, dostum,
gəl sənə yaşamağın sirrini deyim,
elə bir şey deyim ki,
yaşamaq sevdiyin adamın portreti kimi
asılısın başının üstündən...

dostum, qulaqlarında sırğa elə, heç vaxt un-
utma:
ölmək istəsən, uşaqların gözlərində qaçısan
həyata bax...

Dəniz PƏNAHOVA

Çiyələkli saqqız

hekayə

Haqqında hər şeyi bilirdim, təkcə əsl adından başqa. İlk dəfə görəndə maraq məni onun arxasınca düşüb izləməyə vadar etmişdi. Qoltuğunda bir qutu vardı, zibilxanaya doğru getdiyini görəndə təəccübləndim. Sən demə, biz elə bu zibilxananın həndəvərində tanış olacaqmışıq. Qutunun içində kitablar və qırağı cırılmış dəftər indi zibil yeşiyinin içində üfunətə qarışmışdı. Soruşanda ki, o dəftər nəmənədir, çiyinlərini çəkdi. Hiss elədim, danışmaq istəmir. Danışmaq istəməyən adamların bəzən gündəliyi də olurmuş. Sən demə, o qırağı cırılmış dəftər gündəliyi imiş...

Bayırda oktyabr hüznü əsirdi. Günəşi buludlar gizləmişdi, qağayıları külək.

Küləyə qarışmış dalğalar qumsalın göz qapaqlarını açıb-bağlayırdı. Açıb-bağladıqca köpüklü, nəm kirpiklərini mürğüləyirdi dəniz. Bir şeirin başlanğıcını yaratmışdı təbiət. Pişiklər miyoldayırdı, küçə itləri küncə qısılib zingildəyirdi. Küçələr köpəklərin, pişiklər məhəllələrin idi. Günəş pişiklərin məhəlləsindən keçib “səssiz bağırçı” adlı otağa girdi. Qız günəşi ovuclarında xəfifcə sıxıb sabaha saxladı.

Erkən oyanan qız gözlərini çarpayından Tanrıya qədər yüksələn sonsuz tavana zillədi.

Kim olduğunu unutmuşdu; adını, üz cizgilərini, səsinə. Evdə ins-cins top-top oynayır. Tavanın küncündə sevişən hörümçəkləri gördü. Onlar sevişdikcə burnuna çiyələk qoxusu gəlirdi. Daha doğrusu, çiyələkli saqqız qoxusu. Hörümçəklər də çox həvəssiz görünürdülər. Yalnız barmaq ucları bir-birinə toxunurdu. Qız erkək hörümçək üçün üzülürdü. Çünki sevişdikdən sonra dişi onu yeyəcəkdi. Axmaq hörümçək gərək sevgilisinə milçəkdən, ya da qarışqadan hədiyyə edib canını qurtarardı. Yadına düşdü ki, dişi hörümçəklər fiziki olaraq erkəklərdən iri olur. Həşəratlarla bağlı ensiklopediyadan oxumuşdu bunu. Niyəsə bu yadına düşəndə ixtiyarsız gülümsündü.

O, tək adam deyildi, inkubator cücəsi kimi artıb çoxalmışdı. Yəqin, elə ona görə kimsə soruşanda ki, haralısan, “dünyalıyam” deyirdi. Klon kimi çoxalan varlığının hamısını yaxşıca tanıyırdı. Bircə bu səhər çoxalan, bir dünya boyda olan bədənindəki ərazidə özünü, həqiqi özünü tapa bilmirdi.

Çarpayından qalxıb siyirmədəki sənədləri eşələdi. İlahi, burda nə qədər ad gəlib keçdi gözünün qabağından.

“Vətəndaş Filankəs Filankəsova 2009 tarixindən etibarən Qar Filankəsovaya

keçmişdir. Qar Filankəsova 2010 tarixindən etibarən Oktyabr... və s”. Dəyişdiyi adlardan şəhər salmaq olardı.

Onun taleyinin uydurma, ya gerçək olduğunu hələ heç kəs dəqiq bilmir. Ad dəyişdirmək onun üçün əyləncəyə çevrilmişdi. Sonuncu tarixdə olan sənədə baxıb ən axırını adını xatırladı.

Ayağa qalxdı, mətbəxə keçdi. Hər zamankı kimi bir fincan vanilli südü sobanın üzərinə qoydu. Süd bişənəcən mətbəxin iri şüşəli pəncərəsindən qarşı binanın sakinlərini izləyə-izləyə ilk adını xatırlamağa çalışdı. İnsan da öz adını unudarmı?! Adını dəyişdirməmişdən əvvəl də adını, tez-tez yaşadığı evin yolunu unudurdu.

Evinin eyvanından qarşı binanın sakinləri rahatca görünürdü. Qarşıdakı qutu kimi evləri televizorsayaq izləmək onda keçən qışdan vardısa çevrilmişdi. Səssiz, ağ-qara filmə bənzəyirdi qarşı binanın sakinləri. Bir neçə filmə eyni vaxtda baxa bilirdi. Hərdən düşünürdü ki, Yumru (Yer kürəsinə belə deyirdi) fırlandıqca hərə öz dünyasını yaşayır, ya da özləri də bilmədən hansısa yumru top adlı səhnədə Tanrı üçün tamaşa göstərilir. Pəncərədən küçəni seyr edən kim, ailəlikcə şam edən kim, pəncərə silən kim, rəsm çəkən kim. Hamısı da durmadan hərəkət edir, orabura yeriyir, mənasız hərəkətlərini təkrarlayırdılar. Bakteriyaların hərəkətinə bənzəyirdi onların hərəkəti. Pəncərədən onlara toxundu; böyük adamlar barmaqlarının arasında balacalaşdı. Bir-bir onları götürüb qutunun içindən çölə atırdı, amma zəli kimi film qutusunda yapışmışdılar, qopmurdu balaca adamlar. Onlarla oynamaqdan bezdi. Burnuna bu dəfə çürük çiylək qoxusu gəldi. Süd daşan kimi xəyalları da dağıldı. Daşmış, suya çevrilən südü tulladı. Yenə onu aldadıb süd əvəzinə su vermişdilər.

Telefonundan Şubertin “In a flat” ifasını tapıb səsləndirdi və ağ şərabı rəfdən çıxardı. Şərab şüşəsinin yanında bir bıçaq üşüyürdü. Bıçağı götürüb şəhadət barmağını kəsdi, qanını şərabın içinə damcılatdı. Şubert və

şərabla xoşbəxt olurdu. Gərək bu xoşbəxtliyə bir az da ağrı qatsın ki, onu daha aydın görsün. Düşündü ki, insan xoşbəxt olanda sanki bədbəxtliyə və kədərə susayır. Həm də ən gözəl xoşbəxtlik ağrı ilə qol-qola olanda gəlir. “Ağ şərab və heç nə”, deyə pıçıldadı. Barmağı zoqquldadıqca ağrıdan zövq alırdı.

İllər öncə adını dəyişmişdi. “Asan xidmət” bu prosesi çox qısa zamanda həll eləmişdi. Düzü, öncə ona dedilər ki, bir ay polislər səni araşdıracaq. Bəzən cinayət törədənlər adını dəyişir. Ona görə yoxlanışdan keçmək lazımdır. Bir ay ona çox da uzun gəlmirdi. Əsas belə bir qanun vardı və qüvvədə idi.

Gülümsünən xoşsima qadın ad dəyişməyinin səbəbini öyrənəndə yanaqlarına dartılan dodağını aşağıya salladı. Bununla belə, qadın işi çox yubatmadı.

Adını dəyişəndən sonra başqa yerə köçüb sıfırdan başqa adam kimi, başqa adamlarla yaşamağa başladı. Başqa dostlar tapmış, başqa ağaclar becərmiş, başqa divarlar qucaqlamışdı. Hər şəhərdə tanış olduğu adamlara adı və taleyi haqqında bir hekayə uydurub danışır. İçində gerçəklərin gizləndiyi hekayə. Bəzən kimə hansı hekayəni uydurduğunu unudur; məharətlə digər hekayəyə calayır, əlaqələndirib danışır. Əslində, uydurduğu hekayələrdə hissə-hissə özü vardı. Onu ilk adı ilə tanıyan dostu ilə rastlaşandan sonra yanındakı yeni tanışi mütləq təəccüblə soruşurdu: “Sənə niyə Şəli dedi ki?” O da cavabında özündən uydurub deyirdi ki, rəhmətlik əkiz bacısının adını ona qoyublar. Başqa biri ilə rastlaşanda isə nədənsə gerçəyi deyirdi: “Ögey anamın adıdır, atam qoyub”. Belə hallar yaşananda heç tədirgin olmur, sıradan bir şeymiş kimi hiss edirdi. Sonra da öz-özünə təəccüb edirdi ki, axı necə soyuqqanlı və rahat ola bilir. Birdən adını dəyişdiyini bilsələr... Heç vaxt adını dəyişdiyini heç kəsə demək istəmirdi. Əslində, gizlədilmiş bir şey yox idi. Sadəcə, belə bir oyun qurmuşdu ki, hamını aldadacaq. Bu yalandan, hətta utanmırdı da. Halbuki xırda yalanı belə deməyi sevməzdi.

Bir dəfə də olsun “ata” kəlməsini nəinki dilində, ürəyində belə səsləndirməyə cəsarət eləməmişdi. Deyəsən, bircə dəfə, “ata” sözü

çıxmışdı ağzından. Paxlavanı televizorun ekranından bığlı müğənniyə uzadanda olmuşdu bu. Eynən atasının şotka bığına oxşayırdı həmin müğənninin bıqları. Atası paxlavanı yeməmişdi və ekrana başqa müğənni gələndə dodaqları sallanmış, dizləri dəvə yunundan olan qırmızı xalçaya düşmüşdü. Atasını, onun dizlərini təpikləmişdi, taksiyə mindirib uzaqlarda yaşayan qohumlarına aparmışdı. Heç kim onları qəbul etməyəndə qaranlıq qucaq açmışdı. Qardaşıyla gecəni küçədə qucaqlaşib qaranlıqdan qorxduqlarını, həmin gecədən sonra qaranlığı sevdiyini xatırladı...

Topa çevrilmişdi həyatı, anası ora vururdu, atası bura, ancaq heç vaxt qol olmurdu bu top. Dizlərində sızıltı hiss etdi, başının üstündəki xəyal buludunu milçək qovan sayaq əli ilə dağıtdı. Şubertin ifası da dayanmışdı. Səssizliyin səsi onu qorxutdu. Masadan pozanı götürüb havada yellədi, səssizliklə bərabər, bütün əşyaları, hətta özünü silmək istədi.

Adını xatırlamağa başladı. Bulanıq su dibə çöküb aydınlanan kimi, beyni azacıq aydınlandı. Barmaqlarının sızıltısı onu keçmişə apardı. Anasıgildə qalanda dayısı da onlarla birgə yaşayırdı. Evdə anası olmayanda dayısı balaca qızcıgazın barmaqları arasına yaşıl darağı salıb barmaqlarını aralayırdı. Qız bağırırdı. Dayısı bağırtdı səmindən həzz alırdı. Qorxusundan anasına demirdi ki, dayısı birdən daha betərini edər.

Bir gün bağırtdıları eşidən buruqsaç, zənciyə bənzər qonşu Cəmilə xala anasını işdən gələndə qolundan dartıb öz həyətlərinə saldı.

“Az, bağrın dəlinsin, dayısı o qızı bütün gün ağıladır, qışqırtısı göyə çıxır, xəbərin var?”

Anası Cəmilə xalanın sözünü ağzında qoyub evə cumdu, qızını çağırırdı.

- Tez ol, de görüm, o gədə sənə nə edir?
- Valla, mama, heç nə eləmir.
- De, qorxma, heç nə eləmiyəcəm.
- Ayyah baba haqqı, heç nə.

Birdən anasının gözləri qızın barmaqlarına sataşdı. O gün evdə dava-qırğın qopdu. Dayısı elə bildi, uşaq xəbəri anasının ovcuna qoyub.

Böyüdükcə ağrıları sevməyə başladı. Ən çox da barmaq ağrılarını. Daha işgəncə verən

yox idi deyə özü öz barmaqlarını incidirdi. Barmaqlarından qan çıxdıqca rahatlaşırdı.

Əslində, ilk adının onunçün çox da önəmi yox idi. Lap karandaş ol, tüstü ol, nə fərqi var. Tüstü kimi yoxa çıxırıq sonda. Amma anası hər dəfə onu könülsüz səsləyib çağıranda qız pis olurdu. Buna görə də hamı onu çox vaxt Şəli, şəlpəqulaq, şəftəli kimi ləqəblər qoşub çağırırdı. Uşaq vaxtı “göy öskürək” xəstəliyinə tutulanda atası ona uzaq ellərdən eşşək südü tapıb gətirmişdi. Eşşək südü içdiyinə görə qulaqların şəlpədi, deyib zarafat edirdilər. Yoox, adı “Ş” hərfi ilə də başlamırdı. Qızın əlində olsa, əlifbadan belə silərdi həmin hərfi. Əsasən də, anası üzülməsin deyə.

Ögey anasının adını daşıyırdı. Özü də bir yox, bir neçə ögey anası vardı. Maşallah, atası sevməyi o qədər çox sevirdi ki... Üç-dörd dəfə evlənsə də, yenə tənha yaşayırdı. Qız valideynləri boşandıqdan sonra bir ay anası ilə, bir ay da atası ilə qalırdı. Hər dəfə pal-paltar, kitab-dəftər daşımaqdan bezar olmuşdu. Ona görə də valideynlərinin razılığını alandan sonra tək yaşamağa başladı.

Bir gün yay tətili bitənə yaxın (onda hələ məktəbə də getmirdi) sevməyi çox sevən atası onu nənəsiqildən götürdü. Evə, anasının yanına aparanda qara qartala (atasının maşını) minəndə qara paltarlı çəyirtkəyə bənzər bir qadın gördü. Arxada onunla oturmuşdu. Qızıl dişləri görünən atası şotka bıqlarını oynatdı, ona sarı çönüb: “Bu sənin üçüncü anandı, – dedi. – Atalar üçdən deyib” – və sonra hırıldadı...

Sibir soyuğuna düşən atası isə bu atalar misalına əməl edə bilmədi. Evlənib-boşanmağı adətə çevirdi. O da atasına baxıb oğünkü hırıldayan sifəti xatırlayırdı: “Atalar...” Gözünün qabağındakı bu kişinin özünə oxşadığını düşünüb eyməndi, ürəyi bulandı.

Qız qaşqabaqlı çəyirtkəyə bənzər arıq qadına baxdı. Çəyirtkə qadın özünü sevdirmək üçün çiyələkli saqqızı ona uzatdı. Qızcıgaz saqqızı götürüb yerə tulladı. Üzünü də yandakı pəncərəyə çevirdi. Həmin gündən sonra bir də heç vaxt çiyələkli saqqız çeynəmədi.

Hələ balaca olduğundan maşından çölə baxanda yolları tanımırdı, elə bildi ki, daha

bundan sonra bu çeyirtkə ona analıq edəcək. Ümid E. küçəsinə çatanda (buradakı insanlar da ümidlə yaşayanlardan idi) sevincək, cəld maşından düşüb anasının yanına qaçdı. Olanları tez anasının ovcuna qoydu. Amma, vallah xəbərçi uşaq olmamışdı. Sadəcə, qorxmuşdu, qorxmuşdu ki, birdən anasından birdəfəlik ayrılar.

Anası çox tərs və azca həyasız qadın idi. Əlinə bir yekə daş alıb maşının ön şüşəsini çilik-çilik elədi. Atasının burnunun dibinə elə bir şıram atdı ki, il olmuş 2017, şıram hələ də yerli-yerindədir. Qadını ayağının altına alıb saçlarını yoldu.

Bütün məhəllə də əlləri ağzında tamaşaya baxırdı. Hərdən o günlərdən danışanda arıq-uruq anasını "Suliddin" pəhləvana bənzədib gülürdülər...

Anası həmişə boşanma səbəbini qızın xəbərçiliyində görürdü. Hər dəfə qızın üzünə-üzünə vuranda xəcalət çəkirdi. Sözlər qıza şillə kimi dəyirdi, yanaqları qızarırdı. Elə evdən ayrılmağının da əsas səbəbi bu idi. Həftə sonları həm atasına, həm də anasına baş çəkirdi.

Bu gün də öz evindən ayrılacaqdı. Çoxdankı arzusu idi ki, Dostoyevskinin evinə, taxtadan əşyalarına toxunsun. Qədimi taxtalara qarşı içində alışıb-yanan bir ehtiras vardı. Toxunmasa, sanki dünya dağılardı.

İki gün əvvəldən biletdən sifariş vermişdi. Dünəndən hazırlanmış çamadanı, yolda yeməyə şeylər və ən əsası qeyd dəftərçəsini, qələmi, kitabı götürüb evdən çıxdı.

Avtobusun gözləmə zalında əyləşib köşkdən aldığı qəzeti vərəqləməyə başladı.

Adını bilmədiyimiz qızın yanındakı skamyada ana və balaca şirin qızı oturmuşdu. Dörd, ya beş yaşı olardı. Ara vermədən anasına suallar yağdırır, anası da bezmədən, usanmadan balasının suallarını cavablayırdı.

- Ana?
- Ay can!
- Allahın uşaqlığı olub?
- Yəqin ki.
- Bəs oyuncaqları da olub?
- Həə, heç kəsdə olmayan oyuncaqları.
- Necə oyuncaqlar idi ki?

– Çoxlu-çoxlu fırlanan topları vardı, böyükklərin topundan da çox, amma oynatmır.

– Niyə?

– İçinə çoxlu qarışqalar dolub deyə. Həm də daha uşaq deyil.

– Dərslərin yaxşı oxuyub deyə Allah olub?

– Hə...

– Mən də ola bilərəm?

– Yəqin ki.

– Ana?

– Hə...

– Ay Bakıdan yekədi?

– Yekədi.

– Azərbaycandan da yekədi?

– Yekədi.

– Başqa ölkədə də bizim göyümüzdəki aydandır?

– Hə, Ay bir dənədir.

– Allah baba kimi?

– Hə.

– Mən elə bilirdim ki, Allah baba ayın içindədi.

– İçində deyil.

– İkisi də yekədi axı.

– Bəs hardadı?

– Buludların içindən mənə baxır.

– Ana, Allah kişidi?

– Elə demə, qızım, günahdı.

– Axı sən həmişə Allah baba deyirsən, bəbalar da kişi olur axı. Saqqalı da var?

– Bilmirəm, qızım, görməmişəm.

– Bəs atam görmüşdü?

–

– Ana bəs atam necə öldü?

– Suda yandı...

Araya xeyli sükut çökdü, qadının gözləri uzaqlara daldı. Balaca qızçıqaz bu

cavabı zarafat kimi anlayıb gülümsədi. Axı suda da yanmaq olar? Hiss olunurdu ki, qızçıqaz bu sualı dəfələrlə anasına verir və onu güldürən cavab alırdı.

Adını bilmədiyimiz qız pilləkənlərlə yuxarıya qalxıb avtobusuna tərəf getdi.

Pəncərə tərəfdən sifariş verdiyi yerdə əyləşdi.

Bir xeyli yuxuladıqdan sonra avtobusun pəncərəsindəki pərdəni araladı. Uzandıqca uzanan, Tanrı qədər böyük görünən sıra-sıra

Qafqaz dağları onu heyrətə gətirdi. Məgər dağ insanı bu qədər sarsıda bilərmə? Dağlar sanki qucaq açmışdı. Tanrının qolları kimi çiyinlərində hiss etdi dağları. Pəncərənin şüşəsindən dağlara toxundu. Nəhəng dağlar əlləri arasında kiçildi. Dağa toxunurdu, amma barmaqlarını hiss etmirdi. İçindən avtobusdan düşüb dağlara əl vurmaq, sonra geri qayıtmaq arzusu keçdi. Məsafə çox uzaqdı deyərək arzusu gözündə qalacaqdı. Amma bir gün mütləq bunu gerçəkləşdirəcəkdə.

Yuxulu-yuxulu harda olduğunu kəsdirə bilmədi. Heyrətini boğmaq da istəmirdi.

Heyrət zövqlə birləşəndə adam doymur bu həzzdən. Gözləri otluqdakı qoyunlara sataşdı. Avtobus getdikcə qoyunlar da, dağlar da balacalaşır, nöqtəyə çevrilir, sonra yox olurdular.

Peterburqa gedən qatara mindi. Qatarla ilk səfəri olacaqdı. "Tak-tarak-tak" səslərini eşitməyi səbirsizliklə gözlədi. Amma hər şey filmlərdəki kimi olmurdu.

Qoyun qoxusu verən qatardan zövq ala bilmədi. Kupe yoldaşlarından biri yaşlı qadın, biri əsgər, o biri isə qulaqcığı qulağından düşməyən, tez-tez hər stansiyada siqaret çəkməyə düşən cavan oğlan idi. Hamısı yatmışdı.

Hərdən başının üstündəki oğlanın ayağını qıdıqlayıb oyatmaq istəyirdi.

İki gün yol getdikdən sonra, nəhayət, şəhərə çatdı. Qatardan düşəndə havanı qoxladı. "Havadan Dostoyevskinin ətri gəlir" deyib gülümsədi yanındakı qadına.

Hərəkət bir stansiyada düşürdü. Onun mindiyi vaxtda təkcə o və qulaqcıqlı oğlan qalmışdı.

Bu şəhərə "bəyaz gecələr" vaxtı gəlmişdi. Günəş buralarda gec batır. Süd rənginə dönər şəhər. Azacıq çiylək qatılıb rənginə.

Kafelərin birinə girib krab salatı sifariş verdi. Şəhəri gəzmədən öncə birba Dostoyevskinin ev-muzeyinə baş çəkəcəkdə.

Budur, sevdiyi sarı rəng. Səssiz və kimsəsiz küçə. Divarlarına toxunub səmaya baxdı. Maşınların səs-küylü viyılması beynində uzaqlaşır, yaxınlaşır, onu bu qosqoca şəhərdə qarışqa qədər kiçildir, böyüklük isə əzirdi. Bunu öz şəhərində də küçəyə çıxanda hiss edirdi. Birdən qolundan bir qızcıqaz yapışdı. Yeddi yaşında olardı. Əynində mavi yamaqlı don vardı. Kvadrat qara sapla tikilmiş tünd göy parçadan olan yamaqlar hələ də yadındadır. O, qəfildən dirsəyindən tutub onu dartmağa başladı. Ağlamırdı, amma səsinə titrəmə vardı. Ürkək səsi ilə "xanım, xanım" deyərək onu dayanmadan dartırdı. Özünü Dostoyevskinin "Gülməli adamın yuxusu" hekayəsinin içindəymiş kimi hiss elədi. Ürpəndi. Gözlərini bərəldib qıza baxdı. Sanki bu şəhərdə onun uşaqlığı kök salmışdı. Başqa şəhərlərə də bu kök hörümçək kimi qol-budaq atmışdı. Uşaqlığı hər şəhərə səpələnmişdi. "Bütün uşaqlar mənəm, sən sən, odu", – öz-özünə pıçıldayıb gülümsündü.

Qızcıqaza yardım etmək istədi. Bəlkə də, anası xəstə idi, ya da ailəsi onu top kimi orabura atmışdı. Bir anda bədəni şəhərə yerləşmədi. Bükülüb bu balaca şəhərə qısılmaq istədi. Əşyalar tamam kiçildi.

Qızcıqazı qucağına alıb iri əlləriylə göyə atıb tutdu. Sol cibindən pozanını və 1-ci sinifdən qalma antik karandaşını çıxarıb qoxladı. Pozanı və karandaşını qıza hədiyyə etdi. Yanağından öpüb yerə qoydu.

Şəhərə sığışmayan bədəni iriləndi. Saqqalı çıxdı üzündə, sinəsinə qədər uzanan yekə saqqal. Təəccüblə saqqalını tumarladı. Balaca qızcıqaz onun saqqalına çobanyastığı düzdü. Saqqallı kişi çobanyastığına çevrilib qızın barmaqları arasına qondu.

Qızcıqaz hoppa-hoppa uzaqlaşır kiçilərək yoxluğa qarışdı və arxasınca bir səs tüstü kimi havadan asıldı: "Çiyələkli saqqız..."

ƏDƏBİYYATIMIZIN GERÇƏK QƏHRƏMANI –

ANAR

Ədəbiyyat Vəqfinin dəyərli heyəti sonsuz sevgilə, hörmətlə salamlayır.

Böyük yazıcının İstanbul səfəri bu dəfə dənizdən başlayır. İstanbul Üsküdar bələdiyyəsinin təşkilatçılığıyla Validə Sultan gəmisində gözəl bir gəzinti düzənlənib. Anarın 80 illik yubileyi bu gəmidə qeyd edilir. Ustad ədəbiyyatçı Əhməd Kabaklının fikir və arzularını, ideyalarını günümüzə daşıyan, türkdilli xalqların ədəbiyyatını bir mərkəzdə birləşdirmək yolunda çabalar göstərən qiymətli ədəbiyyat adamı, Türk Ədəbiyyat Vəqfinin sədri Sərhəd Kabaklı ürək sözlərini dilə gətirir: “Türk dünyasının ortaq dəyəri, böyük yazıcısı Anarın 80 illik yubileyini qeyd etməkdən çox məmnunuq. Hesab edirik ki, bu cür şəxsiyyətlər yüz ildə, min ildə bir dəfə gəlir dünyaya. Ona görə də onların qədrini bilmək və yaratdığı gözəl əsərləri yaymaq hamımızın borcudur” – deyərək yubilyara arzu və istəklərini bildirir.

Yazıçı-tərcüməçi İmdat Avşar Anarın türk dünyasındakı xidmətlərindən danışır:

“Anar müəllim, sadəcə bir Azərbaycan yazıcısı deyil, o, uzun illərdi ki, türk dünyasının ortaq dəyəri kimi könlümüzə yer alıb. Anarın əsərlərində İstanbul, dəniz, gecə mövzuları qırmızı xətlə keçdiyindən Türk Ədəbiyyat Vəqfi yubiley tədbirlərini dənizdə axşam gəzintisindən başladı”.

...Bir ömür ədəbiyyat səmasında uçdu, hislərin ən gözəlini, duyğuların təzə-tərini, yaradıcılığın çoxşaxəliliyini, çoxrəngliliyini ədəbiyyatımıza gətirdi...

... Bakıdan İstanbula uçan təyyarə türk dünyasının fikir, düşüncə, söz adamı, böyük Azərbaycan yazıcısı Anarı arzularının şəhərinə – İstanbula aparır. Türk qardaşlarımızın təbircə desək, “Div yazar”ın 80 illik yubiley tədbirləri bu şəhərdən başlayacaq. Türk dünyasının görən gözü, duyan ürəyi, yazan əli Anarı Türkiyədə çox, həm də lap çox sevirilər. Altı il bundan əvvəl Türkiyənin söz-sənət beşiyi olan Elazığda Anara olan sevgini, hörməti, məhəbbəti öz gözlərimlə görmüşəm. Türk dünyası üçün Anar – şəxsiyyəti, ruhu, sözü, yaradıcılığıyla ədəbiyyatın alınmaz qalalarını fəth edən barmaqla sayılacaq yazarlardan biridir.

Hava tutqun olsa da, türk dünyasının döyünən ürəyi – İstanbul bizi doğma hislərlə qarşılayır. Ustad yazarı hava limanında Türk

“DUR, EY ZAMAN, NƏ GÖZƏLSƏN!”

Boğazda, gəmi səfərində gənc tədqiqatçı-alim, yazıçı Pərvin Nurəliyeva heç kimin gözləmədiyi mövzuda “Anar və dəniz” mövzusunda çıxış edir:

“Anarın ilk hekayələrindən birinin adı “İki dəniz”di. Bölünmüş Azərbaycanı belə simvollaşdırmışdı yazıçı. Daha sonra başqa əsərlərində də dəniz ən müxtəlif üsullarla təsvir olunub. “Ağ liman”da Təhminə yuxusunda ağ liman və qırmızı gəmilər görür. “Ağ qoç, qara qoç”da şəhərini viran görən Məlik Məmmədli başını götürüb dənizin kənarına gedir və ağ qoçun arxasınca da elə dəniz sahilindən qaçır.

Heç şübhəsiz ki, Anarın dənizə münasibəti uşaqlığı ilə, Buzovna bağlarında, dəniz sahilində yaşadığı günlərlə bağlıdır. Və o uşaqlıq xatirələridir ki, əsərlərində fərqli şəkildə ifadə olunub”.

Tanınmış yazıçı Günel Anarqızı ailə xatirələrini hər kəslə bölüşür: “Uşaqlıqda İstanbul bizim həsrətimiz idi. Atamın Türkiyə sevgisi bizə də təsir etmişdi. İndi ailəmizlə – atamla, anamla, bibilərimlə burda olmaqdan çox xoşbəxtəm” – deyərək atasının 80 illik yubileyini keçirən Türk Ədəbiyyat Vəqfinə təşəkkürünü bildirir.

* * *

Gəmi gəzintisi davam edir. Gəminin göyər-təsinə Anarın 80 illik yubileyi ilə bağlı afişalar vurulub. Bu afişalara baxa-baxa suların qoy-nunda “Anar və od” mövzusunda düşünürəm. Anar bir ömür çiyinlərində xalqının, millətinin söz yükünü, tale yükünü daşıdı. Yükün ağırlı-ğından heç vaxt gileylənmədi, amma çətin dövrlərdə, taleyüklü məsələlərdə odla oynadı-ğı vaxtlar az olmadı. Hamının susduğu mə-qamda danışmaq, hamının danışdığı vaxt susmaq... Anar şəxsiyyəti heç vaxt qovğalarda bölünmədi, ikiləşmədi. Anar şəxsiyyəti həmişə tam, bitkin və bütöv oldu. Mərd, sözübütöv və cəsarətli. Son vaxtlar əfsanəvi yazıcımız haq-qında bir aforizm dolaşır ağımda: Anar – ürə-yinin üstünə gedəcək qədər ürəkli adamdı...

İstanbul gecəsində gəmi gəzintisi, sahil-də közərən işıqlar, türk sənətçisi Məhmət Özqaya-nın oxuduğu Azərbaycan xalq mahnıları, yazı-çının ömür-gün yoldaşı Zemfira xanımın, qızı Günelin, bacıları Fidan xanım və Təranə xanı-mın xoşbəxt anları o gecə yaddaşımıza köçür.

Yadımdadı, müsahibələrin birində Anar müəllimə belə bir sual vermişdim: “Həyat, Bor-xesin dediyi kimi, yalnız anlardan, sadəcə an-lardan ibarətdi?” Anar müəllimin cavabı belə

olmuşdu: “Borxesdən əvvəl Höte deyirdi ki, dur, ey zaman, nə gözəlsən! Elə an olur ki, adam o anı saxlamaq istəyir. Amma anı saxlamaq mümkün deyil, an davam eləyir. Ona görə ən gözəl an da özünü gələcəyin ixtiyarına verir. Onların hamısı bir yerdə olur həyat”.

Hər anın bir tarix olduğunu düşünürəm. Əslində, böyük tarixi yaradan da elə bu anlardı...

“YAŞAYAN DƏDƏ QORQUD”

29 mart 2018. Sultanəhməd. 40 ilə yaxındır ki, Türk Ədəbiyyat Vəqfi bu mərkəzdə yerləşir. Böyük ədəbiyyatşünas alim Əhməd Kabaklının arzusu türkün səsinə – ədəbiyyatını dünyaya yaymaq idi.

İllər keçdi və bu arzu gerçəkləşdi. Tarixin nəfəsi duyulan bu məkanda Türk Ədəbiyyat Vəqfi ilk dəfə təsis etdiyi “Yaşayan Dədə Qorqud” mükafatını türk dünyasının nadir yazarlarından birinə – Anara təqdim edəcək.

Anar dastan qəhrəmanı deyil, amma əsrlərin o üzündə qalmış yaddaş kitabəmizi “dirildən”, günümüze daşıyan, tarixin yanmış körpülərini bərpa edən, söz xəzinəmizi dünyaya tanıdan, fikirləri, düşüncələri, zəkasıyla hər kəsi heyran edən XXI əsrin gerçək Dədə Qorqudu – ədəbiyyatımızın gerçək qəhrəmanıdır.

Qısa xatırlatma: 1975-ci ildə Anarın ssenarisi, Tofiq Tağızadənin rejissorluğu ilə “Dədə Qorqud” bədii filmi çəkilir. “Dədə Qorqud” Azərbaycanda istehsal olunan ilk iki seriyalı film kimi tarixə düşür. Film dünya ədəbiyyatı xəzinəsinin nadir incilərindən sayılan və xalqımızın keçmişini vəsf edən “Kitabi- Dədə Qorqud” dastanının motivləri əsasında lentə alınır. Filmdə dastanın iki qolundan istifadə edilir. O vaxtdan nə az, nə çox, 43 il keçir. Yəqin ki, dünya ədəbiyyatında çox az yazıçıya nəsib olub ki, əsərinin qəhrəmanının adını daşıyan mükafata layiq görülsün...

“Yaşayan Dədə Qorqud” mükafatının təqdim olunma mərasimi və “Anarın bədii yaradıcılığı” mövzusunda konfransı giriş sözüylə tanınmış tədqiqatçı-şair Özcan Ünlü açaraq Anarın yubileyinin İstanbulda keçirilməsini əlamətdar hadisə kimi dəyərləndirir: “Anar

Türk coğrafiyasının ortağ səsidir. Əsərlərində türk ruhunu yaşadan, qoruyan, ömrü boyu ümumtürk mədəniyyətinə xidmət edən böyük yazıcımızın yubiley tədbirlərinin burda keçirilməsi son dərəcə qürurverici hadisədir. Türk Ədəbiyyat Vəqfi “Yaşayan Dədə Qorqud” mükafatını təsis edib. İki ildə bir dəfə türk dünyasının önəmli simalarına bu mükafat təqdim olunacaq”.

Mərasimdə Türk Ədəbiyyat Vəqfinin sədri Sərhət Kabaklı Anarın çoxşaxəli yaradıcılığından və türk dünyasındakı xidmətlərindən danışdı: “Anar 80 illik ömür və uzun yaradıcılıq yolunda hər zaman türkçülüyn təəssübkeşi kimi çıxış edib, onun keşiyində durub. Həm bədii əsərlərində, həm də publisistik məqalələrində ümumtürk ədəbiyyatını, mədəniyyətini şərəflə təbliğ edib. Dünyanın çeşidli yerlərində, yüksək kürsülərdən etdiyi çıxışlarıyla millətinin ağrıları, acılarını dilə gətirib, ziyalı mövqeyini çəkinmədən bildirib. Həmçinin hələ sovetlər dönməində “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı əsasında film ssenarisi yazması, dastanın əsas ideyasını geniş kütlələrə çatdırması Anarın öz xalqına, millətinə sevgisinin, milli köklərə bağlılığının göstəricisi olub. Əsərlərində hər zaman azad insanın tərəfində olan Anar türk insanının da azadlığını hər şeydən vacib bilib, bunu ifadə etməyə çalışıb. Azərbaycan müstəqilliyini qazanandan sonra türk xalqlarının birliyi, bərabərliyi adına xeyli böyük işlər görən Anar rəhbəri olduğu Yazıçılar Birliyində də qardaş xalqların ədəbiyyatının yaxınlaşması, mədəni əlaqələrin möhkəmlənməsi üçün əməyini əsirgəməyib. Bütün bu gördüyü işlərlə türk dünyasının ortağ dəyərinə çevrilmiş Anar “Yaşayan Dədə Qorqud” mükafatı ilə təltif olunur”.

“Yaşayan Dədə Qorqud” mükafatı alqışlarla Xalq yazıçısı Anara təqdim olunur. “İstanbulda Dədə Qorqud mükafatına layiq görülmək mənim üçün iqiqat sevincidir. Hörmətli Sərhət bəy başda olmaqla tədbirin təşkilatçalarına, mükafat təsisçilərinə təşəkkür edirəm” – deyərək yazıçı Türk Ədəbiyyat Vəqfinə minnətdarlığını bildirdi.

Anarın uzun illər bundan əvvəl “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanını tədqiq etməsi, araşdır-

ması, çəkdiyi zəhmətlər yarım əsrdən sonra öz bəhrəsini verir. Anar “Yaşayan Dədə Qorqud” mükafatına layiq görülür. Bu anları yaşamaq üçün yaşamağa dəyər...

“ANARIN BƏDİİ YARADICILIĞI”

Mərasimin ikinci hissəsində yazıçı-tərcüməçi İmdat Avşarın moderatorluğu ilə “Anarın bədii yaradıcılığı” mövzusunda konfrans keçirildi. İmdat Avşar Anarın ömür və yaradıcılıq yolundan söz açdı, əsərlərinin türk dünyasında yayılmasını, sevilməsini dilə gətirdi: “Bu günlərdə Anarın “Yaxşı padşahın nağılı” əsərini bütün türk ləhcələrində bir kitabda yayımladıq. Hələ sovetlər dönəmində yazılan bu əsərdə rejimin bütün naqis cəhətləri bir nağıl dilində ifadə edilib. Bu mənada Anar ustadın bütün əsərlərində mühitə, zamana bir etiraz görə bilərsiniz. Sadəcə, bu etiraz hər əsərində bir cür üzə çıxır...”

Tədqiqatçı Pərvin yazıçının əsərlərində millətinə, xalqına sevginin qırmızı xətlə keçdiyini söylədi: “Anarın Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsindən sonrakı dövr yaradıcılığına nəzər salsanız, görərsiniz ki, onun əsərlərindəki mövzular ölkənin taleyi ilə paralel inkişaf edir. Qarabağ olayları başlayan kimi Anar “Qırmızı limuzin”, “Vahimə”, “Otel otağı”-nı yazdı, vətəni sarıdan nigaranlıqlarını “Ağ qoç, qara qoç” əsərində dilə gətirdi. Hələlik ən son yaz-

dığı “Göz muncuğu” romanı isə Anarın, ümumiyyətlə, bəşəriyyətə, dünyaya, insanlığa münasibətinin cəmidir”.

“Türk ədəbiyyatı” dərgisinin redaktoru Bəxtiyar Aslan “Anarın “Ağ qoç, qara qoç” əsərində utopiya və antiutopiya” mövzusunda məruzə etdi: “Anar bu əsərində şəxsi utopiyasını, xəyallarının Azərbaycanını və bunun tam əksini göstərir. Bakını türk dünyasının mədəni mərkəzi kimi təqdim edir. Əsərin utopiya hissəsində türk dünyasının bütün ortağ dəyərləri, ədəbi-mədəni abidələri Bakıda yerləşib. Bu da Anarın türk dünyasına sevgisini göstərir. İkinci antiutopiya hissəsində isə dağılmış, üçə bölünmüş şəhər yazıçının narahatlıqlarını göstərir. Çıxardığımız nəticə odur ki, Anar demək istəyir ki, utopiyası olmayan bir millət yaşaya bilməz, var ola bilməz”.

“Qızının gözündə Anar” mövzusunda yazıçının qızı Günel Anarqızı çıxış edərək uşaqlıq xatirələrini dilə gətirdi: “Atam da, anam da uşaqlıqdan bizə nümunə olublar. Anamın alim kimi, atamın da yazıçı kimi həmişə necə zəhmətkeş olduqlarını görmüşəm. Bəzən soruşurlar ki, valideynlərim bizə necə tərbiyə veriblər, mən də həmişə cavab verirəm ki, onlar, sadəcə, öz əməlləri, həyat tərzləri ilə tərbiyələndiriblər bizi. Atamın təkəcə öz yaradıcılığı yox, həm də təbliğ etdiyi sənətkarlar, esseistikası mənim dünyagörüşümə ciddi təsir edib”.

Sonra Azərbaycanın TÜRKSÖY-dakı rəsmi təmsilçisi Elçin Qafarlı Anarın Ankarada yeni

çapdan çıxmış “Çağdaşların” kitabını mərasim iştirakçılarına təqdim etdi: “Bu kitabda Anarın türk dünyasının müxtəlif simaları ilə bağlı esseləri yer alıb. Bu kitabı oxuyan hər kəsin türk dünyasının dəyərləri haqqında məlumatı olacaq. Bu kitab Anarın bələdçiliyi ilə türk dünyasına səyahət etməyə imkan verir”.

Tural Anaroğlu yazıçı Anarın Türkiyəyə nə qədər bağlı olduğundan danışdı: “İllər öncə atam İstanbula işləməyə, universitetdə dərs deməyə gəldi və bir neçə ay yaşadı bu şəhərdə. Mən də uzun illər burda yaşayıb işləmişəm və həmişə Anarın İstanbula gələndə necə sevinməsinə, xoşbəxt olmasına görmüşəm. Bugünkü tədbirlərə görə ailəmiz adından hər kəsə öz minnətdarlığımı bildirirəm”.

Yazıcının xanımı, musiqişünas-alim, akademik Zemfira Səfərova Anarın zəhmətkeşliyindən, fədakarlığından söz açdı: “Türk dünyasının iki ulduzu, dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli və Anar mənim taleyimə təsir edib. Tale elə gətirib ki, gənclik illərimdən Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığı ilə, irsi ilə məşğul olmuşam. Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığı elmi fəaliyyətimdə əsas yer tutur. Anarla isə həyatımı, taleyimi bağlamışam. Sevinirəm ki, millətimin Anar ki-

mi oğlu, övladlarımla Anar kimi atası var. Anarın yorulmazlığı, durmadan çalışması məni həmişə heyrləndirir”.

Bakı Dövlət Universitetinin professoru Yeganə İsmayılova “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanları və çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı” kitabını Anara təqdim etdi. Görüşdə təbrizli şair Həmid Tilimxanlı Anara həsr etdiyi şeirini oxudu.

Tədbirin sonunda Türk Ədəbiyyatı Vaqfi yazıçı Anara, Günel Anarqızına, “525-ci qəzet”-in baş redaktoru Rəşad Məcidə, Pərvinə, Seyfəddin Hüseynliyə, şair İbrahim İlyaslıya və bəndənizə fəxri üzvlük vəsiqəsi və təşəkkürnamələr təqdim etdi. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin təşəkkürnamələri isə tədbirin təşkilatçılarına təqdim olundu.

YENİ YÜZİLİN YAZIÇISI “YENİ YÜZİL” UNIVERSİTETİNDƏ

Anar heç vaxt dünyanın yazıçısı olmayıb, onun fikirləri, düşüncələri daima zamanı qabaqlayıb.

Bu baxımdan yubiley tədbirlərinin İstanbul Yeni Yüzl universitetində keçirilməsi də təsadüfi deyildi.

Tədbiri giriş sözü ilə açan universitet rektoru professor Yaşar Hacısalıhoğlu Anarın əsərlərindəki türk insanından danışdı: “Hörmətli Anarın əsərlərinin alt qatına getdikcə ən fərqli insan həyatlarından örnəkləri gördüm. Anladım ki, bunlar hamısı gerçək həyatın əslidir, sadəcə bir qurama deyil. Anarın əsərlərində hər kəs özünü, öz şəxsi yaşantılarını görə bilər. Eyni zamanda sosial, ictimai problemlərin də əksi bu əsərləri oxunaqlı edir. “Yaşayan Dədə Qorqud” ödülünü alan Anar çox əvvəllərdən bu adı haqq edən ziyalımızdır. Biz çox sevinirik ki, bu gün universitetimizin tələbələri, müəllimləri belə bir ziyalı ilə, yazıçı ilə canlı ünsiyyətdə ola biləcəklər”.

Açılış nitqlərindən sonra Yeni Yüzl universitetinin dosenti Erol Ülgənin moderatorluğu ilə müzakirələr keçirildi. Rəşad Məcid “Anar və türk dünyası” mövzusunda çıxış etdi: “Anar müəllimlə türk dünyasının fərqli yerlərində səfərlərdə olmuşuq, həm ona olan sevgini, həm də onun türk dünyasına sevgisini müşahidə etmişəm. Yadımdadı, hələ Qarabağ olayları başlayan ərəfələrdə Anar müəllim “Qarabağ şikəstəsi” essəsini yazmışdı və biz bu esseni az qala əzbər bilirdik. Anar müəllimin müxtəlif məsələlərə ayıq münasibəti, ədəbiyyata, sənətə yanaşması, yazdığı əsərlər nəsil-nəsil Azərbaycan oxucusunu yetişdirib”.

Tərcüməçi, “525-ci qəzet”in redaktoru Seyfəddin Hüseynli “Anarın sovet dövrü yaradıcılığında türk dünyası” mövzusunda çıxış edərək hələ o dövrdə Anarın yasaq mövzularda necə cəsarətlə çıxışlar etməsini, publisistik məqalələr yazmasını diqqətə çatdırdı: “Anar müəllimin hələ Sovet dövründə Dədə Qorqud mövzusunda müraciəti böyük cəsarət tələb edirdi. Eyni zamanda Nəsimi, Xətai, Füzuli haqqında yazdığı esselər də o vaxt bizlərə xeyli təsir etmişdi. Bu cür yazılar, esselər vasitəsilə oxucu, Anarın təqdimatında türk dünyasının müxtəlif sənətkarlarını öyrənə bilirdi. Şükürlər olsun ki, zaman dəyişdi və Anar müəllim türkçülük ideyalarını daha açıq, rahat şəkildə qələmə ala bildi”.

Yazıçının tədqiqatçısı Pərvin yazıçının bacısı, ərəbşünas-alim Fidan Rzayevanın qələmə aldığı “Yorğun gəmi” essəsini iştirakçıların nə-

zərinə çatdırdı. Esse hər kəsi təsirləndirdi və mərasim iştirakçıları tərəfindən böyük maraqla qarşılandı.

Sonda yubilyar çıxış edərək universitet rəhbərliyinə, təşkilatçılara təşəkkürlərini bildirdi: “Əziz dostlar, iki gün sizlərlə unudulmaz anlar yaşadım. 80 il az vaxt deyil, uzun bir ömür yaşamışam, tənqidlər də, təriflər də eşitmişəm. Amma çıxardığım nəticə budur ki, insan gərək tənqidə də, tərifə də ayıq baxsın. Sizlərə bu günlərdə eşitdiyim xoş sözlərə, təriflərə görə təşəkkür edirəm. Türk Ədəbiyyatı Vəqfinə, başda Sərhət Kabaklı olmaqla, rektor, professor Yaşar Hacısalıhoğlu olmaqla, Yeni Yüzl universitetinə, təşəkkür edirəm. Universitetin adı Yeni Yüzl olduğu üçün iki şeirimlə çıxışımı yekunlaşdırıram”.

Xalq yazıçısı “XX əsrin son bədbin şeiri” və “XXI əsrin ilk nikbin şeiri” adlı şeirlərini söylədi. Sonda təşəkkür bəlgələri təqdim olundu, yazıçı imzalı kitablarını universitet tələbələrinə hədiyyə etdi.

O gün vaxt da, zaman da, tarix də sözə, şeirə, musiqiyə köklənmişdi...

Türk dünyasının ustad sənətkarlarından biri – Anadolunun səsi Esat Kabaklı bənzərsiz ifalarıyla görüşə rəng qatdı. Esat Kabaklının ifasında qədim türkülər və Azərbaycanın xalq mahnıları yubilyarın şərəfinə səsləndirildi, hər kəs unudulmaz anlar yaşadı..

* * *

30 mart. İstanbulda tutqun havanı günəşli hava əvəz edir. İstanbula bahar gəlir, İstanbul işıq saçır. Qosqoca şəhərdən qocaman xatirələrlə ayrılıq. Bu tarixi anların şahidi olmağım isə xoş bir təsadüfün – Türk Ədəbiyyat Vəqfinin, əziz dostlarımdan mənə hədiyyəsi kim bilir, bəlkə də, Yaradanın istəyi idi...

Təranə VAHİD

28-30 mart 2018

Bakı-İstanbul-İstanbul-Bakı

Seymur SU

BİR ƏSRLİK ŞEİR YAZ

Bir əsrlik şeir yaz, bitsin bu səsləyişlər,
Vurub qırsın beynimin öləziyən lampasın.
Bitsin bu insan ömrü, başlasın başqa biri;
Tam başqa biri olsun, bizim kimi olmasın.

Bir gecə quraqlığın özü gəlsin, yox olsun
Su pərisi axtaran yosunlar və balıqlar.
Sıfırlansın içimdən tütünsüz, alkoqolsuz,
məhəbbətsiz yaranmış bütün xarabalıqlar.

Bir əsrlik şeir yaz, bir əsrlik şeir yaz.
Küləklərin əlindən qılınc-qalxanın alaq,
Nəyə lazımdı o? Kəsmirsə qarşısını
Hardasa bir qadını edirlərsə daş-qalaq.

Bir əsrlik şeir yaz, bir sətir yaz gecədən,
Danış ayın özüylə: nədir bu səssizliyin?
Bu qədər gözləntini necə yığır səmaya?
Necə dözüür Zevs bəs? Bükülmürmü o çiyin?

Bir əsrlik şeir yaz, tarixi düşünmə gəl,
Sabahları düşünməz olduq bu cür gedişlə...
Bir əsrlik şeir yaz, Tanrıya döndər onu.
Qorxudan tir-tir əssin bütün bütələr, fətişlər.

Bir əsrlik şeir yaz, bir əsrlik sev onu,
Amma bircə şeirə sığışdır artıq, yetər.
Qaçsın, gizlənsin səndən, açmasın telefonu,
Sadəcə, sədaqətin olsun hər şeyə sipər.

Bir əsrlik şeir yaz, gözlərini qıymadan
Azadlığın özünü bir yurd kimi kəşf elə,
Uşaqlar üçün götür, yığ balaca portfelə.
Bir əsrlik şeir yaz, bəlkə də, düzələcək...

BİR FOTOSU QALMIŞ ADAM

Yoxluğun bütün şəhəri ağuşuna alıb,
ey bircə fotosu qalmış adam.
Adamlar çoxdu, həddən çox;
qulaq pərdələrin yeyilib,
qalın divarlar nazilib.
Səslərdən hara qaçasan?
Dizlərin, biləyin, üzün-gözün çoxluqdan
əzilib,
qaçış oxunu hara sancasan?
"Qaldır dabanını, Axilles! – deyə çıxırsan da,
ölsə də qabırğalarından

həbsxana dəmirləritək yapışmış son insan da,
bu darmadağınlıqda, bu yerlə-yeksanda
səmanın hansı səmtini
günəşin yatağı bilib uçasan?

Qapı arxasındakı xoxan da böyüyüb
uşaqlığından bu yana sən qədər,
ey bircə fotosu qalmış adam.
Acmısan, bilirəm,
doyurmur qarnını, öldürür bu ucuz kafe
yeməkləri
bütün iştahını.
Qoy kənara yemək menyusunu,
əlindəki bazarlıq siyahısını.
Acmısan, bilirəm,
indi sən bütün uşaqlara həsədsən,
ana döşlərindən doyan, gülümsəyən uşaqlara.
Bəlkə də, ona görə devirmək istəyirsən
böyük adamların böyük qazanlarını
ocaq üstündən.

Bilirsənmi,
dünyanın hər yerində kağızdan ibarətlik,
əslində,
heç kimik.
– Diplomuq,
şəxsiyyət vəsiqəsiyik,
pul,
qatar bileti,
avtobus kartı...
Hətta sən özün də
ölümündən sonra sadəcə bir fotosan..

Bilirsənmi, ey bircə fotosu qalmış adam,
üzümüzdəki təbəssüm
daş kimi düşdü adamların başına.
Ağrı doğradı onları.
Onlarsa qarğış etdilər göylərə,
günəş batdı.
Və bir daha gəlmədi.

SALAMSIZ ADAM

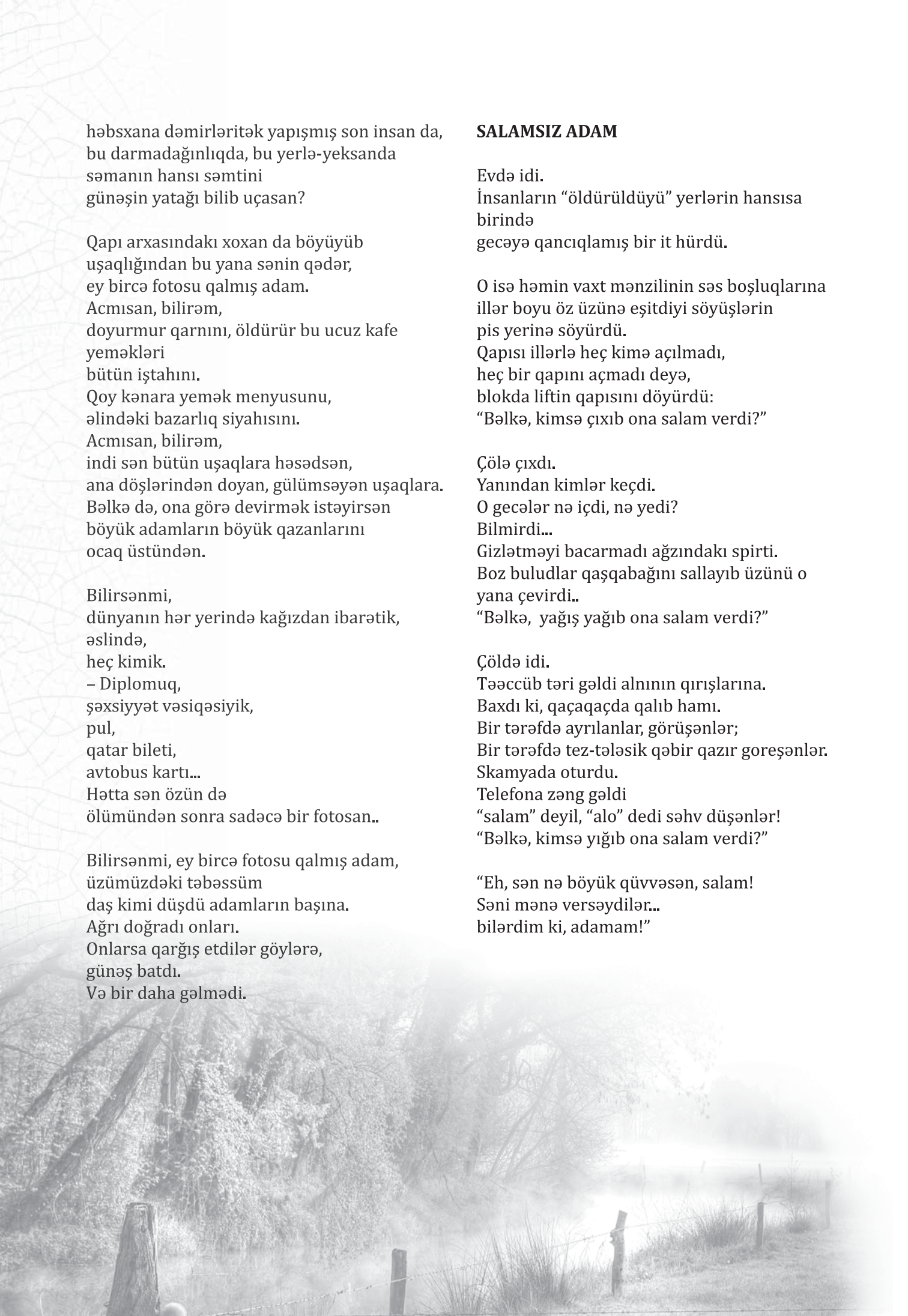
Evdə idi.
İnsanların “öldürüldüyü” yerlərin hansısa
birində
gecəyə qancıqlamış bir it hürdü.

O isə həmin vaxt mənzilinin səs boşluqlarına
illər boyu öz üzünə eşitdiyi söyüşlərin
pis yerinə söyürdü.
Qapısı illərlə heç kimə açılmadı,
heç bir qapını açmadı deyər,
blokda liftin qapısını döyürdü:
“Bəlkə, kimsə çıxıb ona salam verdi?”

Çölə çıxdı.
Yanından kimlər keçdi.
O gecələr nə içdi, nə yedi?
Bilmirdi...
Gizlətməyi bacarmadı ağzındakı spirti.
Boz buludlar qaşqabağını sallayıb üzünü o
yana çevirdi..
“Bəlkə, yağış yağıb ona salam verdi?”

Çöldə idi.
Təəccüb təri gəldi alnının qırıqlarına.
Baxdı ki, qaçaqaçda qalıb hamı.
Bir tərəfdə ayrılanlar, görüşənlər;
Bir tərəfdə tez-tələsik qəbir qazır gərəşənlər.
Skamyada oturdu.
Telefona zəng gəldi
“salam” deyil, “alo” dedi səhv düşənlər!
“Bəlkə, kimsə yığıb ona salam verdi?”

“Eh, sən nə böyük qüvvəsən, salam!
Səni mənə versəydilər...
bilərdim ki, adamam!”

Elçin TANRIGİL

Günəşin batması

– Qağayılar dalğalara qanadlarını çırpanda günəş adamdan bir az da uzaq olur, üşüyür adam.

Ləpələr sahillərə çırpılarkən səslənən ahəngdar musiqi, can verən adamın xırıltılı nəfəsinə oxşayır. Bir az da mənə oxşayır...

On bir yaşıma qədər qumdan evlər tikmişəm. On iki yaşım olanda atam ürək çatışmazlığından öldü və mən bir də qumdan evlər tikmədim. Atam dünyasını dəyişdiyi gündən hüzn günlərinin qırxıncı gününə qədər insanlar necə də sədaqətli, necə də qayğıkeş idilər. Amma zamanla sədaqət unutqanlığa, qayğıkeşliksə ləyaqətsizliyə çevrildi.

...Atamın ölümündən bir il keçmişdi. Onu hüznə xatırladığımız günün axşamını, babamın siqaretinin acı tüstüsü qədər acı sözləri ilə xatırlayıram. O əmimə deyirdi:

– Fikirləş, bu boyda ev-eşiyə, gül kimi qadına, on üç yaşlı qız uşağına bir də gördün hansısa oğraş sahibləndi, niyə qurda-quşa yem olsun?

Əmimsə gözlərini qıyıb ağzının qırağını sıgallaya-sıgallaya babamı dinləyirdi.

Bu söhbətdən bir həftə sonra babam evdə, öz dili ilə desək, məşvərət keçirtirdi. Məni öz otağıma salaraq qapını kilidlədilər. İyirmi dəqiqə sonra anamın hönkürtüsünü eşitdim. Anam hönkürə-hönkürə deyirdi:

– Mümkün deyil, mən buna necə razı olum?

Babamsa asta-asta danışdı. O danışdıqca anam daha da ucadan hönkürür, əvvəl qətiyyətlə razılaşmır, sonra isə ciddi müqavimətlə qarşılaşdığından yalvarmağa başlayırdı:

– Mənə nə desəniz, edəmə, lap istəsəniz, bu qapıda it olaram, ancaq sizin mənə təklif etdiyiniz iyrəncliklə razılaşa bilmərəm. Yox, mən bunu edə bilmərəm! Mənə yazığınız gəlsin, yalvarıram...

Söhbətə nənəm qarışdı, sonra yenə babam nəsə dedi. Anamsa razı olmurdu ki, olmurdu. Birdən babam qışqırdı:

– Bəsdir, sənin nazınla oynamağa halım yoxdur! İstəyirsən ki, çölün hansısa avarası, oğraşı gəlib bu evdə ağılıq eləsin?

– Əmi, qadan alaram, heç elə şey olar? Mənim on üç yaşlı qızım var, mən heç vaxt ərə getməyəcəm!

– Əvvəl bütün dul qadınlar sənə kimi düşünür, dörd-beş il sonra özlərinə birini tapıb ərə gedirlər. Mən hansısa avaraya verən deyiləm bu evi!

– Sizə ev lazımdır? İstəmirəm, cəhənnəmə olsun! Mən ərimin yatağında, ərimin qardaşıyla yatmayacam!

Hə... İndi hər şeyi eşidirdim. Stulun aşarkən çıxardığı səsi, divarlara çırpılarkən sınıan şüşə qabların cingiltisini, nənəmin, anamın saçını yola-yola söydüyü söyüşləri... Hər şeyi, hər şeyi eşidirdim...

Ertəsi gün anamın hiçqırtısına oyandım. O, içini çəkə-çəkə paltarları çamadanlara yığırdı. Bizim gedəsi yerimiz yox idi. Anamın valideyinləri çoxdan ölmüşdü... Nə qardaşı vardı, nə də bacısı.

Anamın rəfiqələrinin uzun axtarışlarından və maddi yardımlarından sonra əşyaları bir çarpayı və paltar dolabından ibarət olan iki otaqlı ev tapdıq özümüzə...

...Zamanla hər şey öz yoluna düşdü. Anam orta məktəbdə müəllimə kimi işləməyə başladı. Aldığı ilk məvaciblə “kimsəsizlərin evi”nə (anam evimizi belə adlandırır) bir cüt oturacaq və bir də masa aldı. Sonrakı aylarda vacib olan bəzi əşyalar yavaş-yavaş evdə öz yerini tutdu. Hər şey öz axarı ilə davam edirdi.

Bilirsiniz, yer üzündə mövcud olan heç nə bir xətt üzrə inkişaf edə bilməz. Məncə, bu mümkün deyil. Zamanla çaylar istiqamətini, dağlar yerini, dənizlər sahillərini dəyişir. Ümumiyyətlə, hər şey hansısa səbəbdən ya yerini dəyişir, ya da yox olur.

Hərdən çimərlik ərazisindən kənarda yerləşən, xırda qayalıqları olan dəniz sahilinə gedirdik. Bu yerdən şəhərin işıqları da aydın sezilirdi. Anam bu yer haqda həmişə deyərdi:

– İnsanlar bu yerdən xəbərsizdir.

Biz insan deyildik. Anama görə, biz nəsə başqa bir şeydik. Pis yox, yaxşı bir şey.

Bir axşam yenə insanların xəbərsiz olduğu yerə getdik. Anam həmişəki kimi iri bir daş parçasının üstündə oturmuşdu. Üzünü ovuclarına alıb, şəhadət barmaqlarıyla qulaqlarını bağlamışdı. Mənsə, topuqlarımı ləpələrə çırpı-çırpı anamdan bir xeyli uzaqlaşmışdım. Birdən içimdə köhnə həvəsim baş qaldırdı. Aşağı əyilərək dizlərimi nəm qumsallığa qoydum. Qumdan ev tikmək istəyirdim.

– Nə edirsən, balaca qız?

Eşitdiyim səs elə həzin, elə məlahətli idi ki..

– Heç nə, qumdan ev tikmək istəyirdim.

– Hmm ... Sən burda təksən?

– Yox, anam o tərəfdə günəşin batmasını seyr edir. Artıq hava qaralıb, indi yəqin, ayı seyr edir.

– Bəs sən...

– Adım Günəşdir, on dörd yaşımı bu yaxınlarda tamam etmişəm.

O gülərək dedi:

– Hə, lap yaxşı, mənim adım Elçindir. Balaca Günəş.

– Siz burda nə edirsiniz?

– Mən də anan kimi ayı seyr edirdim.

– Mən ayı yox, günəşin batmasını seyr edirdim, Elçin bəy.

Bu anam idi. O, qollarını sinəsində çarpazlamışdı, bizə tərəf gəldi.

– Çox gözəl.

– Gözəl olan nədir, Elçin bəy?

– Siz, qızınız, ay, dənizin dalğaları və ləpələr. Bu mənzərə o qədər gözəldir ki, heyrətlənməmək mümkün deyil.

– Təsədüfən şair deyilsiz ki, Elçin bəy? – Anam gülərək soruşdu.

– Hə, düz tapmışınız, şairəm. Doğrusu, özümə şair deməyi təvazökarlıqdan uzaq hesab edirəm. Buna görə də şeir yazıram, desəm, doğru olar.

– Elçin bəy, Azərbaycan əhalisinin, az qala, yetmiş faizi şeir yazır. Mən şeiri çox sevirəm. Şeirlərinizdən birini desəniz, pis olmaz, məmnuniyyətlə dinləyərdim.

– Əlbəttə, elə indicə birini deyərəm. Adınızı bilmək olar?

Anam bir anlıq duruxaraq:

– Bağışlayın, bu şeirinizin adıdır?

– Xeyr, mən adınızı bilmək istədim.

– Siz şeirinizi söyləyin, adım elə də vacib deyil.

Elçin bəy bu söhbətdən bir az tutulsa da, anamın nəzakətlə, “buyurun, mən sizi dinləməyə hazıram” – deməsi onun incikliyi aradan qaldırdı.

O, telefonunu cibindən çıxaranda anamın oğrun-oğrun gülməsi diqqətimdən yayınmadı.

– Xanım, şeirin adı belədir – “Qağayı gülüşləri”.

O, şeiri elə qəmgin, elə ürəkdən deyirdi ki...

Bu şeir məni dəli dalğaların qoynuna atmışdı... Hərdən xəyallarımda başım buludlara dəyənə kimi uçardım. Dənizin göylərin göy üzündə, yalnız sahillərin çirkinə bulaşmış barmaqlarımla uzun-uzun, saatlarca azardım – bu şeiri dodaqlarımdan altında pıçıldaya-pıçıldaya.

Həmin axşam anam Elçinlə dostlaşdı. “Qağayı gülüşləri” şeirindən anamla Elçin sahilə təxminən bir saat gəzişə-gəzişə söhbətləşdilər. Anam keçmişindən, Elçin də öz başına gələnlərdən danışdı. Onlar danışır, mənə onların arxasınca kölgə kimi sürünürdüm.

Anama görə, hər şey yolunda idi. O, tez-tez Elçinlə telefonda söhbət edərkən, hərdən də sahilə görüşərdilər. Həmin vaxtlar xəfif bir təbəssüm qonmuşdu anamın üzünə. Elçin anama, eləcə də mənə qarşı çox mehriban idi. Anam hər dəfə onunla görüşə gedəndə mənə də özü ilə aparırdı. Hər gün bir az daha nəcib, daha alicənab, dərdə ortaq olan bir adam olurdu Elçin. Bir dəfə anamdan soruşdum:

– Sən Elçini sevirsən?

Anam qəfil gözlərimin içinə baxdı.

– Yox, bilmirəm, Günəş... Mənə bir də belə sual vermə, – dedi.

Elçinlə anam səkkiz aylıq tanışlıqdan sonra evləndilər. Elçin anama və mənə səadət, üzümü təbəssüm bəxş etmişdi.

O, hər səhər hamıdan tez oyanardı yuxudan. Hər səhər Elçinin öyrəncəli olduğum pıçıltılı sözlərini eşidərdim:

– Sabahın xeyir, balaca Günəş.

Və bir də, təbii ki, yanaqlarımı öpən dodaqları sabahlarıma bir xeyli rəng qatardı. Anam da, mən də xoşbəxt idik.

...Anamın evliliyindən yeddi ay sonra, bir gün dərstdən çıxanda müəllimlər otağında anamı tapmadım. Hər gün birlikdə qayıdardım evə. Bu dəfə anam niyəsə evə tək getmişdi. Anamın belə etməsinə hansısa səbəb olmalıydı, tez evə yollandım. Evə çatıb yavaşca qapını açdım və anamın hıçqırtısını eşitdim. Anam dizləri üstə döşəməyə çöküb atamın şəkillərini qarşısına düzmüşdü. Toxunmadan şəkillərə sığal çəkirdi. Sonra anam kədərli bir şəkildə əlləriylə qulaqlarını möhkəm sıxıb ağzını geniş açdı, səsinə boğub ulamağa başladı. Ağladım...

İki gün sonra atamın soyuq divardakı isti şəkli yoxa çıxdı. Sonra hər axşam baxıb köks ötürdüyüm, yastığımın altında saxladığım şəklini də tapa bilmədim.

Hər gün Elçinin yanaqlarımı öpən dodaqları və pıçıltılı səsi oyadardı məni yuxudan. On altı yaşma qədər belə davam etdi. Sonralar yanaqlarımı öpən dodaqlar yavaş-yavaş dodaqlarıma tərəf yaxınlaşmağa başladı...

Bir səhər məni yuxudan üzümə dəyən nəfəsin hərərəti oyatdı. Dodaqlarıma, yanaqlarıma, çənəmə toxunan isti nəfəs, saçlarıma sığal çəkən əl həzin-həzin sinəmə endi... Sonra o pıçıltılı səs:

– Sabahın xeyir, Günəş.

O, başqa heç nə demədi, susdu. Bu susqunluq çox gözəldi... Mən də susdum. Heç gözlərimi açmadım...

...Qorxurdum. Bu hadisə bir də təkrarlanmamalıydı. Ancaq bu hər gün oldu. Sonralar mənə dedi ki, mən heç olmasa iki gündən bir səhhətimlə bağlı müxtəlif bəhanələr uydurub, məktəbdən icazə alaraq evə gələ bilərəm. Belə də oldu. O, mənə sadəcə

dodaqlarıyla yavaşca toxunurdu. Bu, bir neçə ay belə davam etdi...

...Dəniz, dalğalar və ay işığı. Dünya cənnətin zibilliyinə oxşayır. Bu zibillikdə mələklərin lazımsız bildiyi tullantılar, insanların sevə-sevə yaşadıkları günahlardır. Bilirsiniz? – Mənim günahlarım böyütdü məni. Mənim günahlarım mənə sevməyi də öyrətdi...

...Soyuqdur, çox soyuq... Onun əllərinin sığalı bədənimə istilədi. İndi o əllərin sığal çəkdiyi yerdə dalğalar rəqs edir. Bilirsiniz necə rəqs edir? – Bir şairin gözəllikdən bəhs edən sorgöz misraları kimi...

...Bir gün yaxın rəfiqələrimdən biri, sinif yoldaşım mənə bir məktub verib, dedi:

– Evdə açıb oxuyarsan.

Həmin günün axşamı evdə o məktubu oxudum:

“Salam, mənim adım qoy gizli qalsın. Adımı sənə yazmamağımın səbəbi, sadəcə, məni xəyallarında canlandıрмаğını istəməyimdirdi. Mən sənə lap uzaqlara dikilən baxışlarından anlamışam necə xəyalpərəst olduğunu.

Günəşin altından baxan gözlərin
Dənizə boylanır üfüqlər kimi.
Həsrətin jalədir yanaqlarımda,
Uzaqdan baxmağın incidir məni.

Mən səni sevirəm. Rəfiqəndən kim olduğumu soruşma. Xəyallar gözəldir”.

Soruşmadım. Belə daha yaxşıdı mənimçün. Xəyallar, xəyallar, xəyallar... Bu başqa bir aləmdir. Tamam başqa bir aləm. Bir parça kağız insanı tanımadığı, bilmədiyi, görmədiyi yerlərə apararmış. Hərdən gözlərim mənə uzun-uzadı baxan adamların üzündə ilişib qalırdı. Fərqi yox idi mənimçün. Nə olsun ki, məktubu mənə məktəbdə vermişdilər? Bəlkə, o bu küçənin döngəsində duran oğlandır? Bəlkə, o lap qonşuluğumuzda yaşayan biridir? Əsas odur ki, üzünü görməsəm də, özünü tanımasam da, məni sevən biri var.

Getdikcə məktublar çoxaldı. Azı həftədə iki dəfə tanımadığım sevanımdən məktub alırdım. Bu ərəfədə Elçin də məni unutmurdu. Deyəsən, mən nəyisə düz etmirdim. Bəs Elçin necə, Elçin düz edirdi? Yox, o da düz etmirdi...

Anam mətbəxdə səhər yeməyini hazırlayırdı. Elçinsə masanın arxasında əyləşib, burnunu isti çayın buxarına tutmuşdu. Mən çay içirdim. Anam mətbəxdən bir az pendir, bir az kərə yağı və bir də şəkər tozu gətirib qoydu masanın üstünə. Sonra hansısa səbəbdən anamın çörəyi masanın üstünə qoyması gecikdi. Elçin üzünü mənə tutub:

– Günəş, qalx atan üçün çörək gətir, – deyəndə, özümdən asılı olmayaraq, əsəbiləşib ucadan dedim:

– İndi atam oldun?

O gündən sonra Elçinin təkidlərinə baxmayaraq, mən müxtəlif bəhanələr gətirirdim. Dərslərimdən yayınmaq istəmirdim. Evə anamla birgə gedirdim. Anam evdə olmayanda tez evdən uzaqlaşırıdım.

Gizli sevanimin məktubları bir başqa idi. Hər məktubda doğmalığ, hər məktubda nəciblik, hər məktubda bir parça şeir. O məni bəzən payıza bənzədirdi. Bir gün, səhər çağı üzümdə hiss etdiyim nəfəsin hərarəti məni yuxudan oyatdı. Gözlərimi açan kimi dedim:

– Elçin, məndən əl çək, məni bir də rahatsız etmə!

O isə pıçıltıyla deyirdi:

– Axı niyə, sənə nə olub, niyə mənimlə belə rəftar edirsən? Bəs sən məni sevmirsən?

Bu necə ola bilər? Sevmək? Mən... Anamın həyat yoldaşını sevmək? Sanki hər şeyi indi başa düşürdüm. Gör nələr etmişəm... Yorğanı gözlərimin altına kimi üzümə çəkib, səbəbdən dişlərini qıcayan Elçinə qorxa-qorxa baxırdım. Elçin aradabir anamla yatdığı otağın qapısına baxaraq pıçıltıyla deyirdi:

– Sən düşünürsən ki, hər istədiyini edə biləcəksən? Sən məni nə hesab edirsən? Əgər anan bütün bunları bilsə, nə olacağını düşünürsən? Mənimçün pis olmaz, amma sənənin çox pis olar. Anan nə edəcək? Ən uzağı məndən ayrılacaq. Amma sənənin etdiklərini anan heç vaxt sənə bağışlamayacaq. Mənsə sizi bütün şəhərdə rüsvay edəcəm! Ağlına başına yığ, mənle oyun oynama!

Elçinlə razılaşdım. Onun istədiyi hər şeyi edəcəm, yenə əvvəlki kimi olacam. Yenə səhərlər dodaqlarımı öpəcək, mənsə gülüm-səyəcəm. Sənəmdə əllərini gəzdirəcək,

gözlərimi yumacam. Mən onunla razılaşmağa məcburam. Onun istədiyi kimi olmalıyam. Həmin gün Elçinin təkidi ilə yenə bəhanə uydurub evə gəldim.

Elçin soyuq baxışlarıma, qəhərli gülüşlərimə fikir vermədən, fınxıra-fınxıra bütün vücudumu dişi ilə cırmaqladı. O yenə bəkirəliyimə toxunmadı. İki həftə sonra gizli sevənimin son vaxtlar göndərdiyi məktublarını yatağımın üstünə töküb düşünürdüm – necə edim? Nə etməliyəm? Anama bu barədə heç nə deyə bilməzdim. Elçin riyakar adam idi.

...Bu gün də Elçin evdə məni gözləyəcəkdi. Elçinə deyiləsi çox sözüm vardı. Mən hər şeyi deyəcəm. Onunla olan münasibətlərimizin iyrənc olduğunu, adını bilməsəm də, özünü tanımasam da, sevgilimin olduğunu deyəcəm. İnanmasa, məktubları göstərəcəm. Məktubları oxumaq istəsə, mane olmayacam, qoy oxusun.

...Gülümsəyə bilmirdim. Daha yalandan gülümsəməyəcəm!

O addım-addım məni yatağa doğru sürükləyirdi, boğulurdum... Gah dilimi dişləyirdim, gah da dodaqlarımı çeynəyirdim. Var gücümlə səsimi içimdə boğurdum, yalvar-mamaq üçün, qətiyyətli olmaqçün, güclü olmaqçün. Var qüvvəmlə acizliyimə qarşı dirənirdim.

Hə, az qalıb, qışqıracam. Az qalıb, partlayacam! Bəlkə, onu öldürüm? Bəlkə, bir bəhanə uydurub mətbəxə keçim? Bıçağı götürüb onun qanını öz yatağına töküm? Onun yatağına? Yox, bu təkcə onun yatağı deyil, bu həm də anamın yatağıdır... Qoy istədiyini etsin, sonra mən ona hər şeyi deyəcəm. O, yorğanın altındakı sol əli ilə sinəmi ovuşdura-ovuşdura, sağ əlinin barmaqlarında tutduğu siqaretin tüstüsünə ehtirasla baxırdı. Vaxtdır, indi ona hər şeyi deyəcəm.

– Elçin, mənim sevdiyim var.

O, gözlərini siqaretin tüstüsündən ayırmadan dedi:

– Kimdir?

– Tanımıram.

– Bəs necə sevirsən?

– Sevirəm.

– Günəş, sən axmaqсан.

– Elçin, xahiş edirəm, mən daha iyrənirəm sənə olan münasibətimizdən. Mənim sevdiyim var, xoşbəxt olmaq istəyirəm.

Elçin siqaretin tüstüsünə baxıb gülümsəyirdi. Belə gülümsəməsi və sakit olması məni narahat edirdi. Axı nəyə görə əsəbiləşib özündən çıxmır? Mən düşünürdüm ki, o kimisə sevdiyimi biləndən sonra əsəbiləşib özündən çıxacaq. Qorxa-qorxa onun üzünə diqqətlə baxıb dedim:

– Elçin, o mənə məktublar göndərir, onun mənə çoxlu məktubları var. O...

Elçin sözümü tamamlamağa imkan vermədi:

– Məktubları sənə bir qızla göndərir və məktublarında gözəl şeirlər olur. Bəlkə, o mənəm?

...Qağayılar, dalgalara qanadlarını çırpanda, günəş adamdan bir az da uzaq olur, üşüyür adam.

Ləpələr sahillərə çırpılarkən səslənən ahəngdar musiqi, can verən adamın xırıltılı nəfəsinə oxşayır. Bir az da mənə oxşayır... Günəş batdı...

Bax, indi o lənətə gəlmiş şeirdə deyildiyi kimi, sonuncu dəfə görəcəyim bir qağayı, dimdiyində gülüşü, qanadlarını dalgalara çırpır, çırpır, çırpır... Bəlkə, o qağayı mənə gülür? Günəş batdı...

Artıq vaxtdır! Mənim günahlarımı yalnız dənizin dalgaları yuya bilər. İndi mənim günahlarım mənə ölməyi öyrədəcək... Soyuqdur, çox soyuq... Günəş batdı...

Nigar ARİF

BELİ BÜKÜLƏN ÖMÜR

“Kaş”lardan corab hördün
günlərimin başına.
Bir ayağın ilişib
“bəlkə”lərin daşına.
Gözlərimdən, əllərimdən sürüşüb
vərəqlərin üstünə
söz-söz tökülən ömür...
Ovcumun içində
qoca qırıqlar kimi
beli bükülən ömür,
sən də mənim kimisən...
Sən də mənim kimisən,
bir az cılız, balaca;
əynimə geyindiyim
bu köhnə pencəyimdə
düymələrin yerindən
yersiz sökülən ömür...
Eh... daha bir-birimizə dar gəlirik, deyəsən,
əl dayayıb ağaca

dincəlmək istəyirsən,
duz olub dizlərimə
vaxtsız çəkilən ömür...
Ciblərimdə gizlənən
beş qəpiklər kimisən,
beş qəpik qalan ömür.
Əlim sənə doludur,
saydım qəpiklərimi –
bir çörəyin puludur...
İndi sol yanımda
dərindən bir nəfəs dərib,
az əvvəl yandırdığın siqaretin közünü
ayağınla əzirsən...
Dodağın yana qaçır,
gülməkdən çox elə bil
gülüşündən bezirsən,
başı dikələn ömür.
Bilirəm, düşünürsən:
“buna da şükür”,
buna da şükür...

BƏSTƏSİ MƏN, SÖZÜ SƏN

Bir dənizə dönmüşəm,
Ləpəsi sətir-sətir.
Dalğaların altında
Balıqlar yallı gedir.

Bir dənizə dönmüşəm
Şeirimin sahilində.
Kövrəlib sərt qayalar,
Günəş tutur əlindən.

Bir dənizə dönmüşəm,
Göyün üzünə qaçır.
Gəmi boyda arzular
Sinəmdə yelkən açır.

Bir dənizə dönmüşəm
Dəniz bəbəklərində.
Çaxılıram daş-qaşa
İncə biləklərində.

Bir dənizə dönmüşəm,
Saçları yosun-yosun.
Zaman dodaqlarında
Dincəlir uzun-uzun.

Bir dənizə dönmüşəm,
Bu dənizin özü sən.
Oxuduğu nəğmənin
Bəstəsi mən, sözü sən.

TƏLƏSİR

Tutub ətəyimdən yellənən külək
Saçımı özünə oyuncaq edib.
Nə bilsin, o şıltaq adam deyiləm,
Nə bilsin, ərköyün vaxtlarım gedib.

Atılıb boynuma şirinlik edir,
Cırnadır üzümdə qırıqları da.
Nəsə pıçıldaıyıb, nəsə danışır
Qəlbimin ən dərin yoxuşlarında.

Burnuma gətirir nənəm bişirən
O qoğal ətrini, yuxa ətrini.
Duyuram hər axşam nağıl söyləyən
Baba könlündəki nəvə xətrini.

Hardasa, hardasa zaman oxuyur
O ötən günlərin şən bəstəsindən.
Xətrimə dəyməyən bağça-bağların
Bağrından dərdiyim gül dəstəsindən.

Soyudur qayğısız, xoş çağlarımda,
Sürünən keçmişin ayaq izini.
Bir bulud dolaraq kirpiklərimin
Ucundan üzümə qoyur dizini.

Boylanıb cibimə şitənir hərdən,
Bilmirəm, bu külək məndə nə gəzir.
Otuzca qəpikdir olan-qalanım,
Onu da bu sabah demişəm nəzir.

Yapışıb nədənsə düşmür yaxamdan,
Qocalıq elə hey bu yana əsir.
Deyəsən, getdikcə külək oluram,
Ürəyim durmağa yaman tələsir.

ÖLÜMÜN DƏ AXIRINA ÇIXASAN!

İldırımtək bircə anlıq çaxasan,
Belə ömrü yandırasan, yaxasan,
Xoşbəxtliyi arzulardan götürüb
Bu dünyanın öz başına qaxasan!

Od olasan, durasan lap qəsdinə,
Günahları məst edəsən tüstünə,
Soğan kimi acı yalan üstünə
Gerçəkləri şirin nartək sıxasan!

Elə baxma, mənim də tərs yanıam var,
Sənin boyda bir məzarlıq canım var,
Anam demiş, nə olsun, ad-sanın var,
Dünya, gərək dünyamızı yıxasan?!

UDUZAN QADIN

Götür bu sevdanı başına fırla
Yaralı qəlbinin sadağasitək.
Ört könül qapını bərk-bərk, qıfilla,
Bu bitən eşqinin qadağasitək.

Qır vüsal belini, sürü saçından,
Həsrətdən qaralmış üzünə tüpür.
As bütün ağrını dar ağacından,
Gözünün içindən kədəri süpür.

Yığ, topla yükünü kirpiklərindən,
Qurut ürəyində göz yaşlarını.
Ağlama, sevgiyə uduzan qadın,
O kordur, itirib baxışlarını.

GEDİR

Baxışların tanış mənə,
Harda olsam, orda bitir.
Fikrin ilişib eşqimə,
Sökülə-sökülə gedir.

Qaşlarının çəpərində,
Söz atlanıb yəhərinə,
Sevgi xəyal şəhərində,
Tikilə-tikilə gedir.

Kölgəm düşüb yanağına,
Gülüş qonub dodağına,
Tənhalıq öz otağına
Çəkilə-çəkilə gedir.

Gəl şeirimizin öp əlindən,
Eşq dadır ta əvvəlindən,
Kövrək misrələr dilindən
Tökülə-tökülə gedir.

Həm uzaqda, həm yaxında,
Varsa bu Nigar yanında,
Məhəbbət arıq canında
Kökələ-kökələ gedir.

BİR SAAT GERİ QALIB

Bir saat geri qalıb
Bu dünyanın saati.
Ya sevinci gecikib,
Ya qəm boğub həyatı.

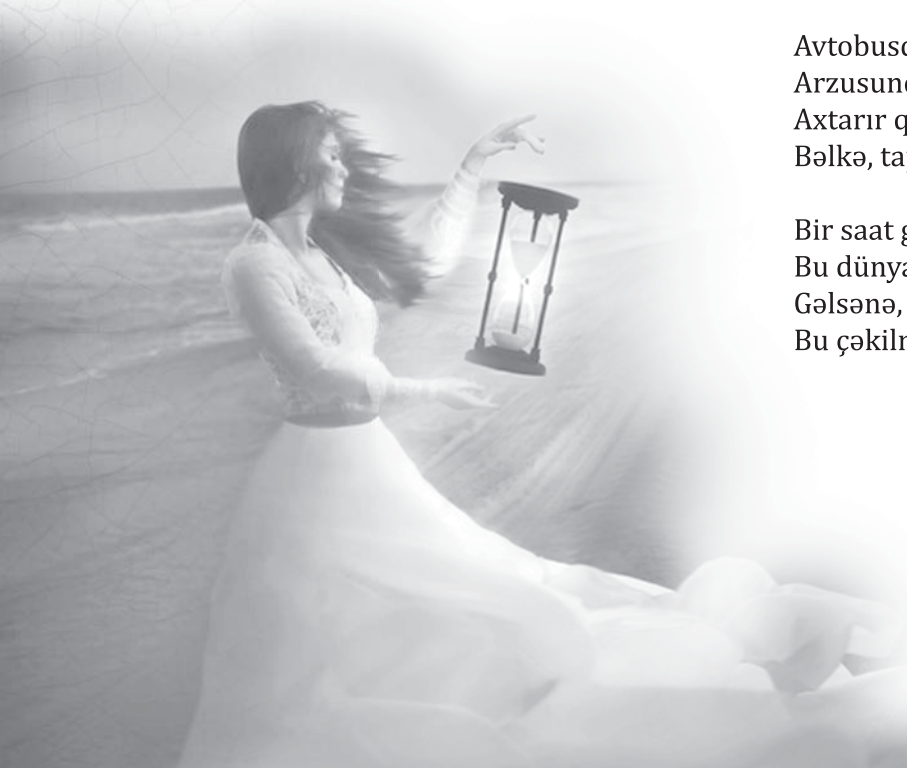
Danışıb-gülsə belə,
Lap qoca kişi kimi,
Axsayır gülüşü də
Yorğun keçmiş kimi.

Əl uzadıb dilənir
Bir ovuculuq diləklə.
Günləri pilləkəndə,
Əlbəyaxa küləklə.

Bir qarının gözündən
Yıxılır gecələri.
Əlindəki süpürgə
Oyadır küçələri.

Avtobusda sürücü,
Arzusunda piyada.
Axtarır qismətini,
Bəlkə, tapıb oyada.

Bir saat geri qalıb
Bu dünyanın saati.
Gəlsənə, başdan quraq
Bu çəkilməz həyatı.

Hərəkət bir qəhrəman oldu

On şəkili, bir pərdəli həyat hekayəsi

İştirak edirlər:

Qəhrəman – İlk şəkildə 14, son şəkildə 34 yaşında

Gülbəniz – Qəhrəmanın sevgilisi, əmisi qızı, 20 yaşında

Aslan – Qəhrəmanın əmisi oğlu, Qəhrəmanla yaşıddır

Dilbər – Qəhrəmanın bacısı – 30 yaşlarında

Abdulla – Qəhrəmanın bacısının əri, yazıçı – 30 yaşlarında

Konstantin

Rəsul

Qəzet satan uşaqlar

Sürgündəki gənc müsavətçi

Sürgündəki qoca müsavətçi

Müstəntiq

Kafeyə gələn adam

Dəyirmi masadakı iki adam

Himn oxuyan uşaqlar

Polis

Zabit və əsgərlər

I ŞƏKİL

QƏHRƏMANIN İŞ OTAĞI

Ağ ekranda yazı: "Birinci şəkil. 1914". Yazı ekranda 20-25 saniyə qalır. Sonra yox olur. Səhnə işıqlanır.

Bir tərəfdə qədim çarpayı, onunla üzbəüz yazı masası qoyulub. Yazı masasının yanında molbert var. Molbertdə gənc bir qız rəsmi görünü.

Qan TURALI

Qəhrəman molbertin qarşısında şəkil çəkir. Bütün diqqətini rəsmə verib. İçəri girən Dilbərin fərqi nə varmır. Dilbər asta addımlarla onun arxasına keçib diqqətlə molbertdəki qıza baxır. Bir az baxdıqdan sonra qızı tanıyır, gülümsəyir.

DİLBƏR: Mənim gözəl qardaşımın qəlbini hansı gözəl oğurlayıb? O bilmir ki, dünyada o qəlbədən müqəddəs heç nə yoxdur? Adam da belə şeyi oğurlayar?

Qəhrəman geriə çevrilib bacısını görür.

QƏHRƏMAN: Yox e, bacı, nə gözəl, nə qəlb, nə oğurlamaq? Özüm üçün çəkirəm.

DİLBƏR: Onsuz da elə qaradınməzsən ki, olsa da, deməzsən. Gör nə deyirəm?

QƏHRƏMAN: Nə deyirsən?

Dilbər onun qucağına tullanır, onu qucaqlayır. Bir yerdə dövrə vururlar.

DİLBƏR: Ad günün mübarək! Ad günün mübarək!

QƏHRƏMAN: Çox sağ ol, bacı. Amma mənim ad qoyulan günüm sabahdır axı.

DİLBƏR: Ey dahi rəssam, saat artıq birə işləyib. Sən artıq 15 ildir ki, bu dünyadasan. Yadıma gəlir sənənin doğulmağın. Düz 15 yaşımdı. Anaya deyirdim ki, bu mənim oğlumdur. İndi sənənin 15 yaşı var. Ad günün mübarək, əziz oğlum...

Dilbər Qəhrəmanın hər iki yanağından öpür. Sonra yenə onu qucaqlayır. Bu anda otağa Abdulla girir.

ABDULLA: Gecə vaxtı nə şənlikdir belə?

DİLBƏR: Qəhrəmanın ad günüdür.

ABDULLA: Hə, nə gözəl. Böyük rəssamımızın 15 yaşı tamam olur. Təbrik edirəm!

QƏHRƏMAN: Çox sağ olun, Abdulla bəy.

DİLBƏR: De görüm, nə almısan Qəhrəmana?

QƏHRƏMAN: Nə əziyyət çəkirsiz? Nə almaq? Ad günüdür də.

Abdulla arxada gizlətdiyi hədiyyəni çıxardır. Dilbər hədiyyəni onun əlindən alıb açmağa başlayır.

DİLBƏR: Demək, kitab. Aydın məsələdir də, yazıçının hədiyyəsi nə olacaq ki? Görüm nə kitabıdır? Həəə, "Gənc Verterin iztirabları".

Kitabı Qəhrəmana verir. Qəhrəman kitabın qapağına baxır.

DİLBƏR: Dayan, görüm, bu qutuda nə var? Nə bərk bağlanıb bu? Hə, qələmdir. Nə qəşəng qələmdir gör.

Dilbər qələmi Qəhrəmana göstərir. Bu gümüşü rəngli, mürəkkəblə yazan qələmdir.

QƏHRƏMAN: Çox sağ olun, Abdulla bəy.

ABDULLA: Gör qələmin üstündə nə yazılıb?

Qəhrəman qələmin üstündəki yazını oxuyur:

QƏHRƏMAN: Həyatda ancaq həqiqət qalib gəlir!

ABDULLA: Bu gün sən gəncsən. Amma qocalanda əmin olacaqsan ki, bu, doğrudan da, belədir.

QƏHRƏMAN (öz-özünə): Həyatda ancaq həqiqət qalib gəlir.

DİLBƏR: Sən də uşağın beynini fəlsəfə ilə doldurma. Ondansa denən ki, arada bir adam arasına çıxsın. Bir hava dəysin buna. Məktəb də olmasa, yazıq gün üzü görməyəcək.

ABDULLA (təbəssümlə): Yaxşı, görsəm, deyərəm.

Abdullanın gözləri molbertin üstündəki rəsmə sataşır.

ABDULLA: Bu qız kimdir?

QƏHRƏMAN (utancaqlıqla): Heç kimdir. Eləcə xəyalımda yaratmışam.

ABDULLA: Amma xəyalların çox gözəldir, rəssam bəy.

Dilbər qəhqəhə çəkir. Abdulla gülümsəyir. Qəhrəman utanaraq başını aşağı salır. Səhnənin onlar olduğu tərəfi qaranlıqlaşır.

DİLBƏR: Ayfon çıxsaydı, selfi çəkdirib Instagrama qoyardıq.

ABDULLA: Ona yüz il qalıb.

Səhnənin ön tərəfi işıqlanır. Səhnənin sağ və solundan bir uşaq çıxıb əllərindəki qəzetləri yellədə-yellədə qışqırırlar.

UŞAQLAR: Mühəribə davam edir. Rusiya Osmanlıya mühəribə elan etdi. Rusiya Osmanlıya mühəribə elan etdi. Qəzet alın, Qəzet alın.

İKİNCİ ŞƏKİL BAYIL TÜRMEŚİ

Ekranda dəmir barmaqlıqlar arasında yazı: İKİNCİ ŞƏKİL. BAYIL TÜRMEŚİ. 1917-ci il.

Yazı 20-25 saniyə sonra itir. Səhnə işıqlanır. Alaqaranlıq məhbəs otağında iki nəfər, Qəhrəmanla Aslan yerdən oturub dizlərini qucaqlayıblar. Yuxarıda kiçik çıraq asılıb. Qəhrəman əlindəki qələmlə siqaret qutusunun üstünə nəşə yazır. Bu anda onun əksi videokamera ilə ekranda göstərilir. İri planda Qəhrəmanın sağ əli görünür. O, hədiyyə qələmi ilə sol əliylə tutduğu siqaret qutusunun üstünə "Gülbəniz" yazır.

ASLAN: Axı bizim məhbəsə düşən yaşımdır?

Qəhrəman tez siqaret qutusunu cibinə qoyur. Tələsik cavab verir.

QƏHRƏMAN: Məgər məhbəsə düşməyin də yaşı var?

ASLAN: Dəlisən sən, 19 yaşıımız var. Bizim bu gün qız dalıycan düşən yaşıımızdır e.

QƏHRƏMAN: Guya qız dalıycan düşən kimi...

Aslan ona cavab vermir. Qəhrəman ayağa qalxıb otaqda var-gəl etməyə başlayır.

QƏHRƏMAN: Məgər sən başa düşmürsən ki, dünyanın bütün əzilən xalqları ayağa qalxıb azadlıq tələb edir? Məgər sən görmürsən ki, o boyda Romanovlar necə darmadağın oldu? Məgər əsrlərdir üstümüzə çökən bu zülmətin başa çatacağını görmürsən? Bəs biz bu gün məhbəsdə olmayıb nə zaman məhbəsdə olacağıq? Bəs üfüqdəki bu işığı görmürsən?

Aslan əlini çırağa tutub deyir.

ASLAN: Hə, çox gözəl işıq görürəm. Gözüm qamaşır lap.

Qəhrəman qəhqəhə çəkir, Aslan da ona qoşulub gülür.

ASLAN: O çırağa bir az xod ver. Dədən Məşədi Abbasın kisəsindən getmir ki?! Qoy yansın da.

Qəhrəman ayağa qalxıb çırağın işığını artırır.

ASLAN: Gülbəniz yadına düşürmü?

Qəhrəman susur.

ASLAN: Düzünü de, Gülbəniz yadına düşürmü?

QƏHRƏMAN: Heç Gülbənizin yeridir, əmioğlu?! Qoy oturmuşuq da.

ASLAN: Əmi də onu sənə vermək istəyir. Niyə tərپənmirsən?

QƏHRƏMAN: Bu dəqiqə hara tərپənim? Türmədə deyilik? Elə danışırısan ki, elə bil teatrda-zaddayıq. Uzaqbaşı hava almağa buraxırlar da bizi. O da gündə beş dəqiqə "palojnı"dı.

ASLAN: Teatrda deyilik ki?

QƏHRƏMAN: Bu teatr deyil. Bu bizim həyatımızdır.

ASLAN: Amma sən yenə də Gülbənizi sev. O, seviləsi qızıdır.

Bu anda külək çırağı söndürür. Qəhrəman ayağa qalxıb çırağı yandırır.

QƏHRƏMAN (gülə-gülə): Sevəcəm indi. Söz tapmırsan danışmağa?

ASLAN: Türmənin ki belə söhbətlərdir də. Gül kimi oğlan idin e. Rəsm çəkirdin. Qız seviridin. Dilbər bacı qəşəng-qəşəng yeməklərdən bişirirdi. Kef edirdin. Nə oldu sonra sənə? Düzün de də.

QƏHRƏMAN: Sən elədin də. Guya bilmirsən? Məni apardın iclasa. Bir də gördüm ki, qalxmışam, çıxış edirəm, camaat da məni alqışlayır.

ASLAN: İçində var imiş də sənin natiqlik. Adam nə vaxta qədər rəsmilə söz deyər axı. İnsan gərək sözü üzə desin.

QƏHRƏMAN: Amma mən zərrə qədər də peşman deyiləm.

ASLAN: Guya mən peşmanam? Mən lap elə türmədən də ləzzət alıram. Adamlar çöldə heç nədən ölür.

QƏHRƏMAN: Heç olmasa adam öləndə də vuruşub öl. Daha konka altında qalmaya, daha qan davasına qurban getməyə. Daha tiryəkdən ölməyə.

Bu anda içəri onlardan yoxsul geyimli bir məhbus girir. Qorxa-qorxa ətrafa baxır.

ASLAN: Gəl, ay yetim! Gəl, ey günəşli ölkənin şair övladı.

Məhbus lap hürkür. Qəhrəman ayağa qalxıb əlini onun çiyinə qoyur.

QƏHRƏMAN: Qorxma, zarafat edir. Gəl, otur.

Məhbus bir az sakitləşsə də, yenə hürkü ilə ətrafa baxır və yerə oturur.

QƏHRƏMAN: Sən üzbəüz kamerada qalmırdın? Bura niyə gətirdilər?

MƏHBUS: Orda bıgılı bir gürcü vardı. Söyüş söydü, başına bir yumruq qoydum. Məni möhkəm döydülər. Yasovullar güclə aldı.

QƏHRƏMAN: Bəs bizdən niyə qorxdun?

MƏHBUS: Dedim, siz də onların dostusunuz...

QƏHRƏMAN: Biz sənin dostunuq. Nə dedi sənə bıgılı gürcü?

MƏHBUS: Dedi ki, sən praltarsan. Dedim praltar özünsən. Gördüm gülür, yumruğu qoydum. Burnundan.

ASLAN: Praltar nədir?

MƏHBUS: Bilmədim. Dedim birdən söyüş olar.

QƏHRƏMAN: Nə üstə tutulmusan?

MƏHBUS: Mədəndə müdir anamı söydü. Əngindən bir dənə qoydum.

QƏHRƏMAN: Maşallah, qoya-qoya gedirsən...

ASLAN: Bıgılı gürcü kimi deyir bu?

QƏHRƏMAN: O çopur yoxdurmu? Kommunist.

Qəfildən üzbəüz kameradan şənlik səsləri gəlir. Bir azdan ordan xorla İnternasional oxuyurlar. Aslan tez qapıya cumur.

ASLAN: Ayə, nə olub? Çto sluçilas?

O tərəfdən səs gəlir.

SƏS: İnkilab, Revalyutsiya. Biz qalib gəldik.

MƏHBUS: Biz?

QƏHRƏMAN: Hə, biz. Sən, mən, o. Lap elə yumruq vurduğun gürcü də.

ASLAN: Əngin əzdiyin mədən müdirindən başqa hamı.

MƏHBUS: O niyə yox?

ASLAN: Əşi, bir nəfəs al da. O boyda Marksı sənə burda necə başa salım? Heç özüm də oxumamışam.

Qəhrəman ayağa qalxıb barmaqliqlardan yapışır. Uca səslə hayqırmağa başlayır.

QƏHRƏMAN: Yaşasın Çar Rusiyasının azad xalqları! Yaşasın azad Azərbaycan! Yaşasın azad Rusiya! Yaşasın qəhrəman fəhlə sinfi. Müsavatçı salamı ilə sizi salamlayıram. Hər şey Vətən üçün!!!

Qarşı tərəfdən gurultulu alqış səsləri gəlir. Aslan gəlib Qəhrəmanı qucaqlayır. Məhbus onlara təəccüblə baxır. Nə baş verdiyini başa düşməyə çalışır. Bu anda işıqlar sönür. Səhnənin ön tərəfi işıqlanır. Səhnənin sağ və solundan bir uşaq çıxıb əllərindəki qəzetləri yellədə-yellədə qışqırırlar.

UŞAQLAR: Yeni hökumət “əfvi-ümumi” elan etdi. Qəzet alın! Qəzet alın. Dustaqları buraxacaqlar. Qəzet alın! Xeyir xəbər aparın!

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL TİFLİS 1918

Ekranda Tiflisin o dövrə aid şəkli canlanır. Üstünə də yazı çıxır: “ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL. TİFLİS – 1918.” Yazı 20-25 saniyə ekranda qalır. Şəkil yoxa çıxan kimi səhnədə dəyirmi bir masaya işıq salınır. Masanın ətrafında üç nəfər fikirli oturub. Stolun üstündə şam yanır. Bu anda Rəsul otağa girir. O, içəri girən kimi dərhal üçü də ayağa qalxır. Rəsul əli ilə sərt şəkildə onlara oturmaq işarəsi verir, özü isə masanın ətrafında var-gəl edir. Qəfildən gur səslə deyir:

RƏSUL: Bəylər! Bu gün cümhuriyyəti elan edirik.

Bu sözü eşidən kimi hər üçü yerlərindən tullanırlar. Amma adam səsinin ahəngini pozmadan deyir:

RƏSUL: Yaz, Qəhrəman. Yaz!

Qəhrəman tez cibindən qələmini çıxarıb stolun üstündəki aq vərəqlərdən birini götürür.

QƏHRƏMAN: Buyurun...

RƏSUL: Bu gündən etibarən Azərbaycan müstəqil bir dövlətdir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin idarəetmə forması Cümhuriyyətdir.

Qəhrəman sürətlə yazır, bu anda biz səhnədəki ekranda onun sürətli əlyazısının fonunda adamın təntənəli səsinə eşidirik. Bir az sonra adamın səsi itir, yeddi maddəlik sənəd yazılıb bitənə qədər ADR-in himni səslənir. Qəhrəman sənədə son nöqtə qoyan kimi adamın səsi eşidilir.

RƏSUL: Hazırdımı, Qəhrəman bəy?

QƏHRƏMAN: Hazırdır.

Qəhrəman ayağa qalxıb yazdığı sənədi qaranlıqdakı adama verir.

RƏSUL: Bir saat sonra bu sənədi elan edirik. Hamıya xəbər verin.

Rəsul sürətli addımlarla otaqdan çıxır. Masada oturanlar da onun ardınca tələsik çıxırlar. Qəhrəman əlini başına qoyub fərəhlə gülümsəyir. Bu anda otağa Gülbəniz girir. Gülbənizin içəri girməsi ilə lirik bir musiqi eşidilir. Gülbəniz xoş xəyallara dalan Qəhrəmanın gözlərini qapayır.

QƏHRƏMAN: Aslan? Sənsən?

GÜLBƏNİZ: Yox bir, kərtənkələ?

Qəhrəman heyrlə arxaya çönür. Qarşısında Gülbənizi görür. Bir-birlərinə məhəbbətlə baxırlar.

QƏHRƏMAN: Nə yaxşı gəldin... Nə yaxşı burdasan... Nə yaxşı varsan...

GÜLBƏNİZ: Bildim, gələsi deyilsən. Dedim, özüm gəlim.

QƏHRƏMAN: Bilirdim ki, gələcəksən. Bilirdim ki, sən bu gün burda olacaqsan.

GÜLBƏNİZ: Gəldim deyim ki...

QƏHRƏMAN: Yox, yox... Mən sənə demək istəyirdim ki...

GÜLBƏNİZ: Sən demək istəyirsən?

QƏHRƏMAN: Yox, sən de. Sən de.

GÜLBƏNİZ (nazla): Yaxşı, sən de.

QƏHRƏMAN: Yox, sən de.

GÜLBƏNİZ: Sən yaxşı deyirsən. Özün de.

QƏHRƏMAN: Bu gün Cümhuriyyəti elan edirik.

Bu anda lirik musiqi kəsilir. Gülbəniz Qəhrəmana baxıb gülümsünür. Qəhrəman çox xoşbəxtdir.

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL BAKİ BULVARI

Ekranda Bakı bulvarının ilk vaxtlarının görüntüsü canlanır. Sonra üstündə yazı yazılır. "BAKİ BULVARI – 1920". Yazı ekranda 20-25 saniyə qaldıqdan sonra itir. Səhnə işıqlanır. Aslanla Gülbəniz söhbət edə-edə gəlib skamyada oturlar.

ASLAN: Məncə, addımı sən atmalısən. Axı o idealistdir. Onun gözüne siyasətdən başqa heç nə görünmür. Dünən görmədin neylədi?

GÜLBƏNİZ: Neylədi ki?

ASLAN: Eh... Sən də kefdəsən e. Qəzet-zad oxumursan?

GÜLBƏNİZ: Həəəə. İstefanı deyirsən?

ASLAN: Eyni partiyadanıq, eyni parlamentin üzvüyük. Bunları qoyuram bir qırağa. Əmioğluyuq biz, qardaşıq. Həbsdə bir yatmışıq. Durub deyir ki, Əli Bayramovun cinayət işi açılmayıb, istefa verməliyəm mən. Mən nə edim axı? Hər açılmayan cinayət işinə görə nazir istefa versə, onda nazir qalmaz ki?

GÜLBƏNİZ: Guya tanıırırsan onu?

ASLAN: Mən tanıyıram, əlbəttə. Tanıdığımıza görə ondan heç incimirəm də. Amma sən, deyəsən, onu tanıırırsan...

GÜLBƏNİZ: Neyləyim, ay Aslan? Gedim deyim, məni al?

ASLAN: O, səni canından da çox sevir.

GÜLBƏNİZ: Sevir, gəlib desin də.

ASLAN: Mən onunla danışaram.

GÜLBƏNİZ: Utanıram daha mən. Nə vaxta qədər bu belə olacaq? Ürəyimdən daş asmışam mən. İyirmi yaşım var mənim. Evdə nə qədər söz eşidirəm. Nə edim mən axı? Nə olacaq bunun axırı?

ASLAN: Qınama onu. Başı millət işlərinə çox qarışıqdır.

GÜLBƏNİZ: Bəs mən nə edim, Aslan?

Gülbəniz kövrəlir, Aslan onu qucaqlayır, Gülbəniz başını onun çiyinə qoyur, saçını sığallayır.

ASLAN: Yaxşı olacaq, heç ürəyini sıxma. Vallah, yaxşı olacaq. Onu özüm qucaqlayıb gətirəcəm sənənin yanına. Qoy bu işləri qurtaraq...

Bu anda bir polis onlara yaxınlaşır.

POLİS: Hörmətli vətəndaş. Bulvar ərazisi ictimaiyyəti-ümumiyyədir. Burda əxlaqa müğayir davranışlara yol vermək qəti qadağandır.

Aslan onları narahat etdiyinə görə polisə acıqlanır, amma əsəbini boğub ayağa qalxır. Gülbəniz heyrlərlə onlara baxır.

ASLAN: Bu mənim bacımdır. Biz burda əxlaqa zidd bir şey də eləmirik. Kifayətdir bunlar?

POLİS: Mən necə bilərəm ki, siz doğru danışsınız? Bəlkə, elə yalan deyirsiniz? Sənədlərinizə baxmaq olar?

Aslan əlini cibinə atıb ordan vəsiqə çıxarır və polisə verir. Polis vəsiqəni oxuyan kimi dik atılıb hərbi salam verir.

POLİS: Üzr istəyirəm, cənab nazir. Çox üzr istəyirəm.

ASLAN: Üzr-zad istəmə. Amma vətəndaşa da yalançı demə. Oldu?

POLİS: Oldu, cənab nazir!

ASLAN: Azad. Gedə bilərsiniz.

POLİS: Təkrar üzr istəyirəm, cənab nazir.

Polis sürətli addımlarla ordan uzaqlaşır. Gedə-gedə də öz-özünə danışır.

POLİS: 23 yaşında da nazir olar, ay qardaş? Mən belə şey görməmişəm. Yenə sağ olsun, insafli adam imiş, cəza-zad vermədi. Çarın vaxtı olsaydı, adamı tutub basardılar qəduqluğa.

Gülbəniz Aslanı möhkəm-möhkəm qucaqlayır. Səhnənin onlar olduğu tərəfi qaranlıqlaşır.

BEŞİNCİ ŞƏKİL QƏHRƏMANIN EVİ

Ekranda XI Qızıl Ordunun Azərbaycana giriş görüntüləri verilir. Sonra ekran qaralır. Qaranlıq səhnədə tragik musiqi. Bu dəfə qəzet satan uşaqlar görünür, ancaq səsləri gəlir.

UŞAQLAR: Qızıl Ordu Azərbaycana girdi. Müsavat hökuməti devrildi. Qoy hamı bilsin. Bu gün qəzetlər pulsuzdur. Qızıl Ordu Azərbaycana girdi.

Səhnə işıqlanır. Otaqda Aslan və Qəhrəman üzbəüz oturublar.

ASLAN: Hörmətli deputat, arzuna çatdınmı? Bu da son.

QƏHRƏMAN: Mən müstəqil Azərbaycan istəmişəm. Azərbaycan yenə müstəqildir.

ASLAN: Bizi burda qaranlıq zindanlar gözləyir. Bunların müstəqilliyi də bekara şeydir.

QƏHRƏMAN: Mən öz torpağımda qalacam. Burda xalqım üçün, özüm üçün mübarizə aparacam.

ASLAN (onun ağzını əyə-əyə): Bolşeviklərin müstəqil Azərbaycanında? Yox, qardaşım, daha bu nağıllara inanma. Mən gedirəm.

QƏHRƏMAN: Hara gedirsən?

ASLAN: Gürcüstana, ordan da Türkiyəyə. Məni hər an həbs edə bilərlər. Mən qorxaq deyiləm. Sadəcə, indi məhbəsdə olmaq zamanı deyil.

QƏHRƏMAN: Sən belə bir ağır vaxtda bolşeviklərdən alınan nazir postunda oturdun. Bu, böyük cəsarət idi.

ASLAN: Mən bilirdim ki, onlar gələcək. Mən hər şeyi bilirdim. Biz qalib gələ bilərdik. Aramızdakı xainlər olmasaydı. Sən də onlara aldandın. Əli Bayramovun məsələsinə görə məni istefaya çağırdın. Mən o qatilləri tapdım. Amma Əli Bayramov bəhanə idi. Əli Bayramovu biz öldürməmişdik ki. Hansısa bir axmağın işi idi. Amma bax, mən gedirəm, sən burdasan. Bu torpaqları müsavətçilərin qanı ilə suvaracaqlar və heç bir deputat orda durub Daxili İşlər Nazirinin istefasını istəyə bilməyəcək. Sən gənclik həyəcanı ilə bu böyük oyunu görmürdün.

QƏHRƏMAN: Demək, hər şey mənim günahım idi?

ASLAN: Sən özün həmişə deyirdin ki, mən sosialist müsavətçiyəm. Bu da sənin sosialistlərin. Qanuni hökumətimizi devirdilər. Sabah necə olacaq? Zülmət, qaranlıq, cəhənnəm!

QƏHRƏMAN: Bəli, mən millətimi, xalqımı dünyada hər bir şeydən çox sevirəm. Amma mənim ürəyim millətlə vurursa, beynim də sosialist ideyalarla döyünür. Mən məzlum xalqımızın aqibətini düşünürəm.

ASLAN: Pyatqorskiyə getdin bolşeviklərlə danışıqlar aparmaq üçün. Nə oldu? Sənin özünü həbs etdilər. Sən hələ də bunlara inanırsanmı, qardaşım?

QƏHRƏMAN: Mən gedim xarici ölkəyə, sən get, o getsin, çox yaxşı, bəs bu bədbəxt və talesiz günləri millətlə kim bölüşsün?

Aslan başını bulayıb susur. Sonra qəfil qərara gəlmiş kimi, Qəhrəmana tərəf gedir.

ASLAN: Qardaşım, gəl səni qucaqlayım. Kim bilir, bəlkə, bir daha görüşmədik. Sənə məktub yazacam.

Qəhrəman onu qucaqlayır.

ASLAN: Mən gedim daha.

Aslan çantasını götürüb qapıya tərəf gedir. Sonra qəfil geri dönüb deyir.

ASLAN: Bilirəm, səni burda saxlayan Gülbənizdir. Xoşbəxt olun, Qəhrəman. Uşağınız olanda şəklini mənə göndərsiz. Allah bilir, bəlkə, tezliklə yenə görüşdük...

Qəhrəman ona baxıb gülümsəyir. Aslan qəti addımlarla otaqdan çıxır.

ALTINCI ŞƏKİL SOLOVKİ ADASI

Ekranda qara makinaya taxılmış kağız görünür. Kağızda aşağıdakı sözlər yazılıb. Sözlər yazıldıqca səslə də oxunur.

Azərbaycan SSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığı

Qəhrəman V. haqda

Qəhrəman V. haqqında 1923-cü ildə toplanmış agentura materialları əsasında onun gizli müsavət təşkilatı ilə əlaqələri tamamilə sübuta yetirilmişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, Azərbaycan Demokratik Respublikası parlamentində deputat olan Qəhrəman V. Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qələbə çaldıqdan sonra da mürtəce Müsavat partiyası ilə əlaqələrini kəsməmişdir. Əksinə, partiyanın üzvlərini təşkilatlandıraraq qeyri-leqal siyasi fəaliyyətlə məşğul olmuşdur. İstintaqa cəlb olunan Qəhrəman V. Müsavat partiyası ilə bağlılığını etiraf etmişdir. O, 1923-cü ildə sürgünə göndərilmiş, 1924-cü ildə amnistiyaya düşərək yenidən Bakıya qayıtmışdır. Xalq Daxili

İşlər Komissarlığı onu dərhal nəzarətə götürərək əksinqilabi fəaliyyətlə məşğul olduğu barədə məlumatlar əldə etmişdir. Qəhrəman V. yenidən istintaqa cəlb edilmiş və sənədlər məhkəməyə göndərilmişdir. Məhkəmə onu 8 il müddətinə Solovki adasına sürgünlə cəzalandırmışdır.

28 fevral 1927-ci il.

Səhnə işıqlanır. Qəhrəman gənc və yaşlı müsavətçilərlə qalın qış geyimində oturublar. Aradan 7 il keçib. Gənc müsavətçi "Apardı sellər Saranı" mahnısını oxuyur. Qəhrəman dalğın-dalğın uzaqlara baxır. Mahnı bitsə də, Qəhrəman xeyallardan ayrılır.

YAŞLI MÜSAVATÇI: Nəyin fikrini edirsən?

QƏHRƏMAN: O qədər çox şey var ki beynimdə. Dünən aclıq edib ölən dostlarımız, İdris, İbrahim. Yüz həbsxanaya səpələnmiş qardaşlarımız. Vətəndə işgəncə çəkənlər. Hansı birinin fikrini edim?

GƏNC MÜSAVATÇI: Və...

QƏHRƏMAN: Və sair və ilaxır...

YAŞLI MÜSAVATÇI: Demək, nəyin fikrini eləmək haqda fikirləşirsən? Bu mənim üçüncü sürgünümdür. Mən bir şeyi dəqiq bilirəm artıq. Burda heç nə haqda fikir eləmək olmaz.

GƏNC MÜSAVATÇI: Məgər bu mümkündürmü ki?

QƏHRƏMAN: Hər şey darmadağın oldu. Hər şey. Aslan düz deyirdi. Bizi qaranlıq zindanlar gözləyir.

YAŞLI MÜSAVATÇI: Qəmin kəm!

GƏNC MÜSAVATÇI: Maksim Qorki dünən sənə nə kitabı verdi?

QƏHRƏMAN: Çexovun hekayələri idi.

GƏNC MÜSAVATÇI: Oxu, qulaq asa. Kitaba da həsrət qoyublar bizi.

YAŞLI KİŞİ: Qorki özü də əla yazıçıdır.

QƏHRƏMAN: "Ana" romanını oxumasaydım, indi burda olmazdım. Bu ölüm düşərgəsində...

YAŞLI MÜSAVATÇI: Necə ağlayırdı dağ boyda kişi?! Bizim halımıza elə ağlayırdı ki, elə bil onun balasıyıq.

QƏHRƏMAN: Bizim halımıza ağlamırdı. Öz halına ağlayırdı. O nə biləydi ki, "Ana" romanını oxuyanların anası ağlayacaq...

YAŞLI MÜSAVATÇI: Oxu, qulaq asa. Yaman boşboğaz olmusuz.

Qəhrəman qoltuğundan kitab çıxarır. Kitabı vərəqləyir. Gözlərinə yaxın tutub oxumağa başlayır.

QƏHRƏMAN: Bu hekayənin adı "Sürgündə"dir. Elə burdan başlayaq.

GƏNC MÜSAVATÇI: Başla, burdan başla.

QƏHRƏMAN (əlindəki kitabı oxumağa başlayır):

– Tatar tonqala çırpı qoyaraq ona daha yaxın uzandı və dedi:

– Mənim atam xəstədir, o öləndən sonra anam və arvadım bura gələcəklər. Söz veriblər.

– Anan və arvadın sənə nəyinə lazımdır ki?

– deyə Aqil soruşdu. – Axmaqlıqdır, qardaşım. Səni şeytan yoldan çıxarır. Sən onun qəlbini yarala, sən o lənətə gəlmiş qulaq asma, öz iradəni ona vermə. O səni qadın haqqında düşünməyə məcbur edir, sən isə onun acığına, istəmirəm de; o səni azadlıq haqqında düşünməyə vadar edir, sən isə inad et və istəmirəm de. Heç nə lazım deyil. Nə ata var, nə ana var, nə arvad, nə azadlıq, nə də ev-əşik. Heç bir şey lazım deyil. Şeytana lənət oxu, yarala onun qəlbini.

Bu anda bir zabıt və iki əsgər onlara yaxınlaşır. Məhbuslar dərhal ayağa qalxırlar.

ZABİT: Dünən Qorkiyə məktub verən kim idi?

Məhbuslar bir-birinin üzünə baxırlar. Zabıt Qəhrəmanı göstərir.

ZABİT: Gəl, irəli.

Zabıt əsgərlərə işarə verir. Biri Qəhrəmanın qollarını arxadan burur. Digəri isə qandallayır.

ZABİT: Solovki Xüsusi Təyinatlı Düşərgənin naəlniki yoldaş Senkeviçin əmrinə əsasən, 3 ay müddətinə həbs olunursuz.

Əsgərlər Qəhrəmanı aparırlar. Bu anda "Zabıt da onların arxasınca gedir. Səhnə qaranlıqlaşır. Sonra səhnənin önü işıqlanır. Qəzet satan uşaqların biri səhnənin sağından, o biri solundan çıxır. Mərkəzdə bir-birlərinə qorxa-qorxa baxırlar. Sonra soldan gələn sağa, sağdan gələn sola gedir.

YEDDİNCİ ŞƏKİL GÜLBƏNİZİN İSTİNTAQI

Səhnə açılır. Kiçik masanın başında Gülbəniz və hərbi paltar geymiş müstəntiq oturub. İşıq düz onun stoluna düşür. Ətraf qaranlıqdır.

MÜSTƏNTİQ: Siz qeyri-səmimi ifadələr vermək yoluna qədəm qoyursunuz?

GÜLBƏNİZ: Mən bildiklərimi danışiram.

MÜSTƏNTİQ: İstintaq sizi xəbərdar edir ki, Maksim Qorki düşərgəyə gələndə müsavətcilərin oradakı davranışları barədə sizin nələr danışdıqlarınız da bizlərə məlumdur. İstintaq düzgün ifadələr verməyinizi tələb edir.

GÜLBƏNİZ: Bu barədə mənə kiminsə nəşə dediyini xatırlayıram. Lakin onun məhz kim olduğu yadıma düşmür. Mənə danışmışdılar ki, Maksim Qorki düşərgəyə gələndə və məhbusların vəziyyəti ilə tanış olmaq istəyəndə müsavətcilər cəzalanmaqdan qorxaraq heç nə deməyiblər.

MÜSTƏNTİQ: Xeyr! Yalan danışsınız. Maksim Qorkiyə orda bir məktub veriblər. Məktubu da sizin qohumunuz Qəhrəman qələmə alıb.

GÜLBƏNİZ: Mən bu haqda heç nə bilmirəm.

MÜSTƏNTİQ: Sizin qohumunuz Abdulla bəy Maksim Qorkiyə məktub yazıb. Bu məktubu şəxsən siz aparıb Moskvada Maksim Qorkiyə təhvil vermisiz. Siz Maksim Qorkidə xalq düşmənlərinə mərhəmət oymağa çalışsınız.

Gülbəniz susur. Müstəntiq kağızda qeydlər aparır.

MÜSTƏNTİQ: Demək, məktubu apardığınızı boynunuza alırsınız.

GÜLBƏNİZ: Burda nə cinayət var ki?..

MÜSTƏNTİQ: Çox gözəl. Demək, boynunuza aldınız. Keçək o biri məsələyə. Müsavətçi Aslanı tanıyırsınız?

GÜLBƏNİZ: Bəli, tanıyıram. O mənim əmim oğludur. Onun müsavətçi olduğu doğrudur.

MÜSTƏNTİQ: O indi haradadır?

GÜLBƏNİZ: 1920-ci ilin aprel inqilabı zamanı Türkiyəyə mühacirətə gedib. İndi haralarda olduğunu bilmirəm.

MÜSTƏNTİQ: Aslan mühacirətə getdikdən sonra onunla əlaqə saxlamısınızmi?

GÜLBƏNİZ: Xeyr.

MÜSTƏNTİQ: Doğru demirsiniz. İstintaqa məlumdur ki, Aslana məktub göndərmisiniz. Məktubun içində öz fotonuz da olub. Fotonun arxasına nə yazıldığını da deyim? Bunu etiraf edirsinizmi?

GÜLBƏNİZ: 1925-ci ildə Bakıda I Türkoloji qurultay çağırılmışdı. Professor Hüseynzadə Türkiyədən bu qurultaya gəlmişdi. Gedəndə ondan xahiş elədim ki, Aslanı görərsə, məktubumu ona versin. O, mənim bu xahişimi yerinə yetirəcəyinə söz verdi.

MÜSTƏNTİQ: Demək, Aslan və Qəhrəmanla əlaqələriniz olduğunu və onlar vasitəsilə əksinqilabi, millətçi Müsavat partiyasına sizdə rəğbət yarandığını inkar etmirsiz.

GÜLBƏNİZ: Mən heç zaman müsavətçi olmamışam. Mən müəlliməyəm, uşaqlara rus dilini öyrədirəm. Rus dilindən Azərbaycan dilinə kitablar tərcümə edirəm. O cümlədən, yoldaş Stalinin kitabını tərcümə etmişəm.

MÜSTƏNTİQ: Siz kommunist deyilsiniz. Yoldaş Stalinin əsərlərini tərcümə etməyə sizə kim səlahiyyət verib? Bu məsələni də xüsusi araşdırmağa ehtiyac var.

GÜLBƏNİZ: Bu iş dövlət sifarişi əsasında baş tutub.

MÜSTƏNTİQ: Sizin kimi maskalanmış müsavətcilərin hamısını bir-bir tutub ifşa edəcəyik. Siz heç narahat olmayın. Gedə bilərsiniz.

Səhnə qaranlıqlaşır. Sonra ekranda qara makinaya taxılmış kağız görünür. Kağızda aşağıdakı sözlər yazılıb. Sözlər yazıldıqca səslə də oxunur.

Azərbaycan SSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığı

“Azərbaycan SSR XDİK Xüsusi Üçlüyün 1934-ci il 26 sentyabr tarixli, 33 yaşında olan Gülbəniz Mehdi qızının güllələnməsi haqda qərarı 1937-ci il sentyabrın 28-də gecə saat 1.25 dəqiqədə yerinə yetirilmişdir.

Baş leytenant Suxanov

SƏKKİZİNCİ ŞƏKİL TİFLİS

Ayaqüstü bir kafedə Qəhrəman və Konstantin şərab içə-içə söhbət edirlər.

KONSTANTİN: Yaxşı ki, Tiflisə gəldin. Səni yenidən görməyimə çox şadam.

QƏHRƏMAN: Çox sağ ol, əzizim. Mənə Bakıda yaşamağı qadağan etdilər. Mən də sənin yanına gəldim.

KONSTANTİN: Burda sənə bir iş də düzəldərəm. Müəyyən əlaqələrim qalır.

QƏHRƏMAN: Çox sağ ol. Bəs təzə nə xəbər var?

KONSTANTİN: Yazıçılar Birliyində idim. Şayiələr gəzir ki, Maksim Qorki ölüb. Amma hələ elan eləmirlər.

QƏHRƏMAN: Doğrudan? Nə vaxt?

KONSTANTİN: Dostum dünən Moskvadan gəlib. O deyirdi. Hardasa 2-3 günün söhbətidir.

QƏHRƏMAN: Çox heyif! Bizə sürgündə çox köməyi dəymişdi.

KONSTANTİN: Üç ay həbs verdilər də ona görə sənə?

QƏHRƏMAN: Sürgündə nə həbs? Onsuz da həbsdə idik də.

KONSTANTİN: Gülbənizlə neylədin? Məktub yazdın ona?

QƏHRƏMAN: Hə, gördüm cavab gəlmir. Ünvanını bildiyim iki nəfərə də yazdım ki, ondan bir xəbər desinlər.

KONSTANTİN (qəmli-qəmli): Deyirsən, hamını güllələyiblər. Deməli, iki-üç nəfər qalıb yenə.

QƏHRƏMAN: Bütün bunlar, bizim yaşadığımız bu qədər məşəqqət, çəkdiyimiz bu qədər əzab nəticəsiz qala bilərmə?

KONSTANTİN: Qəhrəmanlar ölə bilər. Amma qəhrəmanlıq ölmür. Heç nə nəticəsiz deyil. Və heç nə əbədi deyil.

QƏHRƏMAN: Deyirsən, sabah yenə hər şey yenidən başlayacaq?

KONSTANTİN: Sabah bir başqa Qəhrəman çıxacaq. Azərbaycanın İstiqlal Bəyannaməsini yazacaq. Bayraq yenidən dalğalanacaq.

QƏHRƏMAN: Bəy də həmişə deyirdi ki, bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz.

Konstantin Qəhrəmana şərab süzür.

KONSTANTİN: İçək o günlərin sağlığına.

QƏHRƏMAN: İçək deyirsən, içək də.

Toqquşdurub içirlər.

QƏHRƏMAN: Sən bir xəbər öyrənə bilmədin Gülbənizdən?

KONSTANTİN: Bir dostum var, tərcüməçi. Zviaddı adı. Daxili İşlər Komissarlığında işləyir. Ona demişəm. Deyir, bir bəhanə ilə yazıb öyrənəcəm.

QƏHRƏMAN: Səncə, gələmi bura Gülbəniz?

KONSTANTİN: Niyə də gəlməsin? Sənin onu necə sevdiyini bilmirmi ki? Biz sürgündə olanda Qorkini bizim yanımıza gəlməyə razı salmamışdı? Qayıdacaq, hər şey də qaydasına düşəcək. Heç narahat olma.

Bu anda kafeyə Zviad girir, ora-bura baxır. Gəlib onların stolunda oturur.

ZVİAD: Tələsirəm. Mərkəzi Komitəyə çağırıblar. Nəsə təcili sənəd var.

KONSTANTİN: Tanış ol, bu da dostum Qəhrəmandır.

Zviad Qəhrəmanı ötəri süzüb əlini uzadır.

ZVİAD: Çox məmnunum. Deməli, sən deyən adamı öyrəndim. Gülbəniz. Üç ay bundan qabaq güllələnib. Xarici agentura ilə əlaqə. Əksinqilabi fəaliyyət. Maddələri budur. Mən gedim.

Zviad bu sözləri deyib tez ayağa qalxır və sürətli addımlarla kafedən çıxır. Konstantin və Qəhrəman donub qalırlar. Bir az sonra Konstantin ayağa qalxıb əlini Qəhrəmanın çiyninə qoyur. Amma deməyə söz tapmır. Sonra qayıdıb stulunu kənara çəkir. Oturub başını tutur. Dramatik musiqi çalınır. Hər ikisi susurlar. Bir az sonra Konstantin ayağa qalxıb cibindən pul çıxardır və stolun üstünə atır. Sonra gedib paltosunu geyinir və Qəhrəmanın da paltosunu gətirir.

KONSTANTİN: Biz nələr görmüş adamlarıq, Qəhrəman. Dur, bir az havaya çıxacaq.

Konstantin paltosunu Qəhrəmanın çiyninə sahr. Qəhrəman da ayağa qalxır. Palto sürüşüb düşür. Konstantin paltonu yerdən götürüb Qəhrəmana geyindirir. Sonra onun qoluna girir. Asta addımlarla gedirlər.

KONSTANTİN: Evə gedək.

DOQQUZUNCU ŞƏKİL KÜRÜN SAHİLİ

Qəhrəman Kürün üstündəki körpüyə çıxıb. Gecədir. Körpünün üstündə lampa ətrafı işıqlandırır. Qəhrəmanın düz yanında "Gənc Verterin iztirablari" tamaşasının afişası asılıb. Bu anda "Apardı sellər Saranı" mahnısının zümzüməsi eşidilir.

"Gedin deyin Xançobana,
Gəlməsin bu il Muğana,
Muğan batıbdır al qana,
Apardı sellər Saranı".

Qəhrəman heyratla səsə dönüb baxır. Ətrafda heç kimi görmür, amma zümzümə getdikcə güclənir. Qəhrəman başını tutur. Bu anda ağ uzun donda Gülbəniz görünür. Onun yanına gəlib diz çökür.

GÜLBƏNİZ: Mən bu dünyada öz taleyimə yənmirəm ki... Bircə dəfə səni qucaqlamadım, üzündən öpmədim. Mən sənsiz köçdüm bu dünyadan. Bilirsənmi, sən o qollarına necə həsrətəm? Ən ağır anlarımda, qaranlıq zindanlarda, hətta divara söykənib qəlbimi nişan alacaq gülləni gözləyəndə belə, əlimi boşluğa, qaranlığa atırdım. Deyirdim, bəlkə, sən əlindən yapışa bilim. Əlindən tutum sən, mənim Qəhrəmanım. Lakin... Mənim Qəhrəmanımın qolları məndən qabaq qandallanmışdı. Səni Azərbaycandan yox, məndən sürgün etmişdilər. Sən özünü nə qədər günahkar hiss etsən də mən səndə zərrə qədər günah bilmədim. Sən bütün gənclik həvəsinlə insanlara azadlıq gətirmək üçün çarpışırdın. Buna müvəffəq olmadın, o zaman heç olmasa məni, özünü, bizi xoşbəxt etmək istədin. Onu da sürgünlər, məhkəmələr qoymadı. Hərə Vətənə bir qurban verir. Sənin də qurbanın biz olduq, əzizim. Heç zaman "əzizim" deyə bilmədiyim əzizim... Özünü yeyib-tökmə. Sən günahkar deyilsən. Sən məni azad, xoşbəxt görmək üçün Vətəni azad və xoşbəxt etmək istədin. Mən bunu çox gözəl bilirəm... Sevgilim...

Qəhrəman ona tərəf addım atır, onu qucaqlamaq istəyir. Lakin qolları boş çıxır. Diz çöküb hönkürür. Bu anda göy guruldayır, yağış yağmağa başlayır. Qəhrəman bir dəqiqədən çox yerdə qalır, sonra çevik hərəkətlərlə afişanın yanına gedir. Cibindən qələmini çıxarıb afişanın boş qalan yerlərinə nəsa yazmağa başlayır. Ekranı afişa və Qəhrəmanın əlləri yaxın planda göstərilir. Biz onun divara nə yazdığını burdan oxuyuruq. Qəhrəman da mətni özünə diktə edərək yazır: "Bu həyatda heç bir ölüm, heç bir itki məni sən qədər ağrıtmadı, Gülbəniz. Həbs düşərgələrində keçirdiyim günlər də. Dostlarımdan xəyanəti də. Hər şeyin darmadağın olması da. Mənim bu həyatda, bu qaranlıq zindanlarda, bu zülmətdə yeganə işığım sən idin. Mən səni xoşbəxt edə bilmədim. Əksinə, mən səni bədbəxt etdim. Mən bu zülməti dağıtmaq istərkən, ancaq o zülmət, o qaranlıq səni məndən alıb apardı. İndi mən bu dünyada, bu vicdan ağrıları bu əzablarla nə edə bilərəm? Sənin yanına gəlirəm. O dünya varsa, cənnət varsa, biz orda xoşbəxt olaq. Yoxdursa belə... Mən cəhənnəmdən xilas olmaq istəyirəm, Gülbəniz! Bura bizim üçün deyilmiş. Əlvida, zalım dünya. Əlvida, namərd fələk".

Son sözü də yazıb qələmi cibinə qoyur. Biz, sadəcə, Qəhrəmanın əli ilə qələmin kadrından çıxdığını görürük. Sonra cibindən tapançanı çıxardır. Özünə tuşlayır. Və güllə səsi eşidilir. Bir neçə saniyəlik sükutdan sonra musiqi başlayır.

ONUNCU ŞƏKİL HİMN

Ekranı uşaqların Azərbaycan bayrağı qarşısında dövlət himnini oxuması göstərilir. Hər biri himnin bir misrasını deyir, sonra növbəti uşaq növbəti misranı deyir. Himnin ortasında səhnə işıqlanır. Qəhrəman, Gülbəniz və Aslan görünür. Onlar heyratla uşaqlara baxırlar. Gülbəniz hönkürərək Qəhrəmana sarılır. Aslan da bu anda gözlərinin yaşını silir.

PƏRDƏ SALINIR

DƏRD

Bir vaxt sevdim, işim-gücüm sən oldun,
Dəlilərin cərgəsinə qoşuldum.
Elə bilmə, yandığımdan deyirəm,
Ayrılığın, doğrudan da, xoş oldu...

Yoxluğunu əvəz etdi gözəl dərd,
Mənə səndən sadıq olan dərd gəldi.
Qarşıladım gözləyirmiş kimi mən,
Neçə vaxtdır mənsiz qalan dərd gəldi.

Mən də onu qovsam əgər qapıdan,
Sıxılmazmı tənhalıqdan bu yetim?
Niyə heç kim yiyə durmaq istəmir,
Niyə qalsın ortalıqda bu yetim?

Bir an qoymaz qayğısından kənara ,
Qəm-qüssənin yuvasıdır bu ürək.
Mən baxmayım, bu yazığa kim baxsın?
Ölənəcən baxasıdır bu ürək.

Elə isti bir yuvaya sığınıb,
Sevincindən baxıb gülür dünyaya.
Məhəbbətdən neçə körpə doğulur,
Ayrılıqdan şair gəlir dünyaya.

BAKIYA QAR YAĞIR

Qarlı qış günüydü, qarşıma çıxdın.
Duruxdum gözümə sataşanda sən.
Hələ də qəlbimdə yeri görünür,
Gedəndə nə izlər qoyub getmisən...

Gör neçə il keçib, yenə də qışıdır...
Bilirdim, yağacaq qar əvvəl-axır.
Bütün pisliklərin, xəyanətlərin
Üstünü örtəcək əcəb qar yağır.

Qarı küçələrdən qovan küləklər
Elə bil keçmişə qaytarır məni.
Yenə də həmin qış, yenə həmin qar,
Yenə də gözlərim axtarır səni.

Səni xatırladır küçədən keçən
Mənə yad simalar, yad olan üzlər.
Yenə də institut pəncərəsindən
Küçəyə boylanır yuxulu gözlər...

Elə soyuqlaşmış alovlu hislər,
Buz olub, bərkiyib, ərimir nəşə.
Sanki yoxluğunla zaman da donub,
Donan əqrəblər də yerimir nəşə.

Bu sənsiz küçədə sənli xəyallar
Sənli günlərimin əmanətidir.
Bakıya qar yağır... heyif ki, o da
Gəlib-getməyintək müvəqqətidir...

Elvin ƏLİZADƏ

DÜNYAYA VƏFASIZ DEMƏ

Sən həyatı dərk eləmə
Eşqi dərk etdiyin kimi.
Dünyanı tərk edəcəksən
Məni tərk etdiyin kimi.
Dünyaya vəfasız demə!

Aşiq odur, sevgisindən
Nə usana, nə daşına.
O, Günəşi sevib, daim
Fırlanıb onun başına.
Dünyaya vəfasız demə!

Sən çəkdiyin qüssə-kədər
İnsanların kədəridir.
Onda nöqsan axtarma sən,
O, Tanrının əsəridir.
Dünyaya vəfasız demə!

Vüsal budur – iki sevən
Ömür boyu qoşadırsa,
Sənə də öz qucağında
Yer verirsə, yaşadırsa,
Dünyaya vəfasız demə!

Çiynindəki qəm yükünü
Daşımağı istəməsən,
Elvin, sən də bezib bir gün
Yaşamağı istəməsən,
Dünyaya vəfasız demə!

Natiq RƏSULZADƏ

QOLFSTRİM

Roman-kardioqramdan
(əvvəli ötən sayda)

*Yansan, necə olarsan,
Tüstülənib mavi göyə
uçarsan?*

*Yel səni uçurduqca
quru kül olarsan?*

*Dünyada nə qalacaq
səndən?*

*Dərdin-sərin əlində
nəylə yada salacağıq səni?*

Dünyaya niyə gəldin?

Kül altında nə vardı?

Bəlkə, küldən almaz

törər,

cilasından şəfəq saçır yer altdan?

Tsiprian Norvida

İş məni haqlayanda, yaxamdan yapışanda qorxuram. Fikri başımda dolandırırım, çək-çevir edirəm, yıxıram, sürüyürəm, süjetə oturduram və bütün bunlar məni elə bezdirir ki, kağıza və kompüterin monitoruna tüpürmək və canımı qurtarmaq istəyirəm. Çünki işin başlanğıcında düşünməyə ki başladım, əməlli-başlı xəstələnirəm, həkimin ev rejimi tövsiyə etdiyi kimi küçəyə-bayıra çıxmıram, çıxanda da ətrafımda heç nəyi görmürəm, fikirlərimə qapılıram, onu son halına gətirənə qədər, sözə bürüyənə qədər əl çəkmirəm. Çevrəmdəkilərə qərribə gələn bu halım bəzilərini incik salır, küçədə kimisə sezməyib salamını almayanda məndən inciyənlər olur. Ona

görə də – yalnız ona görə yox (kim xəstələnmək istəyər ki?) – işə başlamağa qorxuram, xüsusən də, böyük işə. Amma başqa çarə yoxdur, iş məni tapır, boğazıma çökür..

İşdə durğunluq da, yaradıcılıq böhranı da, fasilələr də olur, o zaman da çox narahat oluram, xüsusən fasilə uzananda nigaranlıq keçirirəm, həyat anlamını itirir, elə bil nəse itirmişəm, başqa heç bir şey barədə düşünə bilmirsən, havalı kimi yaşayırsan. Yaradıcılıq durğunluğu özü də ədəbiyyatda, incəsənətdə bir mövzudur və mən-cə, bu, yalnız yaradıcı insanlar üçün maraqlı və anlaşılandır, kütlənin yaşamadığı şeydir bu və, əlbəttə, dəbdə olan ifadəylə desək, istehlakçıların dairəsini azaldır.

Bir neçə dəfə başıma gəlib, məni tanımayan oxucu əsərimin məzmununu mənə danışib və sonda da qeyd edib: "Müəllifini unutmuşam, amma əsərdir!" Az-az üzləşdiyim belə məqamlara görə taleyimə şükürlər olsun, oxucunun bu yekun sözünü eşitmək çox xoşdur, çünki ədəbiyyatda ən önəmli olan budur – yazıçını xatırlamırlar, amma əsəri xatırlayırlar. Əsəri kimin yazdığı maraqlı deyil, maraqlı odur ki, əsər yadda qalıb və zamanla bu əsərə qayıtmaq istəyəcəklər.

Hərdən elə ruhi yorğunluq hiss edirəm ki, elə bilirəm, havalanacam, az qala depressiyaya düşürəm. Belə olanda hətta mənə yaxşılıq etmiş və təbii olaraq təşəkkür gözləyən insanlara belə, "çox sağ ol" demək istəmirəm. İndicə televizorda məndən bəhs edən film göstərilir və bu filmin rejissoruna zəng etmək, onunla danışmaq mənim üçün nə qədər ağırdır... Səbirsizliklə gözlədiyim kitabın nəşrinə zəng edib, sadəcə, "sağ ol" demək mənim üçün zülmüdür, çoxları bunu yekə-

xanəliq kimi qəbul edir, yəni ki, “elə bil buna yaxşılıq eləməyə borcluyuq, Allahın bir “sağ ol”unu da deməz”. Lakin bu belə deyil... Bəzən ağzımı açmaq istəmirəm, danışmaq, yaxın dostlarımla görüşmək istəmirəm, bütün normal insanlarda olduğu kimi. Dostlar çox deyil, onları sevirəm, onların fikirləri mənim üçün maraqlıdır və mən onları dinləyirəm. Bəzən hayqırmaq istəyirəm: “Mən elə deyiləm, siz hələ məni yaxşı tanımırırsınız!” Amma danışmağa halım yoxdur, qalsın ki, qışqırmaq.

Küçələrdə boş-boş gəzməyi, yol keçənləri seyr etməyi xoşlayıram, bəzən insanların üzünə elə diqqətlə baxıram ki, onlar heç nə anlamayıb, tərs-tərs məni süzür, ya da fikirlərini cəmləyib, tanış olub-olmadığımızı xatırlamağa çalışırlar. Xarici görünüşlərinə, üz ifadələrinə, hərəkətlərinə, geyimlərinə uyğun olaraq onlara talelər uydururam, həyatlarını təxmin etməyə çalışıram və çox maraqlanıram ki, düz tapmışam, yoxsa yox? Amma tanımadığın adamdan soruşmayacaqsan ki, o həqiqətənmi dərzidir, ya çilingər, ya da məktəb müəllimidir, maaşından və uşaqlarından narazıdır, yaxud əksinə, yaxşı qazanır, oğlunu Londona oxumağa yollayıb, qızı isə müğənnidir, toylarda oxuyur, o da bununla fəxr edir, arvadı isə otuz illik evlilikdən sonra əriylə yatarkən gözlərini yumub, özünü ərinin dostuyla təsəvvür edir?

Məktəb illəri, əlbəttə ki, yaddaşımda iz buraxıb və deməliyəm ki, o qədər də xoş iz buraxmayıb. On iki yaşına qədər, yadımdadır, çox cəsarətli olmuşam, demək olar ki, qorxu nədir bilməmişəm, hər şeyə görə yuxarı sinif şagirdləriylə dalaşırdım, buna görə məni bir neçə dəfə məktəbdən qovmaq istəmişdilər, sonra bu xasiyyətım yavaş-yavaş keçməyə başladı. Lakin qorxunun nə olduğunu bilmədiyim vaxtlarda belə qorxduğum bir şey vardı – mən hündürlükdən qorxurdum, yəqin ki, mənim hündürlük xəstəliyim varmış, çünki mən ikinci mərtəbənin balkonuna çıxmağa belə qorxurdum, başım gicəllənirdi. On üç yaşına, yox, on dörd yaşına qədər biz birmərtəbəli köhnə evdə yaşamışdıq. Məktəbdə uşaqlar hər vəchlə gizlətməyə çalışdığım bu zəifliyimdən xəbər tutmuş və məni ələ salmağa başlamışdılar. Uşaqlar bu yaşda qəddar olurlar, heç bir zəifliyi qəbul etmirlər. Yoldaşın hər bir zəifliyi onlar üçün, elə mənim üçün də riş-

xənd qaynağı idi. Bir gün uşaqlar bir yarışma atdılar ortalığa: məktəb binasının üçüncü mərtəbəsinə qalxan dəmir nərdivanla kim qalxıb-düşər? Nərdivan möhkəm deyildi, laxlayırdı. Demək lazımdır ki, bu hoqqanın təhlükəli başqa tərəfi də vardı, məktəbin rəhbərliyi dama çıxmağı qəti qadağan etmişdi, bu hərəkətə görə rəhbərlik ağına gələn cəza üsulu tətbiq edə bilərdi. Amma uşaqların qarşısını nə kəsə bilərdi?! Artıq uşaqlardan ikisi növbəylə binanın damına çıxmış, oradan aşağıya tüpürərək, bunun onlar üçün tüpürmək qədər asan bir iş olduğunu nümayiş etdirib aşağıya enmiş, beləliklə, bir müddət yeniyetmələr arasında qəhrəman olmuşdular. Mən sakitcə sivişib aradan çıxmaq istəyirdim ki, kimsə dirsəyimdən yapışdı, zəifliyimdən xəbərdar olduğu dəqiqdi, hamı eşitsin deyə, ucadan dilləndi:

– Hə, indi də sənəin növbəndi, axı sən heç nədən qorxmursan, sübut elə.

– O heç nədən qorxmur? Bir bax, rəngi qaçdı, – başqa bir oğlan həvəslə müdaxilə etdi.

– O, qorxağın biridi, – üçüncü səs verdi.

Hə, mənim qılıqsızlığım, tənhalığa meyilliliyim öz bəhrəsini verirdi, məni çox da sevmir, can yandırmırdılar. Çıxılmaz vəziyyətdəydim, nə qədər qorxsam da, sübut etməliydim ki, dama dırmaşmağı o iki oğlandan pis bacarmıram və yuxarıdan bütün dünyaya tüpürməliydim. Məni titrətmə tutmuşdu, yəqin ki, həqiqətən, rəngim qaçmışdı, çünki toplaşanların çoxu kinayə ilə qımışaraq, mənim nə edəcəyimi gözləyirdi. Ürəyimdən bu dəyyəusların üstünə atılıb kötləkləmək keçdi, amma bu, çıxış yolu deyildi, mən hamının gözündə, bütün sinif yoldaşlarımla gözündə qorxaq qələminə gedərdim və məktəbi bitirənə qədər bu damğa ilə yaşamalı olardım. Ən başlıcası da, öz gözümdən düşərdim, özümə hörmətim qalmazdı, sonradan bu zəifliyimi aradan qaldırmağa, özümü isbat etməyə, heç bir kompleksi olmayan, normal oğlan olduğumu təsdiq etməyə çalışsaydım belə, uzun illər əzab içində yaşayaçaqdım. Bu qədər konkret olmasa da, təxminən bu fikir keçdi ağımdan və əsas hərəkətimin, daha doğrusu, hərəkətsizliyimin nəticəsini dərk edəndə qorxdum. Ayaqlarımı güclə sürüyərək, sinif yoldaşlarımla istehza və qışqırtmaları altında nərdivana yaxınlaşdım, alt qata atılıb nərdivanın soyuq dəmirindən yapışmalıydim. Bu vaxt xırda zəhlətökən yağış çisələməyə başladı.

Özümü topladım, ayağımı ən aşağıdakı qata qoyub yavaş-yavaş dırmaşmağa başladım, aşağıya baxmamağa çalışırdım, uşaqlar qərarlılığımı və qorxduğumu görüb məni fitə basdılar:

– Tez ol! – aşağıdan kimsə qışqırdı, – indi zəng çalınacaq.

– Altını batırma ha!

– Ha-ha-ha!

Sürətlə qalxmağa çalışırdım, ürəyim şiddətlə döyünür, az qalırdı ağzımdan çıxsın, nəfəs ala bilmirdim, nəhayət, güclənən yağışın müşayiətilə dama çatdım, özümü sürüyüb, qır basılmış dama atıldım, üstüm-başım bulaşdı. Bir müddət yerimdən tərpənmədim, nəfəsimi dərdim, məktəbin damını döyəcləyən ürək cırıntılarına qulaq asdım. İndi geri qayıtmaq vardı, bu, dırmanmaqdan da qorxuluydu, yenə də aşağıya baxmamağa çalışırdım, amma onsuz da başım gicəllənirdi, birdən ürəyim bulandı, lap yerinə düşdü, seyrəlməyə başlayan “azarkeşlər”imin başına qusdum. Söyə-söyə kənara sıçradılar. Qisasımı aldığım üçün sevinməyə belə fürsətim olmadı, o halda deyildim, aşağıya enməliydim. Damda yağışın altında dayanmışdım, zəngin səsinə eşitdim, nə edəcəyimi bilmirdim. Təkbaşına enmək mənə intihar kimi gəlirdi. Xülasə, aləm bir-birinə dəydi, direktor xanım otağından qaçıb gəldi, məni ağılıma batmayan ən ağır cəzalarla təhdid etdi və sadəlövhəsinə tələb etdi ki, mən tez aşağıya düşüm, valideynlərimi çağırmaq üçün məktəbdən rədd olum. Nəhayət, aşağıya enməkdənsə, damda yaşamağa hazır olduğumu anlayan bədən tərbiyəsi müəllimi yanıma qalxdı. Mən huşumu itirmək üzrəydim, müəllim mənə aşağı düşməyə kömək etdi. Məni növbəti dəfə məktəbdən qovdular, amma növbəti dəfə məktəbdən qovmadılar. Nərdivanı elə qısaltdılar ki, əmək emalatxanasında saxlanılan nərdivanı dayamamış heç kim dama çıxa bilməsin.

Həmin gün növbəti tənəffüsdə intiqamımı almaq üçün məni dama çıxmağa məcbur etmiş düşmənlərimi qabağıma qatdım, oğlanlardan birini dəmir barmaqlıqlı hasara qədər qovdum, çathaçatda müvazinətimi itirdim və barmaqlığın iti ucu düz əmgəyimə girdi, başımdan qan necə fışkırdısa, həyətdəki uşaqlar çığırışdılar. Kimsə özünü itirməyib, məktəb həkiminin dalınca qaçdı. Həmin o sinif yoldaşlarımdan köməylə həkimin otağına gəldim və burada huşumu itirdim. Hə, o gün hadisələrlə doluydu. Məni özümə gə-

tirdilər, iynə vurdular, yaramı sarıdılar, mənə şərbət kimi çay içirtildilər, bir az uzanıb özümə gəldikdən sonra evə yollandım.

Anam döyüş meydanında nələrinsə uğrunda qan tökməyimə alışıbmışdı, amma bu dəfə bətbənizimi ağappaq, başımdakı tənəffü qanlı görünməli tutuldu.

– Qorxma, oynayırıdın... – deyə bildim sadəcə.

Anam məni yatağa salıb, həkim çağırırdı. O vaxtlar küçəmizdə heç kimin evində telefon yoxdu, həkim dalınca poliklinikaya qonşularımızdan biri qaçmışdı.

Tezliklə özümə gəldim. Vacibliyinə artıq o vaxt çox da inanmadığım dərsləri nəzərə almasaq, nizamsız, həm də dinc sayıla biləcək əvvəlki həyatıma döndüm.

İllər keçdikcə ölüm barədə daha çox düşünürəm. Ölümün mənasızlığını və eybəcərliyini dərk etməyə, insan həyatı üçün düşünülmüş, müdrik Yaradan tərəfindən düşünülmüş qanunauyğun sonluğa mümkün qədər forma verməyə çalışıram. Hər dəfə də anlayıram ki, bu mümkün deyil – ölüm mənasız və eybəcərdir. Mənim yaxınları, sevdiyim insanlar, dostları və doğmaları ölüməməliyidilər, axı onlarla bərabər ürəyimin yarısı da ölür, amma əvəzində onlar yaddaşımda da işıqlıdırlar, çünki onları sevgilə yad edirəm, onların ölümü ürəyimi boşaltsa da, yaddaşıma zənginləşdirir. İnsandan daha çox yazıçı olan mən bir tərəfdən sevinirdim ki, unudulmaz insanların xatirəsi daha nurlu və daha kəskindir, işləyəndə karıma gəlir. Yaxın adamının can verməsini izləyən həkim hər şeydən əvvəl insan olduğunu bir anlıq unudaraq, öz-özlüyündə peşəsiylə bağlı məqamlara necə dalırsa, Allah keçsin günahımdan, mən də eləcə... Ara verim... indi bu sətirləri yazıram və hər şeyə rəğmə, yenə anlayıram: mənim həyatım zənginləşib.

Rus dilindən çevirdi:

Arifə ƏLİYeva

(romanı bütöv şəkildə ayb.az saytıdan oxuya bilərsiniz)

Ay işığı

Bilmirəm, danışacağım əhvalat hekayəyə bənzəyir, yaxud da ki əksinə, hekayə əhvalata oxşayır. Bircə onu deyə bilərəm ki, bu əhvalatın kökündə kədərli bir həqiqət var.

Başqası bu ideyanı götürüb, bəlkə də, kədərlə dolu fəlsəfi bir kitab yazardı. Mən bu əfsanəni o adamlar üçün yazdım ki, mahiyyətinə varmasınlar, sadəcə, bir az əylənib vaxt keçirə bilsinlər.

O, bir zadəgan ailəsindən idi. Top-tüfəng səsi, döyüşdə çalınan cəngi zamanı əsgərlərin çıxartdığı qəribə səslər içində anadan olmuşdu. Müharibə vaxtlarında gözünü perqamentdən çəkmədən sonuncu nəğməsini belə oxuyaraq döyüşçüləri ruhlandırırdı.

Onu tapmaq istəyənlər yaşadığı geniş sarayda, rəiyyətin bəslədiyi dayçalar, ona xidmət göstərən qulluqçuların əhliləşdirdiyi yırtıcı quşlar arasında axtarmalı deyildilər. Onu, hətta bekarçılıqdan nizələrini itiləyən əsgərlər arasında belə, görmək olmazdı.

– Manrike hardadır? Sizin senyor hardadır? – Hərdən anası narahatlıqla xəbər alar, suallar verərdi.

– Bilmirik, – xidmətçilər də belə cavab verərdi, – yəqin, Penya monastırında qəbirlərin yanında oturub ölümlərin danışıklarına qulaq asır. Yaxud da körpüdə tağın arasından ötüb keçən çayın dalğalarına baxır. Bəlkə də, çökək bir qayada uzanıb ulduzları sayır, göydə axan buludları seyr edir, suyun ləpələrini alışıdırən ay işığına baxır. Başqa sözlə, o, hamının olduğu yerdə olmurdu.

Həqiqətən də, Manrike tənhalığı sevirdi, hətta o qədər sevirdi ki, öz kölgəsini belə görmək istəmirdi. Çünki kölgəsi onu daim izləyirdi.

Tənhalığı sevirdi, çünki tənhalıqda xəyala dalır, özlüyündə fantastik dünya yaradırdı. O

Qustavo ADOLFO BEKKER

dünyada qəribə canlılar yaşayırdı, sayıqlamaların görüntüləri, şairin arzuları. O dərəcədə ki, heç nə onu qane etmədiyi üçün dünyasını yenidən qurub-yaradır, təkmilləşdirirdi, düşüncələrini gizli saxlamırdı.

İnanırdı ki, ocağın közündə min rəngə çalan alovda ruhlar dolaşır. Onlar həşərat kimi bir közdən o birisinə keçir, yaxud da közdən çırtlayan qığılçımlar kimi alovun uclarında rəqs edirdilər. Və bütün günü ocağın yanındakı skamyada sönük, ölü saatlarını keçirirdi.

İnanırdı ki, çayın dərinliklərində, mamırların arasında, həmçinin də göldə mistik qadınlar, su pəriləri, ruhlar yaşayır. Onlar məyus qalanda köks ötürür, yaxud da mahnı oxuyurdular. Suyun monoton səsinə gülüşürdülər. Bütün bunları tam səssizlikdə eşitmək olardı.

Səmadakı buludlarda, meşənin dərinliklərində, qayaların çatlamış yerlərində nəyisə təsəvvürünə gətirib nəyisə görmək, mistik səslərə qulaq asmaq istəyirdi. Qeyri-adi məxluqları görmək arzusunda idi. Mənası anlaşılmaz olan sözləri eşitməyə ümid bəsləyirdi.

Sevmək! O, sevgini duymaq üçün deyil, arzulamaq üçün doğulmuşdu. Bütün qadınları eyni zamanda sevirdi. Birisini sarışın olduğu

üçün, o birisini bal dodaqlarına görə, üçün-cüsünü isə yeriyərkən küləkdə əsən qamışa bənzədiyi üçün.

Hərdən o qədər sayıqlayırdı ki. Bütün gecəni bayırda keçirib göyün üzündə səyahət edən və ətrafında tir-tir əsən, bahalı daş-qaşlar kimi müxtəlif rəngə çalan ulduzlar altında aya baxardı. Belə gecələrin birində o deyirdi:

– Hə, bu həqiqətdir. Ola bilsin ki, ulduzlardan gələn işıqların hərəsi bir dünyadır. Orada insanlar, qadınlar, gözəl qadınlar yaşayır. Mən onları görə bilməyəcəm, sevə bilməyəcəm! Görəsən, onların gözəlliyi necədir, sevgisi necə olur?..

Soriada tünd daşdan tikilmiş divarların yanında bir körpü var. Bu körpü qədim şəhərdə olan Templario monastırına aparır. O monastırın torpaqları çayın o tayı boyu uzanırdı.

Keçmiş dövrün atlıları öz qalalarını artıq tərk etmişdilər. Ancaq onların qalıqlarını indi qəsrlərin divarlarında görmək olardı. Öz ağ gülləri ilə divara sarmaşan bitkilər oranı zəbt etmişdi. Silah-sursat saxlanılan həyətdə külək sanki mızıldanır, sarmaşığı tərpədirdi.

Bağlarda, həyətlərdə illər boyu tapdalanmayan cığırılar, unudulmuş, yiyəsiz qalmış kollar sanki insan əlindən, budanmadan qorxmadan özlərini göstərirdilər. Sarmaşıqlar, güllər yaşlı ağacların gövdəsindən qalxır, ot basmış küçələr dolaşaraq bir-birləriylə toqquşur, vəhşi qanqallar, gicitkənlər çirkli, natəmiz küçələrdə cücərərək əsl xarabalığı xatırladırdı.

Gecə idi. Aylı bir yay gecəsi. Yumşaq, ətirli, zərif gecə.

Manrike körpünü keçib, qaranlıq şəhərin cizgisini bir qədər seyr edib, arxasında olan buludlara tamaşa edərək poetik düşüncələrə dalırdı.

Gecə yarı idi. Ay yavaş-yavaş göyün üzünə qalxmış və özünün ən hündür zirvəsinə çatmışdı. Qovaq ağaclarının sıx olan yerinə çatanda Manrike özündən ixtiyarsız qışqırdı.

Ağacların fonunda ağ bir şeyin keçdiyini sezdi. O, yenidən görünərək birdən də qaranlıqda gözdən itdi. Manrike onun naxışlı paltarı olan qadın olduğunu düşündü. Bu, xəyalpərəstin ağaclar arasına girib xəyallara daldığı an baş verdi.

– Axx, naməlum qadın! Belə bir yerdə! Özü də belə bir vaxtda! Bu, mənim axtardığım qadındır. – Manrike öz-özünə danışaraq, ox kimi sıyrılıb onun dalınca düşdü.

Nəhayət, müəmmalı qadının ağaclar arasında gözdən itdiyi yerə gəlib çatdı. İndi hara getsin? Ora, uzağa, gözün görəcək son məsafəsinə, ağacların sıx olduğu yerə qədər.

– Bu odur, odur! Ayaqlarında qanadları olan, kölgə kimi hərəkət edən qadın! – deyib tez onu axtarmağa başladı. Əlləriylə qovaq ağaclarına dolaşan sarmaşıqları aralayıb özünə yol açdı. Yol gedə-gedə ağacların budaqlarını, sarmaşıqları qıraraq sonda açıqlığa çıxdı. Aydın səma yeri işıqlandırırdı... Heç kim yoxdur!

– Ah, bu tərəfə, bu tərəfə, – öz-özünə dedi. – Onun yerdə xəzəl olmuş quru yarpaqlara necə ayaq basdığını, uzun paltarının yerlə necə süründüyünü eşidirəm, – deyib, dəli kimi qaçmağa başladı. Oraya doğru getsə də, onu görmürdü. Amma onun ayaq səslərini eşidirəm, – deyib, bir daha mızıldandı. Deyəsən, danışdı, hə, danışdı... Budaqlar, yarpaqlar arasında vıyıldıyan külək onu eşitməyimə mane oldu. Ancaq heç bir şübhə yoxdur. Orada danışdı... danışdı... Hansı dildə? Bilmirəm, ancaq bu əcnəbi dildə idi... Dönüb həmin istiqamətdə qaçmağa başladı. Hərdən ona elə gəldi ki, qadını bir daha gördü, hətta onu eşitdi. Fikir verdi ki, qadının itdiyi yerdə budaqlar tərpənir. Hətta onun ayaq izlərini də gördüyünə inandı. Sonra onun istifadə etdiyi ətir də burnuna dəydi. Mənasız arzu!

O Özündən çıxmış halda bir neçə saat orabura vurnuxmağa başladı. Hərdən dayanıb bir də qulaq asırdı.

Çayın sahiliylə uzanan, ucsuz-bucaqsız bağçalarda gəzərək sonda bir qayanın üstündə tikilən kiçik bir San Saturio kilsəsinə çatdı.

– Bəlkə, buradan bu mürəkkəb labirintdə təhqiqatımı davam etdirirəm, – deyib, əlində tutduğu xəncərlə qayalara dırmaşmağa başladı.

Qayanın ən uca nöqtəsində dayanıb, şəhərin ən uzaq evlərini, küçələrini görürdü. Dueronun böyük bir hissəsi onun ayaqları altında idi.

Qayanın başında ətrafına göz gəzdirdi. Baxdıqca heç bir yerdə kafirlik gözə dəymədi.

Göyün üzündə işıq saçan ay, o biri sahilə üzən gəminin özündən sonra buraxdığı izi aydın göstərirdi.

O, gəmidə, deyəsən, həmin qadını gördü. Şübhəsiz, bu o qadın idi, ağacların arasında gördüyü qadın. Onun arzuladığı qadın... ən dəlisov arzuların reallaşdığı an... Keçi kimi qayadan düşəndə papağını yerə saldı. Papağın üstündəki lələyi onun qaçmasına mane olurdu. Əynindəki gödəkcəni çıxarıb, külək kimi körpüyə doğru qaçdı.

Fikirləşirdi ki, gəmi sahilə yan alana qədər tezəcə şəhərə çatacaqdır. Bu bir dəlilikdir! Manrike təngnəfəs və tər içində gəminin yan aldığı yerə çatanda sənişinlər artıq darvazadan keçib Soriyaya gedirdilər.

Qapıdan keçib-gedənləri görmək ümidini itirsə də, onların şəhərdə hansı evə düşəcəklərini da bilmək arzusunu itirdi. Onları görmək fikrini beynindən çıxarmadan küçələri dolaşmağa başladı.

Soriyanın küçələri hər zaman olduğu kimi dar, qaranlıq və müəmmalı idi. Orada qulaqbatırıcı bir səssizlik hökm sürürdü. Bu səssizliyi hərdən it hürüşmələri, yaxud da hansısa bir qapının örtülərkən cırıltı verməsi, atın kişnəməsi və qabaq ayaqlarını qaldırarkən bağlandığı zəncirdən gələn səs pozurdu.

Manrike gecənin həmirinə – kiminsə küçənin başından dönərkən eşidilən ayaq səslərinə, onun arxasınca danışanlara qulaq asaraq bir tərəfdən o biri tərəfə gedirdi.

Sonda daşdan tikilmiş qaranlıq və köhnə evin yanında dayandı. Dayanan kimi gözlərində sevinc və təsvirolunmaz ifadə parıldadı. Həmin evdə, kiçik sarayda, əgər belə demək olarsa, yuxarı pəncərələrin birindən işıq gəldiyini gördü. Mülayim və yumşaq işıq zərif qızılı tül pərdədən keçib evin qarşısındakı kiçik həyəti işıqlandırırırdı.

– Artıq heç bir şübhə qalmır. Mənim müəmmalı xanımım bu evdə yaşayır, – cavan oğlan belə düşünüb, gözlərini pəncərədən çəkmədən astadan dodağının altında mızıldandı. O, şəhərə girişi olan qapıdan keçmişdi... Oradan da qəsəbəyə doğru gəlirdi... bu qəsəbədə bir ev var və gecədən keçməsinə baxmayaraq, həmin evdə yaşayan qız oyaq idi və otaqda şam yandırmışdır. Hə, bu, onun evidir.

Bu fikirdə qaldıqca beynindəki fantaziya yenidən cücərməyə başladı. Şübhə qədər qotik pəncərənin altında gözlədi. Şəhərə qədər də həmin otaqdakı işıq yanılı qaldı.

Günəş çıxanda evin taxta qapısı yavaş-yavaş, cırıltı ilə açıldı. Oradan gözlərini ovuşdura-ovuşdura əlində bir topa açar tutmuş silahdaşın çıxırdı. Əsnəyəndə ağzındakı dişləri tim-sah dişlərinə bənzəyirdi.

Manrike adamı görən kimi onun üstünə atıldı:

– Bu evdə kim yaşayır? O qızın adı nədir? Haralıdır? Soriyaya nə üçün gəlib? Əri var? Cavab ver, cavab ver, heyvan, – bu, bir növ onun salamı idi, qolundan yapışib silkələyə-silkələyə yazıq silahdaşıyana aramsız olaraq suallar yağdırırdı. O da qorxmuş gözlərlə Manrikeyə bir qədər baxıb tutula-tutula dedi:

– Bu evdə Alonso de Valdekueyos adlı çox hörmətli bir senyor yaşayır. O, ərəblərə qarşı döyüşdə yaralanmışdır.

– Bəs onun qızı var? – Cavan oğlan səbirsizcəsinə onun sözünü kəsdi. – Onun qızı, bacısı, yaxud da arvadı, fərqi yoxdur.

– Onun heç bir qadını yoxdur, senyor.

– Yoxdur!.. Bəs həmin otaqda kim yatır? Şəhərə qədər ordan işıq gəlirdi.

– Orda? Orda mənim senyorem Don Alonso yatır. Xəstə olduğu üçün işığı şəhərəcən yanılı qoyur.

Onun bu sözləri Manrikeni o qədər təəccübləndirdi ki, sanki ümidi bir işıq şüası kimi ayaqlarının altına düşdü.

– Mən onu tapmalıyam, tapmalıyam. Əgər onu tapsam... əminəm ki, onu tanımalıyam... Necə? Bunu deyə bilmərəm, amma onu tanımalıyam. Onun ayaq səsləri, onun dediyi sözlər... onun paltarını bir də görsəm, bu mənə onu tanımağıma bəs edəcək. Gündüz, ya gecə, fərqi yoxdur, onun ağırtil paltarı gözümün qabağındadır. Günün hansı vaxtı olursa-olsun, yerlə sürünən paltarın xısıltısı, onun səsinəki anlaşılmaz ifadələr hələ də qulağımda səslənir... Nə dedi?... Nə dedi? Ah! Kaş ki, onun dediklərini başa düşəydim. Amma dediklərini anlamasam da, onu tapacam... onu tapacam. Bunu mənə ürəyim deyir. O məni heç zaman aldatmır. Amma düzdür ki, boş yerə Soriyanın küçələrini dolaşdım. Bütün gecəni oyaq qaldım. İyirmi

doblas xərclədim. Evin xanımlarını, silahdaş-yanları danışdırdım. San Nikolasda bir qocaya su verdim. Fikirləşdim ki, bu, Allaha xoş gedər. Kollecdən çıxanda oranın rəhbərinin faytonunun arxasınca düşdüm. Onun paltarının mənim müəmmalı xanıma mənsub olduğunu düşünmüşdüm. Ancaq fərq etməz. Mən onu tapmalıyam. Və bilirəm ki, əziyyətim yerdə qal-mayacaq.

Görəsən, onun gözləri necədir? Çox güman ki, mavidir. Mavi və səma kimi nəm. Belə gözlər mənim xoşuma gəlir. Onlar çox ifadəlidirlər, melanxolikdirlər. Hə, yüz faiz gözləri mavidir. Və onun qapqara uzun saçları külək əsəndə sanki dəniztək dalğalanır. Mənə elə gəldi ki, o gecə onun saçlarını gördüm. Hə, saçları qara idi.

Ona mavi gözlər necə də gözəl yaraşır. Saçları isə açıq, dalğalı və tünd. Özü də hündür-boy idi. Mələklər kimi hündür və qamətli idi. Onun səsi!.. Onun səsini eşitdim. Qovaq ağaclarının yarpaqlarında əsən küləyin viyılması kimi çox yumşaq səsi vardı.

Və bu qadın mənim arzularımın ən gözəlidir. O da mənim xoşuma gələn şeyləri xoşlayır, mənim kimi fikirləşir, nifrət etdiyim şeylərə də mənim kimi nifrət edir. Onun qəlbi mənim qəlbimdəndir. O, məni görəndə qəlbi titrəyəcək? O, məni onu sevdiyim qədər sevməsə də olar. Amma mən onu bütün qəlbimlə sevirəm.

Gedək, onu ilk dəfə gördüyüm yerə gedək... Kim bilir, bəlkə, o da mənim kimi şıltaqdır? Mənim tənhalığının dostu. Arzulayan qəlblərin yoldaşı. O da mənim kimi xarabalıqda, gecənin səssizliyində gəzməkdən zövq alır?

Don Alonso Valdekueyosun silahdaşınının Manrikenin gözlərini açmasından, ona həqiqəti söyləməsindən düz iki ay keçdi. Bu vaxt ərzində o, göydə buludların arasında xəyallara dalır, özünü aldadırdı. Gerçəklikdə isə bu xəyallar uçub yox olurdu. Düz iki ay ərzində həmin müəmmalı qadını axtardı. Onun qəlbindəki xəyali sevgisi get-gedə böyüyürdü. Sonda bu cavan oğlan bağlar, küçələr arasında itib azdı.

Gecə sakit və gözəl idi. Ay səmanın ən ucqar nöqtəsində bütün gücü ilə işıldaırdı. Külək sanki ağacların yarpaqları arasında dolaşırdı.

Manrike monastıra gəlib tağlar arasından oraya boylandı. Heç kim yox idi.

Oradan çıxıb, Dueroya aparan küçə ilə getdi. Az qala, qışqıracaqdı.

Orada onun gözü dünyalar qədər sevdiyi həmin o ağ paltarlı qadını sezmişdi.

Yenə onu tapmaq ümidiylə qaçmağa başlayır. Onu gözdən qaçırdığı yerə gəlib çatır. Ancaq ora çatanda dayanır. Yerə baxıb bir qədər hərəkətsiz qalır. Birdə-birə ona əsəb, qorxu gəlir. Bu qorxu onun bütün bədənini titrədir. Hətta qıcolma da yaranır. Sonda dəhşətli bir qəhqəhə çəkir.

Bu zaman gözünə görünmüş həmin o ağ paltarlıyı bir anlıq yenə də gördü.

Ah! Bu, ayın şüası idi. Külək ağacın budaqlarını tərpətdikcə qaranlıqda ay öz şüası ilə oradan sivişib özünə yol taparaq yerə şöləsini salırdı.

Bir neçə il keçdi. Manrike oz sarayında qotik üslubda olan odun sobasının yanında hərəkətsiz oturmuşdu. Küt baxışlarını boşluğa zilləmişdi. Anasının nəvazişlərinə, qulluqçuların məsləhətlərinə heç fikir vermirdi.

– Sən cavansan, gözəlsən, – anası ona deyirdi. – Nəyə görə tənhalıqda özünü əldən salırsan? Niyə özünə sevimli bir qadın tapmırsan ki, o da səni sevib xoşbəxt etsin.

– Sevgi!.. Sevgi ayın şöləsidir, – oğlan dodağının altında mızıldandı.

– Nəyə görə bu yuxudan ayılırsınız? – Xidmətçilərdən biri ona dedi, – Ayaqdan başa qədər dəbilqələrinizi geyinmirsiz? Öz bayrağınızı qaldırıb döyüşə getmirsiz? Döyüşdə qələbə qazanırlar.

– Qələbə!.. Qələbə ayın şöləsidir.

– İstəyirsiniz, sizə Arnaldonun bəstələdiyi sonuncu mahnısını oxuyum?

– Yox! Yox! – Cavan oğlan etiraz etdi – Heç nə istəmirəm... Yəni istəyirəm məni rahat buraxsınız. Mahnılar... Qadınlar... Qələbə... Xoşbəxtlik... Hamısı yalandır. Xəyalımızda qurduğumuz şeylərdi. Boş və mənasız yerə onların dalısıyca düşürük. Nə üçün? Ayın şöləsini tapmaq üçünmü?

Manrike dəli olmuşdu. Ən azından hamı onun barəsində belə fikirləşirdi. Ancaq mən belə düşünmürəm. Hesab edirəm ki, o, yuxudan ayılmışdır.

İspancadan çevirdi:
Məmməd Məmmədli

İSTƏK

Evin sonbeşiyi olan Oğlan qonşularının oğlu ilə həmyaş idi. Oğlana bir gün elə gəldi ki, ata-anası onu sevmir. Uşaq olsa da, bunu bilməyə nə var idi ki?!

Qonşularının oğlu quşlara daş atırdı, pişiklərin quyruğunu dartırdı, ağacların budaqlarını qırırdı. Bütün bunları isə ata-anası Oğlana qadağan etmişdi.

Oğlan, hətta tərlə olsa da, soyuq su da içirdi. Ancaq bu, qonşu oğlana qadağan idi. O, yalnız qaynadılmış su içə bilərdi.

Qonşu oğlan velosiped istəyəndə ata-anası dərhal tələbinə əməl etmişdilər. Oğlan isə üç gün gözünün yaşını axıtsa da, bir şey çıxmamışdı. Velosiped əvəzinə atası ona qarğıdan bir at düzəltdi.

Oğlan heç vaxt qıyıb yalandan ata-anasının canına and içməzdi. Ancaq ata-anasının canı qonşu oğlanın heç vecinə deyildi.

Oğlan dərs əlaçısı idi. Qonşu oğlan isə pis oxuyurdu. Ancaq ata-anası onu quruca da olsa məzəmmət etmirdilər, yenə də çox istəyirdilər.

Qonşu oğlanı yemək üstə ata-anası dilə tutur, yalvar-yaxar edirdilər. Oğlan isə evdə tapdıqlarını yeyirdi.

Ata-anası yenə də Oğlanı az istəyirdi – uşaq olanda nə olar – bu Oğlanın qəti fikri idi!

Qonşu oğlanı isə ata-anası çox, lap çox istəyirdi və iş bunda idi ki, qonşu oğlan isə ata-anasını az, lap az istəyirdi.

Bir gün Oğlan qərara aldı ki, bir bəhanə tapıb o da daha ata-anasını sevməsin, heç istəməsin.

Oğlan fikrə getdi, fikirləşdi ki, ata-anasını az istəmək üçün axtarıb nə bəhanə tapsın?

Bəlkə, o da qonşu oğlan kimi quşlara daş atsın, pişiklərin quyruğunu dartsın, ağacların budaqlarını sındırsın. Bunun üstündə ata-anası da ona qulaqburması versin. O da ata-anasından küsüb onları az istəsin.

Bəlkə, o da dərslərinə hazırlaşmasın, məktəbdən evlərinə "iki"lərlə qayıtsın. Atası da onu kötəkləsin. Anası da bir qırağa dayanıb onu atasının əlindən almasın. Və o da hər ikisinin əlindən qəzəblənsin. Qəzəb olan yerdə nə sevgi?!

Bəlkə, o da yalan danışsın və ata-anasının da canına yalandan and içsin. Ata-anası da bunun

Aydın TAĞIYEV

üstündə onu danlasınlar və o da ata-anası ilə küsülü qalsın, heç barışmasın...

Oğlan ata-anasını az istəmək, belə heç istəməmək üçün elə hey fikirləşirdi.

...Elə bil axtardığını birdən tapdı. Oğlan sevindi. Hə, yaxşısı budur ki, qoy ata-anası da qonşu baba və nənə kimi qocalsınlar. Dişləri tökülsün, gözləri tor görsün, qulaqları da ağır eşitsin. Oğlan da dediyi sözü onlara çatdırmaq üçün dönə-dönə təkrarlayıb qışqırsın. Hırlənib özündən çıxsın...

Oğlan gözlərini bərk-bərk yumub ata-anasının qocalığını gözləri önünə gətirmək istədi. Gözlərini açanda yaş damlaları yanaqları boyu yuvarlandı. Oğlan ağlayırdı...

GƏLİNCİK

*Gəlincik arzusunda olub
gəlin olmayanlara...*

Ata o gün evə – ev deyəndə doğma yurd-yuvalarından didərgin düşəndən bəri sığındıqları daldalanacağa kefi kök qayıtmışdı. Qapını evin kişisinin üzünə açan qadın yorğun-arğınlıqdan, az qala, ayaq üstə dura bilməsə də, kefinin sazlığından başa düşdü ki, deyəsən, bu gün ərinin bəxti gətirib. Evə cibi aşkarlı qayıtdığındandır ki, üzü-gözü də gülür.

Hər səhər gün çırtlamamış yerindən qalxıb çox vaxt gecədən xeyli keçmiş geri elə üzgün qayıdardı ki, sanki bütün günü əli işdə-gücdə olub. Və o kişi həm də nə desən, qara fəhləliyəcən bacarardı. Daş atardı, hörgü hörərdi, suvaq vurardı, yer belləyərdi, işini səliqə-sahmanla, həm də qısa vaxtda görərdi.

Ancaq evə yorğun-arğın qayıdan günlərdə arvadı ərinin gözlərinə baxanda başa düşərdi ki, kişinin təkcə gözləri yorulub... O gözlər də, əlbəttə, onu işə çağıran kimisə gözləməkdən, intizar qarışıq ümidlə yoluna baxmaqdan beləcə yorulardı... Və kişi elə günlərin o gecələri daş daşıyan, daş kimi ovulub heyi qalmayan, əldən düşən adam kimi yorğan-döşəyə yığılıb elə daş kimi də üzüqoylu qalardı.

Əksinə, kişi evə pulla qayıdanda quş kimi uçardı. Arvadı yaxşı bilirdi ki, o pulları əri necə ağır bir zəhmət hesabına qazanıb. Hər dəfə evinə çörək pulu ilə qayıdan kişi elə günlərdə yorğun-arğınlıq bilməzdi. Elə bil ağır qul əməyi tələb edən iş-gücdən yox, kefdən-damaqdan qayıdıb. Həmin gün kasıbın olanından süfrəyə qoyulanları da yağ-bal kimi iştahla yeyər, yerinin içinə girər-girməz quş kimi rahat, şirin bir yuxuya gedərdi.

O gün də ata sir-sifətindən yorğunluq yağsa da, kasıb komasına içəri elə bir əhval-ruhiyyə ilə ayaq qoydu ki, arvadı sevincdən içini çəkdi, başa düşdü ki, kişinin bugünkü qazancı, görünür, əvvəlkilərdən də qat-qat çoxdur.

Az sonra atasından anasına keçən şad-yanalıqdan hələ ki, evin yeganə övladı olan 6-7 yaşlı qızcığazları da sevincindən atılıb-düşməyə başladı.

Ata qızını öpüb başını sığallayandan sonra: – Hə, qızım, hazırlaş, – dedi, – sabah dükanə gedəndə səni də özümlə aparacağam...

...Hə, bu isə o demək idi ki, ata neçə vaxtdan bəri hər axşam qızına verdiyi sözü tutacaqdı; hər axşam atasının istər gözlərindən, istərsə də sir-sifətindən yağan yorğunluğun səbəbini anlamayan qızcığaz: – Gəlincik istəyirəm, ata, gəlincik istəyirəm, – deyə boynuna sarılar, qucaqlayıb öpər, qırsaqqız olub yaxasından yapışardı ki, bəs mənə də gəlincik... Anası qızı atasından güclə aralayardı.

Ata da hər dəfə qızına bir söz deyib başını qatar, söz verib günü-günə satardı. Qazancıları gündəlik yemək-içməklərinə güclə çatardı.

Bazarlığa evin qadını gedərdi. Qızcığazı evdə tək qoymağa qorxan ana onu da yanına qatıb dükan-bazara aparsa da, qızcığaz anasından gəlincik almasını xahiş etməyə ürək eləməirdi. Ana da qızcığazının ürəyindən keçənləri bilsə də, özünü bilməzliyə qoyub üzə vurmaz, qızı ilə dükan-bazara gedəndə gündəlik bazarlıqdan əlavə izafi dəyəərə yol verər, qızı üçün ucuz konfet alar, sanki başını qatıb gəlincik istəyini yadından çıxarmağa çalışdı. Ancaq ata bu dəfə təntənəli surətdə elan etdi ki, bəs sabah bazarlığa gedəndə onu da özü ilə aparacaq. Özgə vaxt nə qədər dilə tutsalar da, gec yatan qızcığaz o gün erkən yerinə girdi ki, sabah yatıb qalmasın.

Neçə saat idi ki, bir dilənçi qadın bahalı bir marketin qabağında səssiz-səmirsiz dayanıb durmuşdu. Mağazaya girib-çıxanlara əl açmağa həya edən yaşlı qadın həm də dil açmağa utanırdı. Sanki lal idi. Az əvvəl bu dükandan iki-üç məhəllə yuxarı döngədə də elə beləcə lal-dinməz dayanıb durmuşdu. Yol ötənlərsə, heç şübhəsiz ki, onun diləndiyini bilsələr də, özlərini bilməzliyə, görməzliyə vurub, keçib getmişdilər.

Yaşlı qadın da, nəhayət, dayanıb durduğu yeri dəyişmiş, indi də bir bahalı marketin qarşısına gəlmişdi. Marketə alış-verişə girənlər oradan zənbil-zənbil ərzaqla, əlidlə çıxırdılar. Gözü zənbillərdə qalan qadın fikirləşirdi ki, bu dolu zənbillər, ilahi, onun kimilərin, az qala, birillik yeyib-içməyinə bəs edər, ona isə çox yox, elə bir günlük ruzisi yetərdi ki, Tanrısına şükranlıqını etsin. Sabaha isə Allah kərimdir. Kim bilir, bəlkə, yatıb heç sabaha çıxmadı. Əgər belədirsə, bu insanlar niyə dünyanı belə dördəlli tutub durublar? Əcəl nədir, bilmirlər. Olmaya elə bilirlər ki, qurdla qiyamətə qalacaqlar?!

Dilənçi qadın özlüyündə beləcə götür-qoyda idi. “İlahi, özün günahkar bəndələrinə rəhm elə.” Dilənçi qadın birdən acı-acı gülümsədi. Hə, toxun acdan xəbəri olmaz. Xəbəri olanda da gec olar. Daha əli heç yerə çatmaz. Haçandan-haçana dilənçi qadın axır ki, daha burada da dayanıb durmağın bir xeyri olmadığını anladı. Həm də marketə girib-çıxanların da sayı yavaş-yavaş azalırdı. Alanlar aldıqlarını almışdılar...

Dilənçi qadın yorğun ayaqlarını sürüyə-sürüyə geri baxmadan marketdən uzaqlaşdı. Bəs indi

hara getsin? Hara gedəcəyini heç özü də düz-əməlli bilmirdi. Ayaqları onu irəli aparırdı və birdən özünü vitrinlərə düzülən satlıq mallardan elə alıcılarının da kasıb-kusub olduğu açıq-aşkar bilinən bir dükanın qabağında gördü.

Dükən evlərindən xeyli uzaq olsa da, qızcığaz yorulmamışdı, həmişə harasa tələsən atası ilə necə qoşalaşdığının fərqlində deyildi. Quş kimi uçurdu. Anasıyla bu dükanın qabağında çox keçib getmişdi və qızcığaz da hər dəfə bu dükanın vitrinində irili-xırdalı, az qala, özünə oxşayan gəlinciklərdə gözü qala-qala ayaqlarını sürüyüb keçmişdi. Ana nədənsə qızı ilə bu dükanın qarşısından keçəndə gözlərini yana çevirərdi. Yəqin ki, elə ataya da bu dükana ana nişan vermişdi. Dükanın giriş qapısına çatanda qızcığaz ayaqlarını ləngidib sürüdü. Ata bir balaca duruxdu. Ata dükana girib, qızının arzuladığı, elə özünün də neçə vaxtdan bəri gözüaltı etdiyi gəlinciyi almağa, qızını daha tez sevindirməyə tələsirdi. Qızın isə gözü dükanın tinində lal-dinməz dayanıb durmuş nənədə qalmışdı. Ata diksindi. Bu qarı necə də anasına oxşayırdı.

Ata həm də heyrtlənmişdi. Qızı nənəsinin üzünü görməmişdi. Bəs üzünü heç görmədiyi nənəsinə oxşayan o qarıya qızı nədən belə mehriban-mehriban baxırdı, elə bil doğmaca nənəsi ilə qəfil rastlaşmışdı.

Atasının əlindən bərk-bərk yapışan qızın barmaqları soyuyub buza dönmüşdü. Gözləri vitrinlərdəki gəlinciklərdə qalsa da, dodaqları səyriyirdi, az qala, hönkürüb ağlayacaqdı.

– Ata... Ay ata, bu nənə acından burada durub?

– Bu hardan ağlına gəldi, qızım? – Qızının bu qəfil sualından ata özünü itirdi. Qız da bir anlığa fikrə getdi, sonra elə bil birdən-birə yadına düşübmiş kimi uşaq səsinə oxşamayan bir tərzdə:

– Anamdan eşitmişəm. Anam deyir ki, ac olanlar heç vaxt əl açıb dilənməzlər, özlərini tox tutarlar. Qızına cavab verə bilməyən ata lal-dinməz durmuşdu. Qız atasının üzünə baxa-baxa ağlamsındı: – Ata, bəlkə, gəlincik almayaq, gələn dəfəyə qalsın.

Qızının sözündən çıxmağa ata da cəsarət etməyib sakitcə onun tellərini tumarladı. Lal-dinməz dayanıb duran qarıya yaxınlaşan qız əlindəki kağız pulu onun ilıq ovcuna basdı.

Ata diksindi. Qızı gəlincik istəyini hər dəfə ondan, az qala, uşaq hökmü ilə tələb edirdi. Bu

dəfə isə qızı, hətta yalvarırdı ki, gəlincik almaq sonraya qalsın...

Qarı nənənin dodaqaltı dediyi sözləri eşidən atanın üzü güldü: “Gəlin olasan, a bala!..”

Ata ilə qız dükandan aralanıb küçənin qarşı tərəfindəki səkiyə təzəcə keçmişdilər ki, irəlidən gələn maşın signallarının, sirenaların aramsız, vahiməli səsi onları diksindirirdi. Elə küçədəkilər də həyəcan və təlaşla səs-küy gələn tərəfə, hadisə yerinə qaçırdılar, nəşə bədbəxt hadisə baş vermişdi. Yəqin ki, yol qəzası idi.

Eşitdiyi xəbərdən qorxub sarısını udan qızcığaz bərk-bərk atasının əlindən yapışmışdı.

– Bəylə gəlinin mindikləri maşın qəzaya düşüb...

– Necə? Necə? – kimsə içini çəkdi.

Vaysınan yaşlı bir qadın dizlərinə döydü: – Toyları yasa dönən bədbəxtlər!..

– Bəsdirin bayquşluq etdiniz! – Qəzəbli kişi səsi çımxırdı. – Hələ bir dayanın görək nə baş verib, – deyər qabağa cummaq istəyənləri sakitləşdirdi.

– Şükür Allaha, salamatçılıqdı. Ölüm-itim yoxdur.

– Əşi, demə, bəylə gəlini aparan maşının qabağı bir balaca əzilib.

Ata dərindən bir rahat nəfəs aldı, yüngülləşdi. Dilənçi qarının sözləri qulaqlarında səsləndi: “Gəlin olasan, a qızım!” Və nədənsə ona elə gəldi ki, verdiyi sədəqə ovsanaya düşüb.

Bəylə gəlinin mindiyi maşını əzilən görən qız birdən hönkürdü. Qızcığazın bu hönkürtüsü ahıl bir qadını təsirləndirdi. Qadın onun saçlarını sıgallayıb: – Niyə ağlayırsan ki, a canıyanan qızım? Maşındır da, bir balaca əzilib. Şükürlər olsun ki, bəylə gəlinin heç burnu da qanamayıb.

Qızcığaz isə lent və çiçəklərlə bəzədilən gəlin maşınının qabağındakı zədələnmiş iri gəlinciyə baxa-baxa hönkürtüsünü boğsa da, iç-in-için, səssiz hıçqırtısını saxlaya bilmirdi...

TRIO

Şahanə MÜŞFİQ

BİR QUTU PEÇENYE

Hər gənc qız kimi, onun da ərə gedərkən qurduğu xəyallar, ümidlər, arzular vardı. Ancaq elə ilk gündən anlamışdı həyatının elə də asan olmayacağını. Özü ilə yaşıl tələbə yoldaşına ərə getmişdi. Ailə quranda o, institutun beşinci, həyat yoldaşı isə iki illik hərbi xidmətdən qayıtdığı üçün üçüncü kursunda oxuyurdu. Hər ikisinin ailəsi rayonda yaşayırdı. Ancaq, düzünə qalsa, nə rayonda, nə də şəhərdə yaşamaqlarının onlar üçün elə bir fərqi vardı. Çünki heç birinin ailəsi bu gənc ailənin çətin vaxtlarında onlara dəstək olmamışdı. Oğlan tərəf qıza elçi gedəndə “oğlumuza şəhərdə ev alacaq” – desə də, sonradan bu vədinə əməl etməmiş, qızın ailəsi isə “siz ev almırsınızsa, biz də cehiz vermirik” – deyib guya acıq etmişdilər. Olan isə ancaq bu iki gəncə olmuşdu. İki tələbə şəhərin ortasında sahibsiz, kimsəsiz qalmış, öz həyatlarını özləri qurmağa məcbur olmuşdular.

Hər ikisindəki qürur isə onlara kimsənin qapısına getməyə imkan verməmişdi. Evliliklərinin ilk iki ilini kirayələrdə keçirmişdilər. Gənc ailə başçısı səhər instituta dərəcə gəlir, günortadan gecəyə qədər bir xəstəxanada mühafizəçi işləyir, gecədən səhərə kimi isə tələbələrə çertyojlarını çəkib pul qazanırdı. Cavan gəlin isə elə həmin il, institutu bitirən kimi təyinatını Sumqayıtdakı zavodların birinə almışdı...

Bütün maddi çətinliklərə, ağır həyat şərtlərinə baxmayaraq, heç biri vəziyyətdən şikayət etməzdi. Onları narahat edən tək şey övladlarının olmaması idi. Nəhayət, üç ildən sonra bu ailənin də evindən körpə səsi eşidildi. Üç ildən sonra Allah onlara bir qız övladı bəxş etmişdi. Artıq oğlan da institutu bitirmiş və elə ixtisası üzrə neftçi işləməyə başlamışdı. Hər şeyin yaxşı olacağını düşündükləri anda ölkədə qarışıqlıq düşməyə başladı. İllərdir ölkənin müxtəlif yerlərində ara-sıra qılgıncımlanan müharibə atəşi birdən-birə alovlandı. Qarabağda baş verən müharibə bütün dövləti silkələdi. Hər gün yüzlərlə şəhid, hər dəfə yeni bir kənd, rayon itirilməsi olmuş kimi, həm də iqtisadi böhran getdikcə dərinləşməyə başladı. Dövlətin əlində olan-qalan nəyi varsa, cəbhəyə daşınır, ancaq yenə də bir faydası olmurdu. Nəticədə iş yerlərində aylarla maaşlar verilmir, getdikcə Bakıda və müxtəlif rayonlarda məskunlaşdırılan qaçqınların sayı artır, aclıq, səfalət baş alıb gedirdi.

Bu vaxtlarda gənc ailə neftçilər üçün tikilmiş yataqxananın birinci mərtəbəsində çox kiçik mənzillə təmin olunmuşdu. Cəmi bir çarpayı və bir stolun sığışdığı otağın mətbəxi olmadığı üçün qadın yeməyi də burada bişirirdi. Əslində, bura gələndə yoldaşı şəraiti, daha doğrusu, şəraitsizliyi görüb çox utanmışdı, burada yaşamağın mümkün olmayacağını demişdi. Qadın isə “eybi yox, mən yaşayaram, tək onun-bunun evində kirayə qalmayaq” – deyib, binanın komendantının “yeməyi evdə bişirəcəksiz, qapının ağzına zibilqabı qoymaq olmaz, zibilqabı evdə olmalıdı, hamam-tualet ümumdür, su gündə bir dəfə, cəmi bir saat gəlir” və s. bu kimi kəskin təlimatlarına da razı olmuşdu...

Bir müddət sonra vəziyyət daha da kəskinləşdi. Artıq ailənin bir çörək almağa da pulu yox idi. Ər-arvad aclığa birtəhər dözsələr də, səkkiz aylıq körpə dözə bilmirdi. Evdə nə bir kartof, nə bir ovuc makaron, nə də bir damcı yağ qalmışdı ki, ana onu suda qaynadıb uşağı yedizdirsən. Körpə qızcığaz isə aclıqdan elə hey ağlayırdı. Oğlan evə pul gətirə bilmək üçün çox çalışsa da, az hallarda buna nail olurdu...

...O gün də səhər tezdən ata işə getmiş, ana və bala evdə yalnız qalmışdılar. Yenə də evdə yeyəcək heç nə yox idi. Ana qızının ağlamaması üçün başını şəkillər, kitablarla qatmağa çalışırdı. Ancaq uşaq acından ağlayır, heç nəyə maraq

göstərmirdi. Qadın artıq nə edəcəyini, övladını necə ovudacağını bilmirdi, körpənin getdikcə daha da artan səsi ürəyini parçalayırdı. Övladının, bəlkə, yatıb aclığını unutması ümidlə layla çalsa da, heç bir şeyin faydası yox idi. Uşaq elə ağlayırdı, elə ağlayırdı, elə bil bu dəqiqə bağı yarılaçaqdı. Ananın artıq onun səsinə eşitməyə səbri qalmamışdı. Ümidsizcə özünü qapıdan çölə atdı. Qadın içəridən necə təlaşla çıxdısa, qapının ağzında xumarlanan pişik dik atıldı, diqqətlə o tərəf-bu tərəfə baxıb ananı gördü, ancaq qadın öz hayında idi, pişiyin varlığını belə hiss etmədi. Pişik qadından ona təhlükə gəlməyəcəyini anladıqdan sonra tənbel-tənbel miyoldayıb quyruğunu altına yığdı. Gənc ana isə uşağın səsinə eşitməmək üçün qapını örtüb yanındaca oturdu. Nə edəcəyini, necə edəcəyini,

körpəsi üçün bir azca yeməyi hardan tapaçağını bilmirdi. Bu vaxta qədər heç bir qonşusuna ağzı açmamışdı. Ağzı açsa da, nolacaqdı ki, vəziyyət elə qarışıq idi ki, hamı eyni çətinliklər yaşayırdı, heç kimin heç kimə xeyri yox idi. Ananın ürəyi içəridə ağlamaqdan yorulub halsız düşmüş qızının yanında qalmışdı. Əllərini başının arasına alıb qapının ağzındaca oturmuşdu. Elə bu vaxt qonşudan yanında beş-altı yaşlarında bir oğlan uşağı olan qadın çıxdı. Deyəsən, qonaq idi. Qadının geyim-keçimindən, əlindəki bahalı çantasından hiss olunurdu ki, maddi vəziyyəti heç də pis deyil. Ana əvvəllər bu qadını heç vaxt burda görməmişdi. Ona görə də bir neçə saniyə baxıb yenidən başını əlləri arasına aldı, qadın gəlib onun yanından keçəndə belə başını qaldırmadı. Həmin qadın bir neçə addım uzaqlaşmışdı ki, yanındakı uşaq su istədi. Anası çantasından su çıxaranda bir peçenye qutusu yerə düşdü. Ancaq o, tələsik getdiyindən bunu hiss etmədi. Ana da əvvəlcə bunu görmədi. Sonradan başını qaldıranda özündən bir azca aralıda yerə düşmüş peçenyeni görüb gözlərinə inanmadı. Kiminsə ola biləcəyini düşünüb ətrafa boylandı. Ətrafda heç kim yox idi. Birdən yenə içəridən ağlamağa başlayan körpənin səsi eşidildi. Ana tez yerindən durub o tərəf-bu tərəfə boylana-boylana qutunu yerdən götürdü. Həmin an qadının sevinci yerə-göyə sığmırdı. Peçenye qutusunu sinəsinə elə basmışdı ki, sanki qoynunda bir xəzinə gizlətmişdi. Deməli, bu gün təsadüfən tapdığı bu bir qutu peçenyenin sayəsində balasının qarnı doyacaqdı, o daha ağlamayacaqdı.

Sevincək otağa girib ağlamaqdan səsi tutulmuş körpəsinə yaxınlaşdı, üzündən öpüb:

– Ağlama, ana qurban sənə, ağlama. İndi bu dəqiqə balasına yemək verəcək anası, – dedi. Sonra qutunun içərisindən bir neçə peçenye çıxarıb suda əzdi, püre halına gətirib balacaya yedirtməyə başladı. Yedikcə qarnı doyan körpənin üzü gülməyə başlayırdı. Balasının güldüyünü görən ananın isə gözündə bir damla yaş parıldayırdı...

NƏ YAZIM?!

Qarşısında dəftər, əlində qələm dayanmışdı. Nə yazacağını, necə yazacağını bilmirdi. Hər zaman səslili-küylü, bir dəqiqə yerində dayana bilməyən nadinc uşaq indi bacardıqca hər kəsdən gizlənməyə çalışırdı. Bəlkə də, əlacı olsa, bu dəqiqə heç kim onu görməsin deyər, yerin dibinə də getməyə razı olardı. Körpə qəlbi hürkmüş bir quş ürəyi kimi çırpınır, sanki köksünü yarıb çıxmağa can atırdı. Hər gözündə bir damla yaş gilələnib azadlığa çıxmağa tələsirdi. Bircə gözünü qırpmasına bəndmiş kimi bəyaz vərəqin üzərində bozumtul ləkələr əmələ gəlirdi. Özü öz etdiyindən utanırmış kimi sol əlini həmin ləkələrin üstünə qoyub gizlətməyə çalışdı, ürək-ürək ətrafa boylandı. Ondən başqa sinifdəki bütün uşaqlar başını aşağı salıb dayanmadan nəşə yazırdı. Bircə o idi qarşısındakı ağ vərəqə baxan.

Yaxşı ki, pəncərənin yanında oturmuşdu. Arada bir pəncərədən boylanıb idman dərsi keçən başqa sinif uşaqlarını seyr edirdi. Fikri isə nə dərstdə idi, nə də həyətdə oynayan uşaqlarda, uzaqlarda idi, çox uzaqlarda...

– Nadir...

Müəllimin zəhmli səsi onu bu xəyallardan ayırırdı. Onu çağırırdı. Başını qaldırıb müəllimin üzünə baxmağa utandı. Səsini çıxartmadan başını dəftərinə əydi. Deyəsən, müəllim də yazı yazan uşaqlara mane olmamaq üçün sözünü davam etdirmədi. Ancaq nə olsun ki, yenə də yazmağa heç nə tapmırdı. Onsuz da inşa yazma bilmirdi, həmişə ondan-bundan köçürürdü. Bu dəfəki mövzu isə onun kövrək uşaq qəlbinə getdikcə daha da üzürdü. Bir az da beləcə keçdi. Ürəyində dərslərin tez bitməsi üçün Allaha dua edirdi. Heç nə yazmadığı “yazı”dan iki alacağını bilirdi, ancaq bu, onu heç düşündürmürdü belə...

– Nadir, sən niyə heç nə yazmırsan?

Yenə də müəllim onun yazmadığını görüb acıqlanmışdı. Hələ ondan cavab da tələb edirdi.

– Yazıram, müəllim.

Bu dəfə müəllim sinfə müraciət etdi:

– Zəngə on dəqiqə qalib, yekunlaşdırın artıq.

Bu an uşaq ilk dəfə özü yazdı inşasını. Kimsədən köçürmədən, kimsədən yardım istəmədən öz sözlərini, öz hisslərini yazdı...

...Axşam müəllim bütün işlərini bitirib səhər şagirdlərinə yazdırdığı inşanı yoxlamaq üçün yazı masasının arxasına keçdi. İbtidai sinif müəllimi idi Rəhimə müəllimə. İyirmi ilə yaxın idi, müəllimlik edirdi. Şagirdlərinə daim ana qayğısı ilə yanaşmışdı. Lap körpə yaşlarından uşaqlar ana qucağından çıxıb onun qollarına sığınır dılar. İndiki sinfini də iki il idi ki, qəbul etmişdi. Şagirdlərinin ən böyüyünün səkkiz yaşı var idi. Əksəriyyəti yeddi yaşlı uşaqlar idi. Aralarında çalışqanı da vardı, nadinci də, tənbeli də. Ancaq bütün şagirdlərini bir ana məhəbbəti ilə sevir-di...

Aram-aram dəftərləri açmağa, yazıları oxumağa başladı. Hər yazını oxuyandan sonra müxtəlif hisslər yaşayırdı. Uşaqların səmimi sözləri ürəyini kövrəltmişdi. Nəhayət, növbə Nadir Cabbarlının yazısına çatdı. Nadir sinfin dəcəllərindən biri, bəlkə də, birincisi idi. Dərs oxumaqla heç arası yox idi. Ancaq saf, mehriban, bir az da kövrək uşaq idi. O biriləri kimi, onu da çox sevirdi Rəhimə müəllimə. Bu düşüncələrlə dəftəri açdı. Həmişə olduğu kimi, yenə də şagirdinin qarışıq, səliqəsiz xətti ilə qarşılaşdı. Amma yazılı səhifələrin sonuncusunda həm hərflər bir-birinə qarışmış, həm də mürəkkəb yayılmışdı, oxumaq çətinləşmişdi. Elə bil yazının üstünə su dağılmışdı. Onsuz da inşa çox deyildi, cəmi bir neçə cümlədən ibarət idi, buna əsəbiləşən müəllimi uşağın bu səliqəsizliyi daha da özündən çıxartdı:

– Bu uşaq lap həddini aşib, indi buna iki yazmayıb nə edim mən?

Bir anlıq əsəbini boğub yazılan cümlələri çətinliklə də olsa, oxumağa çalışdı:

“Müəllim bizə ana haqqında inşa yazmağı tapşırıb. Bayaقدan fikirləşirəm, ancaq yazmağa heç nə tapmıram. Axı heç vaxt görmədiyim adam

haqqında nə yazım? Anam mən doğularkən ölüb. Mənim “ana” deyəndə anladığım tək şey qəbiristanlıqda bizi gözləyən soyuq məzar daş idi”.

Şagirdin göz yaşı ilə islanmış yazısına daha iki damla qarışıdı...

YARIMÇIQ DÖNƏR

Ayaqqabı ayağımı elə incidirdi ki, tələsik özümü metroya çatdırmağa çalışırdım. “Elmlər Akademiyası” metro stansiyasında qatarda oturmağa yer tapacağına ümid etmək bir gün dünyadakı bütün savaşların bitəcəyinə ümid etmək qədər sadəhövlük olsa da, ayağımdan başlayıb beynimin ta ən dərin nöqtəsinə qədər yayılan ağrıya tab gətirməyin başqa yolu yox idi. Hələ desəm ki, bu ağrının ucbatından işdə ayaqqabılarımı çıxarıb ayaqyalın gəzmışəm, yəqin, mənə güləcəksiniz. Gülün də, incimirəm. Onsuz iş yoldaşlarım da halıma bir xeyli gülmüşdülər.

Hər zamanki kimi ağzına qədər insanla dolu qatarda özümə birtəhər yer edib dayandım. Adətən, yol gedərkən ya qulaqcıqda mahnı dinlədiyimdən, ya da kitab oxuduğumdan nə ətrafdakı insanlara, nə də ki hadisələrə diqqət edirəm. İnsan o qədər sıx idi ki, kitabı çantadan götürmək belə mümkün deyildi, o ki qala oxumaq. “Elmlər”dən “Həzi Aslanov”a qədər olan uzun bir yolu kitabsız gedəcəyimi düşünmək həmişə məni vahimələndirib. Yenə sağ olsun elektron kitab...

Qatara daxil olandan oturanlar arasında 12-13 yaşlarında bir oğlan uşağı diqqətimi cəlb etmişdi. Əynində cins şalvar və yaşıl rəngdə qısaqol köynək olan bu uşaq oturduğu yerdəcə yatmışdı. Özü də elə yatmışdı ki, deyərdin, doğulandan ilk dəfədir, yuxu ilə tanış olub. Üzündə elə qəribə bir məsumluq, kövrəklik vardı ki, bir andaca bütün dünya o məsum çöhrədə alt dodağın kənarında özünə yer etmiş qara xal qədər kiçik və lazımsız göründü gözümə. Azca aralı qalmış dodaqların, qatar hər stansiyada tərpəndikdə xəfifcə titrəyən kirpiklərin ucuna qonmuş hüznə saatlarla, günlərlə ağlamaq olardı.

Hər şeyi, hər kəsi unudub o xal boyda dünyada uşaqla tək-cə qalmışdım. O, gözəl, şirin yuxunun, mən isə onunla bağlı suallarımın içərisində itmişdik. Artıq yavaş-yavaş adamlar seyrəlməyə başlayırdı. Uşağın üzünə o qədər baxmışdım ki, əlində bərk-bərk tutduğu sellofanı görməmiş-

dim. Şəffaf sellofanın içərisində dönər və yarım litrlik “Coca-cola” var idi. Dönərin yarısı yeyilsə də, sudan heç içilməmişdi.

“Xalqlar dostluğu” stansiyasında uşağın yanındakı oturacaq boşaldı. Yanında oturub bu dəfə daha yaxından üzünə baxdım. Sanki kimsə mənə “uşağı oyat, oyat və söhbət et”- deyirdi. Özümdən asılı olmadan qoluna toxundum. Bu ani toxunuşdan rahatsız olub qolunu tərpətdi, amma ayılmadı. Bir neçə saniyə gözləyib təzədən toxundum, bu dəfə həm də “qaqas” deyə çağırdım. Uşaqdan səs çıxmadı. Maraqlıdır, bu qədər narahat bir yerdə, metronun baş apararıq uğultusunda belə dərin yatacaq dərəcədə nə qədər yuxusuz qalmışdı ki? “Əhmədli” stansiyasını keçəndə başa düşdüm ki, bir stansiya sonra hər şey bitə və haqqında heç nə öyrənməmiş onu itirə bilərəm. Bizdən başqa vaxonda bir cütlük vardı ki, onlar da deyəsən, sevgili idilər, başları özlərinə qarışmışdı. Özümü toplayıb onu qorxutmağı belə gözə alaraq daha bərkədən silkələdim, “qaqas” deyə çağırdım. Oğlan tənbel-tənbel gözlərini açdı. Deyəsən, əvvəlcə harada olduğunu anlamayıb key-key üzümə baxdı. Bir də və son dəfə cəhd elədim:

– Qaqas, oyan, çatırıq.

– Hə?

– Səninləyəm, deyirəm oyan, çatırıq...

– Hara?

– Nə bilim hara... Oyan daa...

Son dəfə cəhd edib bu dəfə gözlərini tam açdı. Bir neçə saniyə üzümə baxandan sonra diləndi:

– Biz hardayıq?

– “Həzi Aslanov”a çatırıq. Nə bərk yatmışdın?

– Hə... “Həzi Aslanov” dediz? Axı mən ora getmirdim.

– Yatıb qalmısan da... Yaxşı özünə gəl, orda düşüb o biri qatarla geri qayıdarsan. Yaxşısan?

– Hə.

– Oyandın tam?

– Hə.

Yuxulu-yuxulu pıçıldadığından qatarın uğultusu onu eşitməyimə mane olurdu.

– Hardan gəlirsən belə?

– İşdən.

– İşdən? Sənin nə yaşın var ki, işləyirsən də... Harda işləyirsən?

– Bazarda araba sürürəm.

- Bəs məktəb?
- Atam öləndən sonra getmirəm, bir il olar.
- Hmm...Anladım... Bəs anan işləmir?
- Yox.
- Telefonun var?
- Yox.
- Saat neçədə gedirsən işə?
- Səhər 6-da evdən çıxıram.
- Bəs anan səni axtarmır?
- Anam 3-4 gündür gedib.
- Hara?
- Nə bilim. Sevgilisi ilə gedib.

Belə bir cavabı gözləməyirdim, elə bil məni öldürürdü.

Qatar son stansiyaya çatmamış tuneldə dayanmışdı. Oğlanın çiyindən tutdum, ikimiz də qapıya yaxınlaşdıq. Nə deyəcəyimi, nə soruşacağımı unutmuşdum. Amma hər şeyi öyrənmək istəyi yaxamı buraxmırdı.

- Həmişəlik gedib anan?
- Yox, gələcək. Gedəndə dedi ki, 4-5 günə qayıdacaq.

- Bəs sən özün harda qalırsan?
- “Neftçilər”də.
- “Neftçilər”də düşməli idin? Harda minmişdin ki, metroya?
- “Dərnəgül”də.
- Yatıb qalmısan deyə düşməmişən?

Deyəsən, sualımdan utandı. Başını aşağı salıb dinmədi. Yaman peşman olmuşdum. Birdən qorxar, ya da utanıb, daha mənə danışmaq istəməz. Ax... Dilim-dilim olasan, dilim... İstədim nə sə gülməli söz deyib könlünü alım. Amma sözlər zəhər kimi əvvəl dilimi, sonra boğazımı, oradan da ürəyimi yandıra-yandıra əriyib yox oldu. Nə sə demək istəyirdim. Axı, nə? Birdən gözümlə yarımcıq dönərə satışı:

- Bunu sən yemisen?
- (İlahi, sualdakı mənasızlığa bax!)

Uşaq ilk dəfə görürmüş kimi barmaqlarının arasında bərk-bərk saxladığı sellofana baxdı:

- Hə, acmışdım.
- Bəs niyə hamısını yeməmişən?
- Pulum çatmadı iki dənə almağa, mən də bir dənə alıb yarısını yedim, yarısını da anama saxladım. Birdən qayıdıb gələr bu gün, evdə yemək yoxdu axı, ac qalmasın.

- (Zəhrimar qəhər, geri qayıt...) Udqundum:
- Bəs “Cola”-nı niyə içməmişən?

– Mən xoşlamıram, anama almışam, o xoşlayır, gələndə içər.

Daha deməyə sözümlə qalmamışdı. Boğazıma qədər gəlmiş qəhəri udmaq üçün təzədən iki-üç dəfə udqundum. Gözlərim bulanıq görməyə başlamışdı. Yaxşı ki, oğlan üzümə baxmırdı.

Şükür Allaha, qatar stansiyaya çatdı. Qapılının açılmağı ilə özümü çölə atmağım bir oldu. Elə bil boğazımdan yapışib boğurdular məni. Oğlan da mənə birgə qatardan düşmüşdü. Yanımda dayanıb üzümə baxırdı. Birdən yadıma düşdü ki, həyatını öyrəndiyim uşağın adını soruşmağı unutmuşam. Güləmsəməyə çalışıb soruşdum:

- Bəs adın nədir, qəşəng oğlan?
- Sözüm xoşuna gəlmiş kimi o da güləmsədi:
- Adım Talehdi.

Maşallah, gözəl adın var, Taleh. Mənim də adım Şahanədir.

- Sizin də maraqlı adınız var.
- Hə, elə deyirlər.
- Müəlliməsiniz?
- Yox, jurnalistəm.

Bayaqdan yuxulayan uşağın gözləri bir anda açıldı:

- Televizora çıxırsınız?
- Yox, mən qəzetdə yazıram.

– Hə, bildim, bazarda arabir qəzetlərdən keçir əlimə, maraqlı gələndə oxuyuram. Nəsə, mən gedim daha.

Birdən-birə məni narahatlıq bürüdü:

– Bura bax, Taleh, istəyirsən səni evinizə aparım?

- Yox, yox, özüm gedərəm, çox sağ olun.
- Bax ha, yolda yatmayasan. Yoxsa gecəyə kimi metroda o baş-bu başa gəzəcəksən.

Söhbət etdiyimiz vaxtdan bəri ilk dəfə üzündə səmimi gülüş yarandı. Nədənsə, bu gülüşü yarada bildiyim üçün elə sevindim ki... Bayaقدan bəri ilk dəfə nəyəsə sevindim... Bu vaxt qatar gəldi.

– Ehtiyatlı get, qəşəng oğlan. Yolda yatma. Dönərinin də hamısını ye, anan yeməyini yeyib gələcək, narahat olma...

- Yaxşı, Şahanə! Sağ ol!

“Qapılar bağlanır... Növbəti stansiya: “Əhmədli!”

...Qatar ağır-ağır tərpənib qaranlıq tuneldə yoxluğa qarışdı...

Ayağım isə hələ də ağrıyırdı...

Yadımdadı...

"Macal" povestinə
illüstrasiya

İlk dəfə Anarı İçərişəhərdə Yuxarı Qala divarı səmtdə, çiyində dəri çanta, başısaşığı, kənardan baxana fikirli görünən, hərdən ağzına nəsə (tüm olar) atan tərzdə görmüşəm.

Tanış deyildik – tanıyırdım onu!

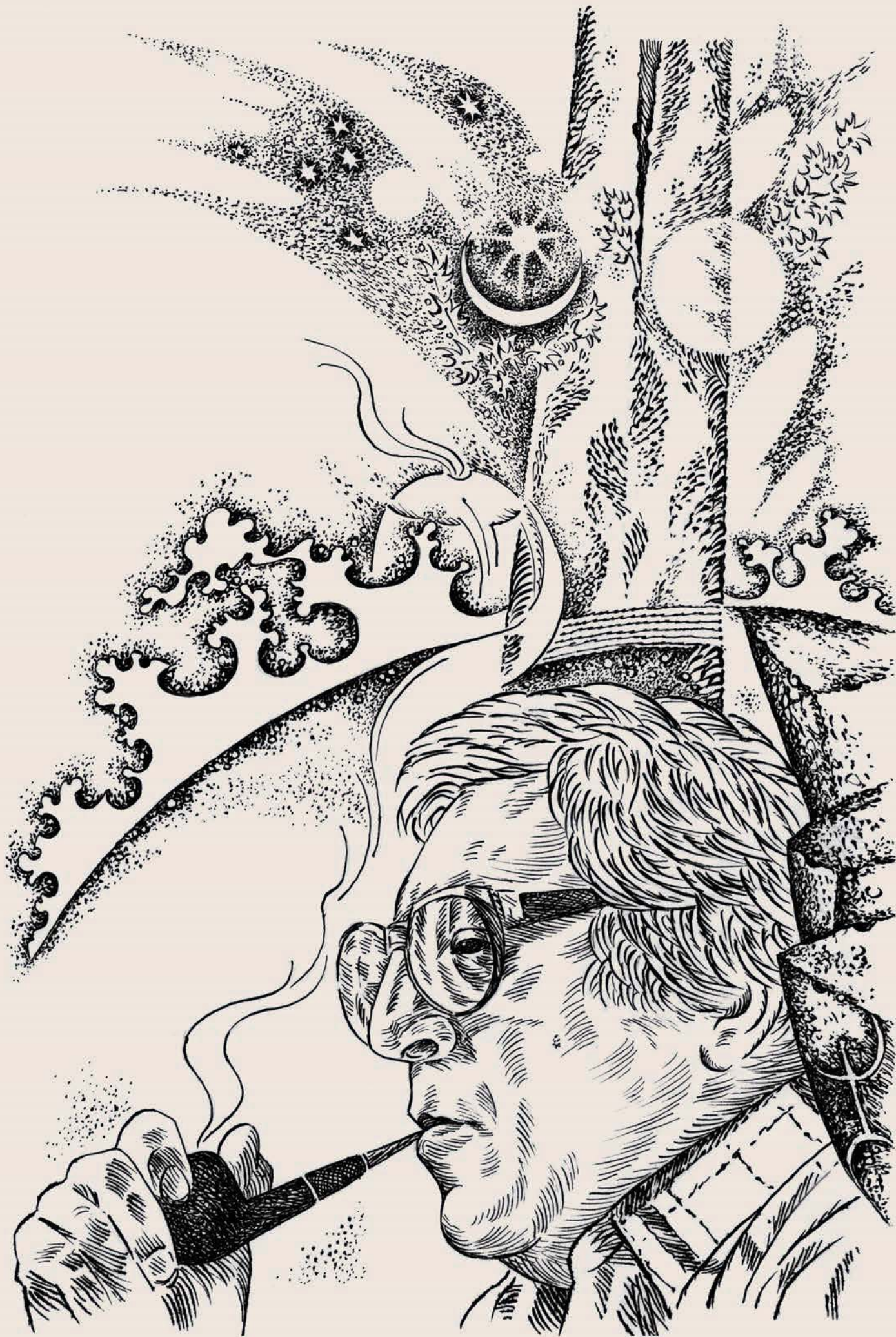
"Ulduz" 1967-ci ildə açıldandan iki il sonra "Qobustan" dərgisi başladı, nə başladı. İlk illər "Qobustan" sonralar İraq konsulluğu olan (memarlıq baxımından maraqlı) binanın yuxarı mərtəbəsində yerləşirdi.

Günlərin birində "Ulduz"a Anar müəllimdən zəng gəldi, məni redaksiyaya dəvət elədi. Görüşdüm, "Qobustan"ın bədii redaktoru Ramiz Yambulatov xəstə olduğundan elə orada bəzi səhifələrin maketiylə tərtibatını qurdum. Bir də mənə "Qurama" başlığı altında gedən yazılara tərtibatı tapşırdı. Anar müəllimin "Ulduz"da çap olunan "Macal" povestinə həvəslə illüstrasiya çəkmişəm. "Yaxşı padşahın nağılı"na (ilk adı "Çin padşahının nağılı" idi) şəkli rəssam Rövşənə tapşırdım.

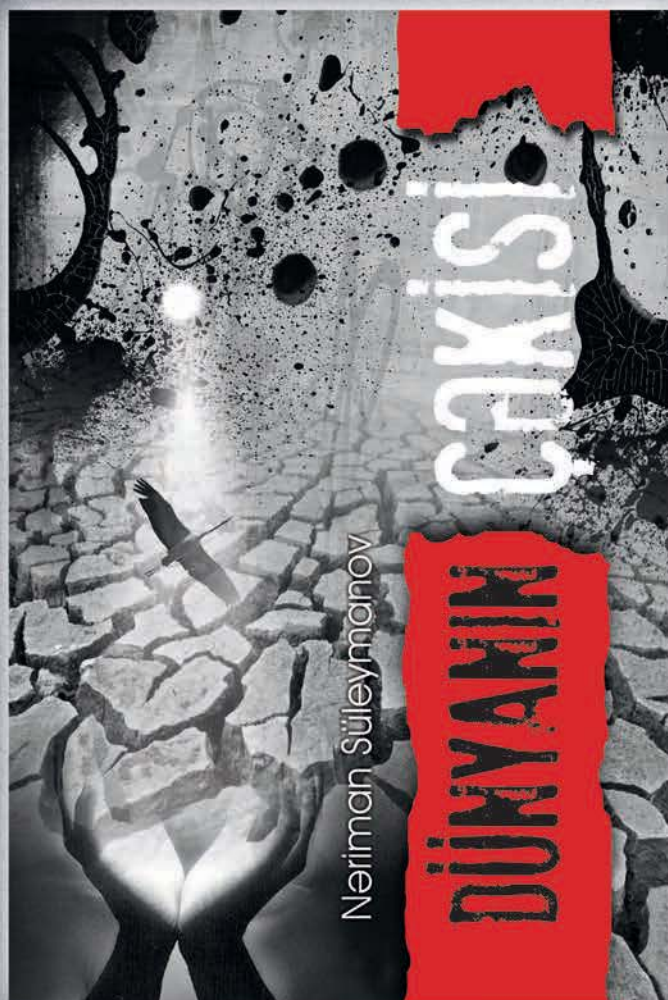
Anarın istənilən yazısı – aydınlığı, sözünün istiliyi ilə ürəklərdə yuva salıb. Bu gün İçərişəhər yaşayırsa – bilənlər bilir – onun yaşamasında Anar təəssübü, vətəndaşlığı öndə dayanıb həmişə.

Anar müəllimlə görüşəndə onun sadəliyi, ziyalılığı, istedadı, yüksək mənəviyyəti önündə qardaş kimi hiss edirəm özümü. Olduğu kimi görünən, göründüyü kimi olan Anar müəllim, Sizə can sağlığı istəyir, "Yaşınız mübarək!" deyirəm!..

Hörmətlə,
Ədalət Həsən
(rəssam)

“Ulduz” lu hədiyyə

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN